

MUSU SPARNAI

H. Pavilonis

OUR WINGS
PUBLISHER
ADDRESS

Lithuanian Protestant Journal, est. 1951
Lithuanian Ev. Reformed Church, est. 1555
5230 So. Artesian Ave., Chicago, IL, 60632, U. S. A.

TURINYS

		Psl.
Dail. inž. H. Pavilionis	KALĖDOS BIRŽUOSE (Viršelis ir vinjetės)	
Kun. St. Neimanas	PIŪTIES ŠVENTĖS MINTYS	2
Dr. Martynas Yčas	JONUŠIS RADVILA	5
Hypatia Yčaitė-Petkus	KRISTIJONAS DONELAITIS	21
Jackus Sonda	KAI LIETUVYBĖS UGNELE KURSTYTA VILNIUJE	23
V. Prūsas	POLONIZACIJA LIETUVOJE	36
A. Balčiauskienė	U. CVINGLIO GIESMĖ	44
Arvydas Ramonis	ISPANIJOS PADANGĖJE	45
Vytautas A. Dambrava	NESUMOKĖTA GARBĖS SKOLA	54
Algirdas Budreckis	GEDIMINAIČIŲ PIRMŪNAS-DAUGIAVARDIS VALDO-	58
Jurgis Jašinskas	ATVIRAS LAIŠKAS PROF. ANTANUI KLIMUI VAS	62
Algirdas Gustaitis	RICHARD'O NIXON'O ATSIMINIMAI	66
Vilius Nastopka	JONUKO KELIONĖ	70
Lois Grant Palches	LINES WRITTEN WITH A NEIGHBOR IN MIND	82
Kun. Fr. Skėrys	IŠKYLA PALEI RHEINĄ	82
I. T.	EVA TAMULĖNAITĖ	87
* * *	VYSKUPAS ANSAS TRAKIS	88
J. Jašinskas	LYDIJA MICKAITYTĖ-JAŠINSKIENĖ	89
H. P.	MARĖ KREGŽDIENĖ	93
* * *	VASARIO 16 GIMNAZIJA V. VOKIETIJOJE	94
* * *	IŠEIVIJOS LATVIAI ROMOJE	94
* * *	ESTŲ DAINŲ ŠVENTĖ	95

LEIDĖJAS
REDAKCIINĖ KOMISIJA

Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios Kolegija
Petras BRUŽAS, kun. Eugenius GERULIS, generalinis
superintendentas kun. Stasys NEIMANAS, Jonas
PALŠIS, Arvydas RAMONIS, Jonas VARIAKOJIS

REDAGUOJA

Petras BRUŽAS, 4429 S. Talman Ave., Chicago, IL,
60632, U. S. A.

ADMINISTRUOJA

Jonas PALŠIS, 5718 S. Richmond St., Chicago, IL,
60629, U. S. A.

KAINA

A U K A

REDAKCIJA rankraščius taiso, trumpina savo nuožiūra. Autorių pageidavimai gerbiami. Straipsniai su autoriaus pavarde, slapyvardžiu ar inicialais nebūtinai reiškia redakcijos ar leidėjo nuomonę.

MŪSU SPARNAI

LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ ŽURNALAS

ĮSTEIGTAS 1951

1986 GRUODIS

Nr. 61

VYSKUPAS ANAS TRAKIS

1912 - 1986

KUN. STASYS NEIMANAS

PIŪTIES ŠVENTĖS MINTYS

"Dėkokite Viešpačiui Dievui, nes jisai yra meilingas ir jo malonė patenka amžinai".
(I-ma Karalių nusidavimų knyga 17, 34)

Būdami tėvynėje švęsdavome piūties - padėkos dieną sekmadienį po Mykalojaus dienos, kuri yra rugsėjo 29 dieną, o čia, Amerikoje, švenčiame padėkos dieną lapkričio pabaigoje. Abi šios šventės artimos savo prasme, nes žmonės nori išreikšti padėkos jausmą už Dievo rodomą meilę, globą, už naują derlių ir Dievo apsaugą žmonijai. Dėkoti ir būti dėkingais dažnas išmoksta namuose iš tėvų, o vėliau - gyvenimo mokykloje. Dievui turime atsidėkoti už viską, ką iš jo maloningos rankos apturėjome ir patyrėme.

Ką reiškia žodis "dėkingumas"? Jei tariame: "Aš tau dėkoju", tai tame gali būti labai daug arba labai mažai esminės reikšmės. Tie žodžiai gali būti mažos vertės, jei padėkos žodžiai yra tariami tik iš mandagumo atsilyginti geradariui, jei protas ir širdis jokio gilesnio jausmo neturi. Priešingai, labai daug teigiamo slepiasi padėkos žodyje, jei jis išplaukia iš tikro įsitikinimo, gyvenimo ir, jei mes tikime, kad visa tai, kuo mes esame ir ką turime, ne patys iš savęs apturėjome, bet kad visas mūsų gyvenimas, veikimas, kiekvienas mūsų pasisekimas ir geresnė mintis yra didelės malonės dovanos iš aukštybių. Jei esame sveiki, jei turime darbingas rankas, užtikrintą pragyvenimą, kūrybingas mintis, mielą šeimą, jei sulaukiame pagalbos bėdoje, pajuntame, kaip neregima Dievo malonė mus supa, kad pats Dievas yra mūsų gyvenimo šaltinis. Būti Dievui dėkingais, reiškia pripažinti savo prisirišimą prie Dievo ir priklausomumą nuo Jo.

Minint piūties - padėkos šventę tinka žiūrėti į žmogaus gyvenimą kaip į sėją ir piūtį. Žmogus veikia žodžiais bei darbais ir atitinkamu laiku naudoja vaisius, išaugintus savo darbu ir rūpesčiu. Šventas Raštas yra pilnas paskatinimo dėkoti Viešpačiui už teikiamas gausias kūno ir dvasios dovanas. Didmiesčių gyventojai turi mažiau progos sekti ir įsijausti į nuostabų gyvybės stebuklą - augimą kasdieninės duonos. Mes valgome maistą, kuris pavirsta mūsų kūno lastelėmis; mes beriame sėklas į dirvą, o neregima jėga mums duoda derlių. Visa tai mums atrodo įprasta, savaime suprantama ir apie tai mes visai nepagalvojame, nors pats gyvenimas yra pilnas įvairių netikėtumų ir stebuklų. Žmogus nepasitenkina vien maistu kūnui ir nėra pilnai sotus ir patenkintas. Jis gali nuslopinti savo kūno alkį, bet jam yra žymiai sunkiau patenkinti teisingumo, lygybės ir ramybės ilgesį bei kitus kilnesnius jo dvasios troškimus. Todėl žmonėms yra skelbiama Kristaus Evangelija kaip meilingas pakvietimas pasisotinimui, amžinam džiaugsmui ir pilnam gyvenimui. Pats Kristus yra sakęs, kad jis atėjęs, kad žmonės turėtų gyvenimo pilnumą, kad šalia kasdieninės duonos maitintų Jo teikiama dvasios dovana. Jis sako: "Ne vien duona žmogus gyvena, bet kiekvienu žodžiu, kuris išeina iš Dievo burnos". (Mato 4, 4)

Rudens pageltę lapai, nusvirusios varpos, ir piūties šventės vaizdas primena mums, kad mes patys esame ir dirva, ir sėjėjai, kad mes patys esame tie kviečiai, kurie bus nukirsti kai ateis derliaus metas. Tada paaiškės, kiek kuris bus sėjęs dvasios dirvoje ir kiek kuris iš mūsų turtingas Dievuje. Gerai, kad kasmet turime dieną apmąstymui praeito gyvenimo kelio ir laimėjimų, kurių negalime padėti į sandėlius ar banką, kurie tačiau nepraranda vertės, kai mūsų gyvenimo kelias baigiasi. Mūsų gyvenimas gali būti labai nevienodas, margas ir vingiuotas, kaip tai patyrė mūsų karta; bet gyvenimo faktai dažnai patvirtina, kad ką žmogus sėja, tą jis ir piaus. Mūsų tarti žodžiai ir veiksmai sukelia geras ir piktas pasėkas. Sumanymai, nutarimai, parėdymai ir mintys virsta veiksmiais arba gyvenimą lemiančiomis jėgomis. Ypatingai tai patyrė mūsų kartos žmonės perversmų metu. Ne kūno reiškiniai ir palinkimai nulemia tikrąjį žmogaus gyvenimą, bet žmonių sumanymai, nutarimai ir jų dvasios gyvenimas.

Todėl piūties šventė yra ne tik susimąstymo bet ir padėkos šventė. Senojo Testamento dienose tikintieji džiaugdamesi giedojo Viešpačiui padėkos giesmes ir atnašavo vertingas padėkos dovanas. Krikščionybė yra mažai įtikinanti, jei ji reiškiasi nusiskundimais bei dejavimais ir mažai tegarsina džiaugsmą bei dėkingumą. Atrodo lyg gaivinančio vėjo dvelkimas, kai tarp kritikuojančių ir dejuojančių atsiranda žmogus, kuris dėkoja Viešpačiui ir džiau-

giasi tuo, kas jam duota. Toks žmogus, nors kartais ir labai sunkioje padėtyje, dėkoja Dievui už suteiktą jam kantrybę. Jis tiki ir žino, kad viskas, ką Dievas daro, išeis į gerą, jei žmogus neatstums nuo savęs Dievo palaiminimo. Apaštalas Povilas rašė: "Visose aplinkybėse dėkokite, nes tai yra, ko Dievas Kristuje Jėzuje nori iš mūsų", (Tes. 5, 18) Todėl, minėdami derliaus šventę, turėtume kartu pagalvoti ir apie mūsų gyvenimo dvasinių derlių, kol dar malonės vasara ir Viešpats tebeveikia savo kviečių auginimo lauke. Visi, kurie šiuo metu džiaugiamės taika, sveikata, laisve ir kasdieninės duonos apstumu, dėkokime Dievui žodžiais ir darbais, kad esame aprūpinti žemiškomis gėrybėmis ir galime būti gerosios sėklos sėjėjais, nes ta sėkla neš per amžių pasiliekančių derlių - taiką ir sugyvenimą. Todėl, prisimenant piūtis - padėkos šventę, pasistenkime kūnu ir dvasia jai tinkamai pasiruošti šiuo malonės laukimo laiku. Amen.

"Veržimasis į dangų" Dail. H. Kregždienė
Foto T. Pavilionis

JONUŠIS RADVILA

Redakcijos prierasas.

Kunigaikščio Jonušio Radvilos paminklo pašventinimo iškilmių, įvykusių 1931 m. birželio 28 dieną Biržuose, aprašymas paimtas iš ev. reformatų laikraščio "Mūsų žodis" Nr. 2-3, išėjusio Biržuose 1931 m. rugsėjo mėnesį. Kalba netaisyta.

- Ar Tamsta esi buvęs Biržuose?

- Ne.

- Tai Tamsta niekur nesi buvęs, nieko nematęs! Kiekvienas biržėnas su dideliu nusistebėjimu tau pasakys.

- Biržai antras po Vilniaus miestas Lietuvoje, pasakys tau kiekvienas susipratęs biržėnas. Biržai, kunigaikščių Radvilų sostinė, Biržai turi jų pilies griuvėsius, Biržus puošia jų volai ir puikus Širvenos ežeras. Biržai yra dabar pirmaeilis, apskrities teisėmis miestas. Jį puošia 4 įvairių tikybių bažnyčios ir jis yra gero tarpusavio sugyvenimo laisvų Lietuvos piliečių, harmoningo įvairių tautybių ir visuomenės organizacijų ir jų interesų suderinimo pavyzdys.

Biržėnai, visa tai turėdami galvoje, stengiasi Biržus išaukštinti, juos papuošti, kad jie būtų verti savo praeities.

Biržėnų rūpesčiu ir pastangomis pirmos nepriklausomos Lietuvos vyriausybės pastatytas siaurasis gelžkelis. Tiesa, dabar jau nebegalės patenkinti Biržų ir jie susirūpinę plačiuoju jį padaryti, bet vis dėlto jis surišo Biržus su visais Lietuvos centrais ir jo dėka išauga visas Naujamiesčiu vadinamas miestas.

Biržai pirmutiniai parodė didelės iniciatyvos ir pirmieji ėmėsi savivaldybių jėgomis plentą statyti - ir štai jau tiesiamas pro Vabalninkus plentas, kurio pirmuosius 7 kilometrus pereiniais metais iškilmingai atidarė, įrodydami, kad valdžiai su vietos pajėgomis kooperuojant galima pigiau ir geriau plentus pastatyti. Jų pastangomis įkurta gimnazija ir jiems nenustojant klebenti ir judinti gyvųjų reikalą savo namus turėti, jau švietimo ministerijos lėšomis baigiami statyti gimnazijai rūmai, kurių baigimą rugsėjo 13 d. biržėnai tinkamai apvaikščiojo.

Biržai pirmieji susilaukė paminklo: - jau 1922 metais jie pastatė savo garbingam biržėnui St. Dagiliui, poetui ir rašytojui. Dabar gi birželio mėn. 28 d. atidengtas dailininko Zikaro darbo, kunigaikščiui Jonušiui Radvilai paminklas, kuris sukelia kiekvieno biržėno širdyje pasididžiavimo jausmą.

Į paminklo pašventinimo iškilmes atvyko vyriausybės deleguotas pats švietimo ministeris inž. K. Šakenis. Daugybė svečių ir didelės žmonių minios, kurios užtvenkė visą didelį piliakalnį. Bet visi Biržai buvo išjudinti dar jiems neregėtu vaizdu - tai mūsų raitelių pasirodymu. Į iškilmes atjojo iš Kauno Didžiojo Lietuvos hetmono kunigaikščio Jonušio Radvilos I-jo gusarų pulko keturi rinktiniai būriai su savo vadu pulkininku Jackevičium priešakyje. Jau išvakarėse gusarų dūdoriai padarė didelį biržėnams malonumą, koncertuodami piliakalnyje ir tuo pačiu užkariaudami biržėnų širdis.

Biržai, vaizdas nuo kapinių į ežerą.

Kadangi didis Lietuvos patriotas, kun. J. Radvila, buvo reformatų tikybos, tai visos paminklo pašventinimo apeigos buvo atliekamos reformatų dvasiškijos. Taigi, jos prasidėjo 11 valandą evangelikų-reformatų bažnyčioje iškilmingomis pamaldomis, kurias laikė pats generalinis superintendantas kunigas P. Jakubėnas, 5 kunigams ir 2 diakonams asistuojant. Gusarų orkestras įpynė tarpais gražių himnų melodijų, o Biržų parapijos choras, M. Sprindžio vedamas, sugiedojo kelias giesmeles. Generalinis Superintendantas Prof. Jakubėnas pasakė patriotinį pamokslą, pasiremdamas pranašo Jeremijaus žodžiais: "Pastatyk sau paminklą, daryk sau ženklus, kreipk savo širdį į išlygintą kelią, kuriuoėjai".

Iškilmingos pamaldos baigėsi karšta susirinkusiųjų malda už Lietuviių Tautos Vadą Prezidentą A. Smetoną ir visą vyriausybę.

Po to visa parapija su generaliniu superintendentu P. Jakubėnu priešaky traukė į piliakalnį, kur jau buvo susirinkusios kitų tikybių bei tautų didelės minios ir išsirikiavę gusarai. Kiek vėliau atvyko ponas švietimo ministeris su ponia St. Šakeniene, lydimi gusarų

pulko vado pulk. Jackevičiaus, reformatų sinodo pirmininko M. Yčo, dr. J. Mikelėno, komendanto pulk. lt. P. Kauno ir apskr. viršininko Rozmano. Pulko orkestrui grojant maršą, ponas ministeris artinasi prie iškilmių vietos ir pasisveikinęs su gusarais užima vietą prie paties paminklo. Čia iškilmių komiteto vardu poniai ministerienei įteikia dr. J. Mikelėnas gražių rožių buketą.

Dailininkas Zikaras įteikia p. ministeriui žirkles, kuriomis perpiaunamas kaspinas, ir skardžiu, maloniu balsu p. Šakenis paskelbia paminklo atidarymo pradžią.

Kariuomenės kapelionas superintendentas kunigas J. Šepetys, asistuojant kunigams dr. Kurnatauskui, A. Šernui, P. Jašinskui ir diakonams V. Kurnatauskui ir A. Balčiauskui atlieka pašventinimo apeigas. Giliai susijaudinęs tas pražilęs reformatų švietėjas ir nenuilstamas darbininkas taria savo trumpą žodį:

Vytauto g-vė Biržuose žiūrint į šiaurę (1986).

"Kur lietuvių širdis smarkiai ima plakti, ten Lietuvos sūnūs atmena su dėkingumu ir didele pagarba savo didvyrius. Jie stengiasi pagerbti juos nors ir kukliais paminklais. Taigi ir šiandieną čia mes suėjome pašventinti paminklą mūsų tėvynės sūnui kunigaikščiui Radvilai.

Radvilos dvasiai apibūdinti pakanka vieno žodžio: - tarnauti, vienas už visus ir visi už vieną! Šis tarnavimas nėra tik paklusnumas iš vienos pusės ir įsakymas iš kitos, bet paeinąs iš vidurinio savo pareigų supratimo kaip vado, taip ir jo vedamųjų, jis kilęs yra iš aukščiausio žmogaus idealo - tėvynės meilės. Dėl to šis paminklas yra mums aukštoji giesmė apie tarnavimą mūsų tėvynei.

Su širdingiausia padėka ir meile mes žiūrime šią valandą į Radvilą, kaip į vaduotoją iš slavų vergijos. Jo pavyzdį sekdami mes

nenorime vergais būti nei vokiečių, nei slavų, ir norime be savi-
meilės tarnauti savo tėvynei.

Tautos didvyrių tarnavimas tėvynei yra gražiausia ypatybė, nes Kristus sako: "Tas yra didis, kas visų tarnas". Tokiais visų tar-
nais buvo Radvilos, kurie savo tėvynę mylėjo ir jai ištikimai tar-
navo. Didysis tarnavimas savo tėvynei verčia mus tobulintis, mo-
ko mus save pergalėti ir savo pareigas tinkamai eiti. Žmogus
trokšta amžinų darbų, amžinos šviesos. Ne visi mes galime didvy-
riais tapti, bet mūsų darbai turi būti Radvilų dvasioje atlikti, kad
nuolatos stiprintume savo tėvynės meilę".

Biržai, Rotušės g-vė, gale matosi katalikų bažnyčia.

Generalinis superintendantas kun. Jakubėnas palaimino pamink-
lą ir pašventinimo ceremonijos buvo baigtos orkestro su choru
garsais, kurie sugiedojo bažnytinę giesmę. Po to, prasidėjo prakal-
bos. Visų akys buvo atkreiptos į tribūną, kuri gražiai išpuošta vai-
nikais aukštai iškėlė pirmąjį kalbėtoją poną Švietimo Ministerį.

Jis ilga ir turininga kalba patraukė savimp klausytojų dėmesį.
Ministeris pažymėjo, kad kunigaikščiai vieni iš tų didikų, kurie vi-
są amžių vedė Lietuvos politinę mintį prie atidalinimo mūsų vals-
tybės nuo Lenkijos. Ta linija buvo paveldėta nuo Vytauto Didžiojo.

Mūsų himnas mums sako: - "Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę
semia". Radvilos kaip tik mums duoda progos pasisemti stipry-

bės iš savo veikimo. Jie yra pavyzdžiu pasitikėjimu savimi ir savo jėgomis, ko mums dažnai trūksta. Ypač to pasitikėjimo mums trūko valstybę kuriant. Kaip mes galėsime laisvi ir nepriklausomi būti, kad mes neturime jokių mineralų, mes neturime geležies, druskos, žibalo, anglies ir t. t. Mes negalėsime gyventi ir egzistuoti, kaip savarankiška valstybė.

Savanoriai, kunigaikščių Radvilų pėdomis eidami, parodė, kad galime gyventi ir, eidami bočių keliais, atgausime Vilnių.

Toliau, kaip visos vyriausybės atstovas reiškia džiaugsmą, kad Biržų miestas pasipuošė tokio prakilnaus vyro paminklu ir kad mūsų visuomenė pradeda mokėti gerbti savo didvyrius. O tokiais didvyriais gali tapti kiekvienas, ar jis bus darbininkas, artojas, kareivis, kuris nepagailės aukoti savų jėgų ir savo gyvybės Tėvynės reikalui. - Te šis paminklas savo išvaizda skatina mus dirbti savo tėvynės Lietuvos labui, - baigė ponas Ministeris, triukšmingo minios pritarimo lydidas.

Biržai, Kęstučio g-ve

Toliau buvo ilgesnė prakalba istorijos profesoriaus dr. Jono Yčo. Jis, remdamas savo pranešimą paskutiniųjų dienų jo surastais Stockholme (šveduose) dokumentais, plačiai apibūdino Janušo Radvilos veikimą.

Tribūnoje pasirodė užkariavęs biržiečių širdis, gusarų pulko vadas pulkininkas Jackevičius. Jis, sutiktas šauksmais valio, apie

savo pulko šefą taip prabilo:

"Kaip visos tautos, taip ir mes turime savo didvyrius, kurie ir mirę tarp mūsų gyvena.

Jų ainiai vertina jų nuopelnus ir savo dėkingumą stengiasi pareikšti konkrečiose formose; šitai yra svarbu dar ir dėl to, kad tai lieka lyg ir išpėjimas būsiančioms kartoms tuos didvyrius atminti, juos gerbti ir jų pėdomis sekti.

Štai šiandien vienam tokių mūsų tautos didvyriui čia atidengiamas paminklas ir dėl to aš, kaip jo vardo pulko vadas ir atstovas, laikau sau didele garbe nors trumpais žodžiais čia prisiminti, kas jis buvo ir ką jis mūsų tautos gerovei yra padaręs.

Šis paminklas skiriamas mūsų tautos didžiadvasiui sūnui, bemaž prieš 300 metų gyvenusiam Lietuvos magnatui Didžiajam Lietuvos Etmonui kunigaikščiui Jonušiui Radvilai.

Biržai, netoli nuo pašto.

Šis mūsų tautos sūnus, gyvenęs tais laikais, kada Lietuva buvo surišta su Lenkija unijos pančiais, be atvangos ir poilsio kovojo su Lietuvos priešais, kurių tais laikais silpnėjančiai Lietuvai nestokojo. Čia puolė rusai, lenkai, kazokai, o rimčiausias pavojus, kaip ir dabar,ėjo iš klastingojo mūsų kaimyno - Lenkijos - pusės. Jonušis Radvila, kaip gerai išlavinto ir šviesaus proto žmogus, matė, kad vienintelis Lietuvos valstybės vystymosi ir stiprėjimo kelias tėra savarankiškas gyvenimas, be jokių unijos ar kitokių ryšių. Jis matė tą nelaimę, kuri seka iš unijos su Lenkija, jis stengėsi ta

unija ir lenkų globa nusikratyti. Jis matė, kad Lenkijos ponai savo asmeniškiesiems interesams žudo Lenkiją, o su ja vienkartį pražūti traukia ir Lietuvą. Jis matė tas skriaudas, kurias lenkai daro Lietuvai ir tikėjo, kad ateis toks laikas, kada neliks Lietuvoje vietos lenkams ir bus suvestos su lenkais sąskaitos. Kad tą jis tikėjo, liudija ir tas faktas, kad jis Lenkijos ponų taryboj prie karaliaus kartą pasakė: "Ateis laikas, kada lenkai nespės ir durų surasti: mes juos išmesime pro langus".

Jonušis Radvila kovojo su Lietuvos priešais ne tik su ginklu rankoje, bet daug kartų, esant tuščiam valstybės išdui, jis savo lėšomis apmokėdavo kariuomenei algą, kad tik ji, kariuomenė, neiškriktų, kad tik būtų galima apginti nuo priešų tėvynę. Tokios aukos nedavė joks kitas jam lygus praeities didikas.

Kada Lietuva buvo nuteriota nuolatinių karų, kada Lenkijoj jau nebuvo jokios pakenčiamos tvarkos ir iš jos negalima buvo laukti bet kokios pagalbos, tada Lietuvą ir Lenkiją užpuolė švedai ir rusai; užėmė Vilnių, Gardiną, Kauną ir kt. miestus, Lietuvos kaimą vertė griuvėsiais ir pelenais, o Jonušis Radvila teturėjo vos 2000 vyrų kariuomenę.

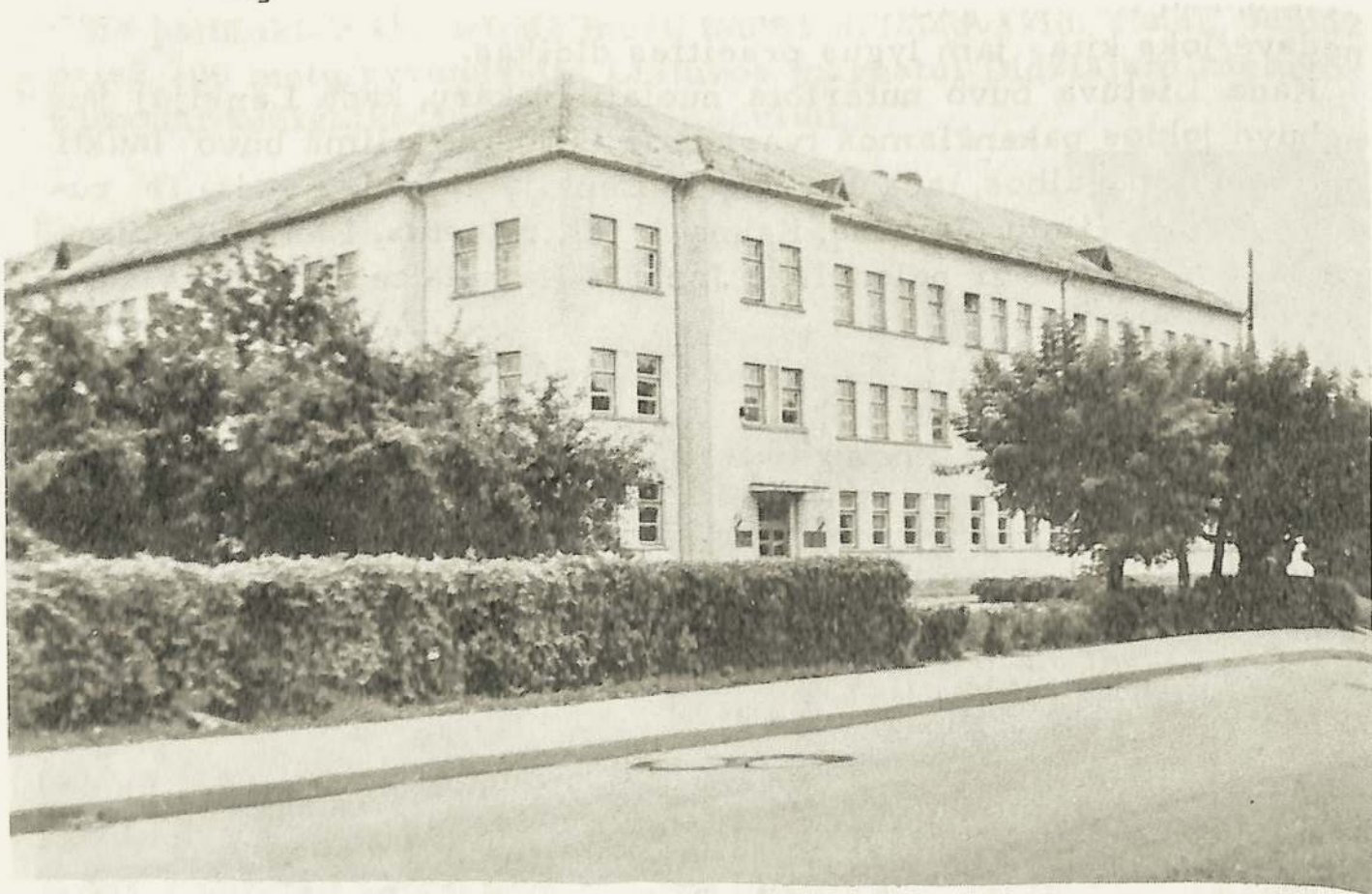

Biržų gimnazijos rumai (Vidurinė m-la).

Ką jis turėjo daryti, kada ištižęs kaimynas - Lenkija - metė Lietuvą savo likimui, kada tūkstančiai geriausių Lietuvos sūnų buvo padėję savo galvas dėl Lenkijos mūšio laukuose, o kunig. Jonu-

šis Radvila, kaip sakiau, teturėjo kariuomenę iš 2000 vyrų ir tuš-
čią valstybės išdą. Jis nenusimena ir tada: suspaustas dviejų stip-
rių priešų, puola gelbėti savo mylimą Žemaitiją, kelios mūsų
nuveikia priešą, bet negalėdamas padaryti negalimo stebuklo susi-
taria su švedų karalium, kad Lietuva pasiduoda švedų globai, o
švedai padeda atmušti rusus.

Ir čia pasireiškia jo išminties didumas, nes puikiai suprato, jog
tolimo švedo globos bus lengviau nusikratyti ir visišką valstybės
nepriklausomybę atgauti, negu kad esant unijoj su liguista ir mer-
dėjančia Lenkija. Bet, deja, ir čia mūsų amžinasis priešas lenkas
užkirto kelią.

„Aušros“ pradžios mokykla Biržuose.

Knig. Jonušis Radvila, sudėjęs ant tėvynės aukuro visą savo gy-
venimą, šeimos laimę ir didelę dalį turtų 1655 m. gruodžio 30 d.
mirė. Mirė nepabaigęs įgyvendinti savo tikslo, bet, be abejo, pasi-
tikėdamas, kad atsiras Lietuvos tautoje didžiadvasių vyrų, kurie jo
užbrėžtą tikslą pasieks. Taip, po daug kančių ir vargų mūsų tauta
yra laisva, bet jos kūnas ir vėl sužalotas to paties priešo, nes jos
tikroji sostinė su trečdaliu teritorijos užgrobita. Bet mes, pasise-
dami stiprybės iš praeities mums paliktų pavyzdžių, stengsimės
įrodyti, jog esame verti savo prabočių vaikai, o ko nesuspėsime
atlikti mes dabar gyveną, tą turės padaryti mūsų ainiai, sekdami
mūsų tautos didvyrių nurodytais keliais. O šitas paminklas turi
žadinti tėvynės meilę ir priminti pareigas ne tik tiems, kurie ji

čia matom, bet ir visai Lietuvai, visai mūsų tautai, kaipesančiai nepriklausomos Lietuvos daly, taip ir okupuotame krašte".

Jį pamaino evangelikų-reformatų sinodo pirmininkas dr. Martynas Yčas.

- Kaip atskiram žmogui,- sakė jis - yra lemta gimti, augti, plėtotis, senti - silpnėti ir gale mirti, taip ir atskiras tautas seka panašus likimas. Jos auga, plėtojasi ir susmunka, o neretai visai išnyksta iš žmonijos tarpo. Istorija mums gausingai teikia pavyzdžių.

Restauruojama pilis, tinkuojama išorė (1986.VIII).

Didelės pasaulio valstybės, kurių žemės neturėjo ribų, kurios buvo paglemžusios daugelį tautų su jų plačiomis teritorijomis, be pėdsakų dingo, kitos vėl paliko daug ženklų, materialės kultūros išdavų pavidale; paliko daug rašytų, kaltų, statytų ir tapytų paminklų.

Asirija, Babilonija, Egiptas, Graikija su savo garsiais vadais, užkariavusiais visą tų laikų žinomą pasaulį. O Romos imperija, davusi tiek daug žmonių civilizacijai; o Bizantija! Vis tai mums rodo.

Daugelis tautų ir valstybių, praeities liudininkų, mums aiškiai rodo, kad tautų likimas yra panašus atskiro asmens likimui. Bet tautų likimas yra drauge skirtingas nuo atskiro asmens likimo.

Tauta gali užmigti ilgesniam ar trumpesniam laikui. Ji nemirš-

ta, bet jos vidujinės jėgos pavargsta, išsisemia tiek, kad ji nebetenka atsparumo, jos gyvybės pulsas ima lėčiau tvaksėti.

Mūsų tautai, kuri buvo praeity taip smarkiai ir taip plačiai išvysčiusi savo veikimą, nugalėjusi ir privertusi daug kitų tautų pasiduoti jos vadovybei, nebuvo lemta mirti. Ji tiktai užsnūdo letargo miegu. Ji vėl atbudo savo vadų, savo patriotų žadinama. Ji vėl kyla iš miego ir eina savo pirmtakūnų, savo didvyrių keliais, ji vystosi, ji tarpsta nepriklausomybę atgavus.

Mes laimingi, kad turime savo didvyrius, turime tokią gražią praeitį. Šie pusiau sugriuvusios pilies mūrai vaizdžiau, negu kas kitas, išreiškia mūsų padėtį. Priešais riogso pusiau sugriuvusios pilies sienos. Be langų, be durų, be stogo, subyrėjusios nuo laiko ir darganų atskiros dalys. O čia tarp žaliuojančio sodo nedidelis, bet dailus, sukeliantis daug vilčių atgimstančios Lietuvos kūrinys - kunigaikščiui Jonušiui Radvilai paminklas. Šis vaizdas - geriausias ryšys tarp mūsų praeities ir dabarties. Tuos mūrus norėtųsi sustiprinti, sucementuoti kiekvieną akmenėlį, kiekvieną plytelę, kad ilgiau būtų gyvu liudininku mūsų garbingos galdynės. Šalia tų

Biržų-Širvėnos ežeras; dešiniau matosi sala.

griuvėsių išaugo dailus paminklas, kuris liudija, kad Lietuva vėl kyla, vėl statosi ir pradeda nuo gražaus paminėjimo tų, kurie nors krito bekovodami už savo tėvynės laisvę, bet troško matyti tai, kas dabar vyksta. Kunigaikštis Jonušis Radvila, kurį jūs gusarai išsirkote savo šefu, nepaisydami, kad jis skyrėsi nuo didžiumos Lie-

tuvių tautos savo tikyba. Jūs esate davę pažadus laikytis jo idealų ir tuos idealus jūs išlaikysite.

Mes visi su pagarba minime Jonušio Radvilos atminimą, kadangi jis didis Lietuvos patriotas ir didžiųjų darbų Lietuvos vyras.

Biržų ežeras, matosi lieptų likučiai į „Kaziuko“ salą.

Bet mes, Lietuvos evangelikų-reformatų sinodas, reiškiamo jo atminimui didelį dėkingumą, kad jis buvo reformacijos idėjų nešiotojas ir jų globėjas. Gyvenimo formos keičiasi, tik nesikeičia Dievo žodis. Todėl jis, stovėdamas Dievo žodžio nepakeičiamybės sargyboje, stojo už reformą viso to, kas pačių žmonių gera valia sudaryta ir kas yra keistina.

Jis kovojo už sąžinės laisvę, už įsitikinimų laisvę. Jis kovojo ir mirė už tai, kas jo atgimusios valstybės nuo pirmųjų jos įsikūrimo dienų jos konstitucijoje pažymėta: - visų tikybių Lietuvos Respublikoje laisvė ir lygybė. Tas jo įkūnytas idealas pašalino visas kliūtis ir davė galimumo tikybinėms mažumoms atlikti savo Tėvynei pareigas ir jaustis lygiateisiais bendros tėvynės - motinos vaikais.

Mūsų tauta gyva, ji atbudo iš miego. Ji vedama geriausių jos sūnų. Dabartinė vyriausybė veda mus prie nepriklausomybės sustiprinimo, prie galutinio atsikratymo svetimųjų įtakos. Mums, kaip tiems mūrams, sustiprinti reikia cemento, reikia daugiau ir tampa vidujiniai susirišti ir padėti vyriausybei sujungtomis jėgomis darbą dirbti.

Mes tikėkime, kad ir tie, kurie ar tokio, ar kitokio internacionalo vedami, susipras lietuviais esą, nustos kaišioję lazdas į sunkų vyriausybės tempiamą vežimą ir padės jį vežti prieš duobėtą ir akmenuotą kalną".

Po to, pulk. lt. Pr. Kaunas, Biržų karo komendantas, įvairių organizacijų vardu pasakė su didele ekspresija šitokią kalbą:

"Besirasdamas šioje istoriškoje vietoje, akivaizdoje naujai išdygusio paminklo mūsų kunigaikščiui Radvilai, tam istorijos galiūnui, Lietuvos savarankumo kovotojui, ir akivaizdoje istorijos gyvų paminklų - šių Radvilos rūmų griuvėsių, aš turiu prisipažinti, kad esu nepaprastai nusiteikęs. Mūsų nepaprasta istorija, jos liekanos sužadina lietuvio širdyje daug jaudinančių istorinių vibracijų.

Šiandieną biržėnai teikėsi pagerbti mūsų istorijos galiūną, kunigk. Radvilą, pastatydami jam šį kuklų paminklą. Aš įmatau, kad biržėnai surišo mūsų senąją istoriją su dabartimi dekoratyviai, - dar trūksta dvasios gijų. Mūsų turi būti dedamos pastangos surišti istorijos nutrūkusias gijas, kad jaunimas pasisemtų patriotizmo iš senesniosios Lietuvos veikėjų, jeigu dabartis jų mažiau teikia.

Bet, surišdami istorijos gijas, mes turime nepamiršti jų istorijos liekanų, liudijančių apie mūsų ainių didvyriškumą, drąsumą bei pasiaukojimą, kurie sustiprina, kurie suteikia palaimą patriotiškam diegui. Dabar pažvelkime į šį kun. Radvilai paminklą - šių dienų kuklus kūrinys. Nukreipkime akis į Radvilų istoriją - griuvėsius - imponantiški rūmai, jie primena Lietuvos didybę, jie sustiprina, išiebia patriotiškus jausmus. Jie Biržų miesto garbė! Dėl ko Biržai didžiuojasi savo mūrais? Dėl ko nesididžiuoja šalia griuvančių istoriškų rūmų pastatyta pašiopa? Tai vis dėl to, kad šie griuvėsiai yra istorijos liekana. Šie griuvantieji rūmai jau keli šimtai metų stovi Lietuvos sargyboje, žiūri į jaunesniąją generaciją, ją sergsti nenustoti patriotizmo, tą naująją generaciją auklėja. Šie mūrai, audrų bei oro įtakos spaudžiami, prašosi jaunesniosios generacijos ateiti į pagalbą, juos sustiprinti, bet... nesulaukia... Audros juos baigia griauti... Liūdna!..

Mūrai negriūkite, dar lukterėkite, jau Radvilos ainiai ima iš miego nubusti. Kunigaikšti, nesmerk biržėnų! Šiandieną jie susiprato Tave pagerbti, ryt susipras griuvančius rūmus, Tavo istorijos kūrinį, sustiprinti. Tad dar nieko nėra baisaus, visi matome - , , ... jau blaivosi rytai...

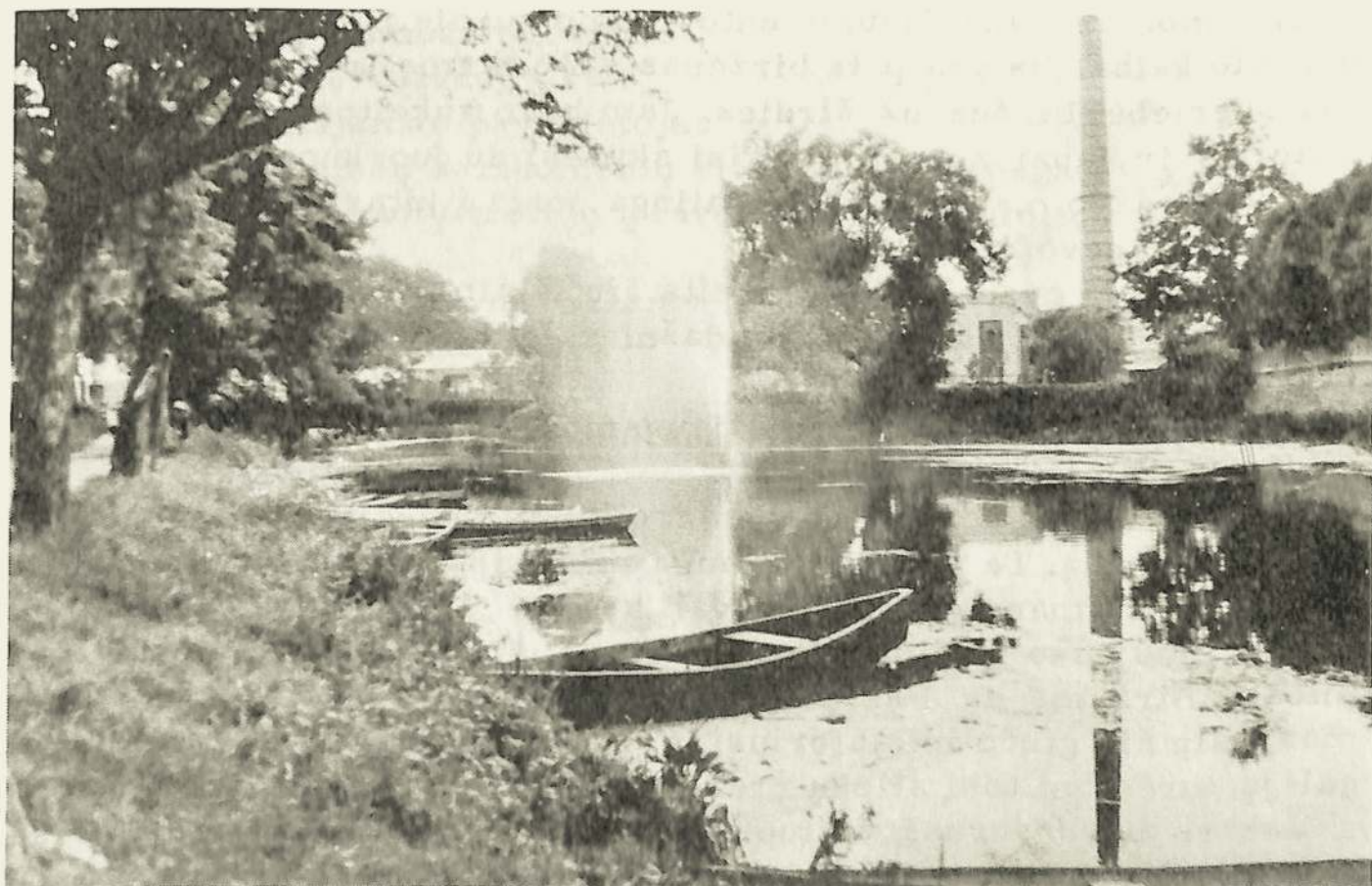
Šaulių XVIII rinktinės vardu, savanorių skyr. vardu ir medžioklės dr. vardu sveikinu iniciatorius šio pastato. Dar palinkėsiu tęsti iniciatyvą, ir Tėvynė ir tauta bus dėkinga".

Dr. J. Mikelėnas apibūdina kunigaikštį Jonušį Radvilą, kaip nepriklausomos Lietuvos kovotoją. Jo tradicijos neišdilo per ilgus metus. Lietuvai pakliuvus rusų vergijon, tas nepriklausomas šakis

puoselėjamas ir nešiojamas valstiečių - lietuvių surūkusiose gričiose. Jis skaito labai įdomią jo užrašytą iš vienos senos moterėlės dainą, kurioje prašoma, kad Dievas suteiktų Lietuvai savo karalių ir kad tektų pamatyti savo žalnieriūsius.

Toliau jis praneša Lietuvai pagražinti draugijos Biržų skyriaus valdybos vardu, kad šis sumanymas išdygęs ir įvykdytas dviejų valdybos narių, Biržų burmistro P. Klybo ir apskr. valdybos nario M. Mažuikos. Bet prideda, kad be pagalbos kitų biržėnų, kurie gausiai patys aukojo ir aukas iš kitų rinko, šis sumanymas nebūtų dar ilgai įvykdytas.

Universiteto evangelikų studentų draugija, kuri su savo vėliava ir dailiomis reprezentantėmis paminklo pašventinimo apeigose dalyvavo, prabilo jos pirmininko stud. Puodžiūno asmenyje. Reikšdamas padėką visiems, šį paminklą stačiusiems, pabrėžė jaunimo vardu, kad jie saugos šviesius kun. Jonušio Radvilos idealus, dirbs tėvynės Lietuvos naudai ir garbei, laisvi būdami tą laisvę saugos. "Laisvę įgavę - jungo nebvilksim!" baigė savo žodį.

Agluona prie tilto, šalia banko.

Biržų burmistras P. Klybas prabilo išreikšdamas padėką miesto vardu visiems dalyviams, ypač vyriausybės atstovui ir gusarų pulko vadui, atvykusiam iš taip toli.

Šiems pastariesiems pašvęstą, jis padeklamavo geroką dalį poezijos, išgirdamas dailiai supintomis eilėmis mūsų kareivėlius, ku-

riuos sesutės palydi gražiais linkėjimais ir sutinka su rūtų vainikėliais.

Tautos himnu buvo baigtos oficialios paminklo atidarymo iškilmės. Dailiai išsirikiavę laike iškilnių stovėję sode gusarai potris prajojo taku tarp pilies ir paminklo, džiugindami publiką tokiu retu Biržams vaizdu. Maloniai gusarų vadui sutikus, nuo 5-8 v. grojo dūdorių orkestras, džiugindamas gausiai susirinkusius biržėnus. Tuoj po iškilnių prasidėjo gimnazijos salėje kviestiams svečiams pietūs, kuriuos suruošė Biržų plačioji visuomenė. Pietūs pasižymėjo labai širdinga nuotaika.

Nei tikybos, nei partijos, nei pasaulėžiūros biržėnų neskiria, kuomet jie susirenka svečių pagerbti: visi tieskirtumai išdilsta ir jie tik biržėnais pasilieka. Buvo pasakyta gražių, sumanių prakalbų, kurios, ypač "galiorkos" atstovų, pasižymėjo savo jumoru ir gražbylyste. Buvo išreikšta vyriausybei daug simpatijos jausmų, pasiūsta vienbalsiu susirinkusiųjų nutarimu Tautos Vadui, ministrui pirmininkui ir krašto apsaugos ministeriui sveikinamosios telegramos. Bet aukščiausio entuziazmo sukėlė pono ministerio K. Šakenio kalba. Jis yra pats biržėnas, savo tarpe ir savo nuoširdumu sugriebė Biržus už širdies. Jam buvo sukeltos didžiausios ovacijos ir labai nenoromis visi skyrėsi su juo, kuomet jis išsikubino su savo malonia ir simpatinga ponia į kitas, šeimynines, iškilmes į Panevėžį.

Taipgi daug ovacijų buvo sukelta šių iškilnių papuošalui - gusarams ir reikia vilties, kad jie dažniau lankytų Biržus. Daug buvo telegramų - sveikinimų.

Viena jų sukėlė didžiausio džiaugsmo. Tai iš Kauno miesto burmistro J. Vileišio:

- "Laikiniosios sostinės vardu sveikinu biržiečius, atidarant vėl naują paminklą. Te gražėja, te auga mano apskrities miestas, nors jis pralenktų mano gimtinį Pasvalį".

Mat, šiuo buvo skaitoma, kad baigtas ginčas, kam būti apskrities miestu, Biržams ar Pasvaliui, Jonas Vileišis biržiečiams žinomas, kaip šio ginčo iniciatorius, ir juo labiau Biržai džiaugėsi nugalėję, turėdami tokį stiprų pranešimą.

Vakare buvo suruoštas tuose pat rūmuose grand - balius. Visa varpstis buvo jauni dailūs ir malonūs gusarai. Bet "Pasilikit sesės vienos, raitelių neilgos dienos, raskit sau kitus", kaip jie patys dainuoja.

Švento Petro ir Povilo dieną visi svečiai, dalyviai ir gusarai Biržus paliko. Pasiliko vėl vieni garsiojo miesto gyventojai, kurie šias iškilmes, o su jais kartu savo svečius ištisas naktis sapnuos.

* * *

Parašas ant karsto Jonušio Radvilos,
Didžiojo Lietuvos Etmono

Jonušis Radvila yra gimęs Papilio dvare, Biržų apskrityje 1612 m. gruodžio mėn. 2 d. Jis mirė 1655 m. gruodžio mėn. 31 d. Palaidotas buvo Tikocine, o 1656 m. gruodžio mėn. 30 d. atgabentas į Kėdainius ir palaidotas evangelikų-reformatų bažnyčios rūsy.

Ant karsto yra lotyniškas parašas, kuris, lietuviškai išvertus, šiaip skamba:

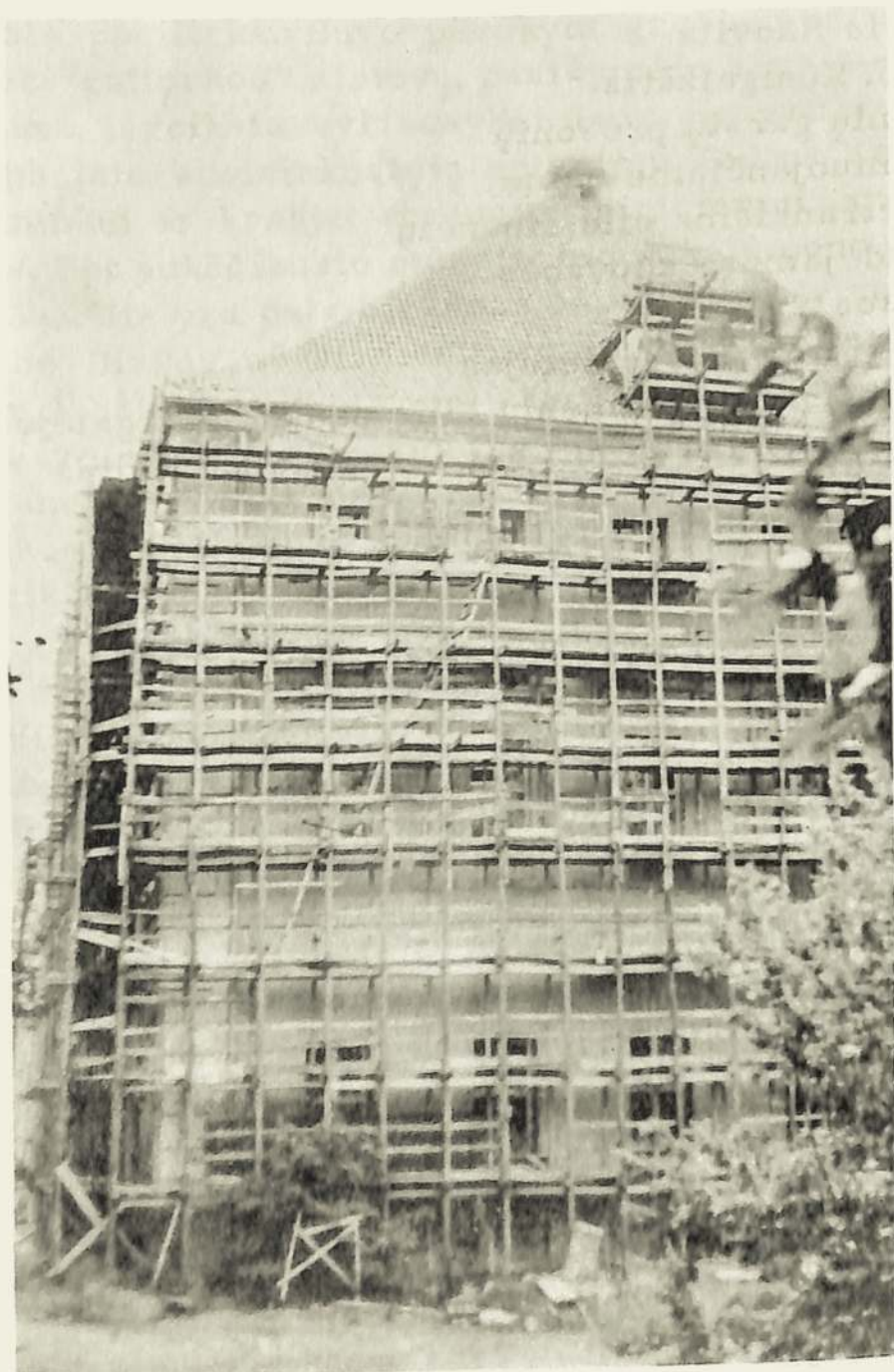
NAMAS

Šioje kalvoje guli
Jonušis Radvila
S. R. J. Kunigaikštis
Septynių garsių prosenių
Triumfuojančiame name
Nepertraukiama eile einančių
Paveldėjamos vadovybės
Vilniaus Vaivada
Neginčijamas paveldėtojas
Tiek priešų kariuomenių eilių paukščiu nugalėjęs
Tiek lauruotų trofejų į savo tėvynės kapitolius
Atvedęs
Paskutinėje su neapykanta kovoje pastatytas
Be atvangos kovojo
Mirdamas
Trečią sausio Kalėdų dieną
Metų 1656
Tėvynei nemirštamą savęs ilgesį
Ainiams dorybės pavyzdį
Ir vardo amžiną atminimą
Paliko
Pelenai jo glėbyje
Siela Abraomo prieglobstyje
Ilsėdamasi
Laukia paskutinio trimito
Atvyk Viešpatie Jėzau atvyk gi.

PARAŠAS TIES GALVA

Šviesiausias ir garbingiausias
Kunigaikštis
Viešpats Jonušis Radvila
Biržų ir Dubinkų kunigaikštis

Viešpats Nevelio ir Siebežo, Vaivada
Vilniškis ir Vyriausias
Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos Kariuomenės Vadas,
Kazimiero, Borisovos,
Kamiecko, Bištričos,
Seinų, Vilkijos, Lojonos ir kitų ir kitų
Rietavo, Lubeco ir kitų ir kitų
Valdovas
Gimęs Kr. 1612 metais gruodžio 2 d.
Mirė Kr. 1655 metais gruodžio 30 d.

Restauruojama pilies galinė siena.

DEŠINĖJE KARSTO PUSĖJE:

A. a. Karalių C. I. V. 26, 27.
Liūdžiu dėl tavęs, broli,
Mano Jonatane, padorus labai
Ir mylėtinas, labiau negu meilė
Moterų, kaip motina
Vienintelį myli sūnų
Savo, taip aš tave mylėjau.
Kaip krito galingieji
Ir žuvo karo ginklai!

KAIRĖJE KARSTO PUSĖJE:

Esajas C. 57 V. 1
Teisingasis žūsta ir nėra
Kas apgalvotų savo širdyje
Ir gailestingumo vyrai
Žudomi kas yra.
Kas nesupras tų iš veido.
Nes piktybei nužudytas yra teisingasis.
Teateinie taika ir tepasilsi
Savo guolyje kas vaikščiojo
Savo keliu.

HYPATIA YČAITĖ-PETKUS

KRISTIJONAS DONELAITIS

1714 - 1780

Evangelikų Kunigas - rašytojas

Tai didis lietuvių poetas, plačiai žinomas ir kitataučių tarpe. Jis gyveno ir kūrė Mažojoje Lietuvoje, iš kur ilgą laiką sklido (it saulės spinduliai) atbundenčios lietuvių tautinės sąmonės šviesa. Gimęs 1714 m. Lazdinėlių kaime, Gumbinės apskr., jis išėjo evangelikų teologijos mokslus Karaliaučiaus Universitete, gaudamas Prūsijos Kunigaikščio Albrechto lietuviams skirtą stipendiją. Daug metų klebonavo Tolminkiemio parapijoje. Tais laikais ji buvo labai

lietuviška. Čia ir sukūrė savo svarbiausią veikalą - pirmąją lietuvišką poemą "Metai", Tas veikalas rašytas hegzometro eilėmis, išverstas į kelias kalbas - vokiečių, latvių, lenkų, rusų ir galop į anglų kalbą. Pažymėtina, kad jau 1818 m. pasirodė vokiškas vertimas (Prof. L. Rėzos rūpesčiu), kol pilnas lietuviškas tekstas dar nebuvo atspausdintas (pasirodė tik 1865 m.). Iš lietuviškų tekstų bene gražiausias yra mūsų iškilaus menininko V.K. Jonyno puikioomis iliustracijomis išdailintas. Anglų kalba turime Amerikos lietuvių Nado Rastenio vertimą, kuriame, deja, tik vienas kitas V. K. Jonyno piešinys panaudotas.

Kun. K. Donelaitis rašė ir kitokių dalykų, kartais ir vokiškai, bet nedaug kas išliko. Čia daug pasitarnavo Prof. Vaclovas Biržiška, suradęs Vilniuje ir kitur knygelių su jo "gromatomis" (laiškais) ir "Pamokinimais". Rašė ir "Pasakėčias pagal Ezopą", iš kurių išliko šešios 1824 m. spausdinime: įdomiausi jų pavadinimai (paliename senovine ortografija) mums atrodo "Szuo didgalvis", "Auzols gyrpelnis", "Pasaka apie szudwabali". Atsitiktinai radome jo eilėraščių (antraštės neturi), kurs lyg koks žemiškos kelionės obalsis, gal ne vienam skaitytojui pataikys tiesiai į širdį:

Kiekvienam daryti gera
Savo darbu ir žodžiu
    Visad elgtis taip, kaip dera
    Ir teisingas būt geidžiu.
Nekerštauti niekada,
Gyvo padaro gailėti,
    Dievą, žmones jo mylėti -
    Mano priedermė šventa.

Daug kas yra girdėjęs Donelaičio vardą, bet kuo jis buvo - ne visi žino. Lietuviškose knygose - straipsniuose dažnai jo tikėjimas nutylimas. Kartais net sąmoningai duodama suprasti, kad jis buvo Romos pasekėju. Įsidėmėtina, kad ne tik Donelaitis, bet ir M. Mažvydas ir visa eilė lietuvių kultūrininkų buvo protestantai, M. Liuterio ar J. Kalvino šviesos nešėjai.

1986 m. Liet. Ev. Reformatų Bažnyčios JAV 39-sis Sinodas, įvykęs birželio 21-22 d.d. ev. reformatų bažnyčioje Čikagoje. Sinodui vadovauti buvo išrinktas Sinodo direktorius kurt. teis. Jonas Kutra, čia matomas tarpe kunigų — kun. St. Neimano ir kun. P. Dilio, šalia kurio deš. stovi Kolegijos prezid. M. Tamulėnas, o šalia kun. St. Neimano stovi kurt. Alena Devenienė-Grigaitienė.

JACKUS SONDA

KAI LIETUVYBĖS UGNELE KURSTYTA VILNIUJE

(Iš Jackaus Sondeckio-Sondos atsiminimų)

1905 m. pavasarį baigęs Šarnelės (Alsėdžių vls. Telšių aps.) pradžios mokyklą, trejus metus mokiaus pas kaimynus Anuprą Stonį ir Juozą Mačernį, kurie buvo baigę keturias klases, vėliau metus Kaune, Šiauliuose ir vėl Kaune taip pat privačiai. Tokiu būdu maniau greičiau išeiti gimnazijos kursą ir laikyti brandos atestato egzaminus.

1911 m. vasarą galvodamas, kur rudenį važiuoti savo tikslo siekti, nutariau paprašyti informacijų savo parapijietį Liudą Noreiką, kuris studijavo teisę Petrapilio universitete, ir moksleivių žurna-

lo "Aušrinė" redakciją. "Aušrinės" vardu atsakė, nors nebuvo jos redakcijos nariu, bet tuo metu laikinai dirbęs "Lietuvos Žinių" redakcijoje, Petrapilio univ. gamtos mokslų fakulteto studentas, vėliau išžymus zoologas, tautotyryninkas, Jurgis Elisonas (1889-1946). Jis prispirtinai ragino važiuoti į Vilnių, nes čia esą visokių mokyklų, daug moksleivių, jų tarpe nemažai nutautusių. Čia labai reikią tautiška susipratusių veiklių lietuvių moksleivių. Aš Elisono nepažinojau, bet jau tada rašinėjau korespondencijas "L. Žinioms", o tą vasarą buvau surinkęs ir "Aušrinei" pasiuntęs nemažai folklorinės medžiagos ir ilgoką savo gimtosios parapijos - Žemaičių Kalvarijos, aprašymą. Matyti, to jam pakako raginti mane važiuoti į Vilnių. Paklausiau jo ir tebesu jam dėkingas ir šiandien.

Vilniaus aušriniečių literatūros mėgėjų būrelis 1912 m. gruodžio mėn.: sėdi iš k. į d. — Matilda Šveikauskaitė, Kazys Binkis, Viktorija Graurogaitė. Stovi: Pranas Indriūnas, J. Ramanauskas, Juozėnas, Aleksandras Marcinkevičius ir Jackus Sondeckis.

Taip 1911 m. rudenį atsiradau Vilniuje, kur praleidau trejus laimingiausius metus.

Savo turtą susidėjęs ne į medinę, bet iš šaknų pintą dėžę, atvažiavau į Vilnių vakare. Vežėjui pasakiau vežti į viešbutį. Jis nuvežė prie vieno namo (tada Jurgio, dabar Lenino gatvė) ir sako, kad čia viešbutis. Namas gražus, apšviestas kaip dieną. Dingtelėjo mintis, kad tai ne mano kišenei. Liepiau vežti kur nors kitur. Nuvežė į prastesnį.

Čia pernakvojęs, ėjau į "Lietuvos Žinių" redakciją ieškoti Elisono. Turbūt jis su "L. Žinių" leidėjos Felicijos Bortkevičienės

pagalba nurodė man butą Užupio rajone Antrojo Ponomarskio gatvelėje (pereulke). Šeimininkė buvo lietuvė. Buvome keli lietuviai, vienas rusas, pedagoginio instituto studentas, ir vienas estas. Iš lietuvių prisimenu jau subrendusį vyrą Gaigalą, buvusį Sibire telegrafistu, kuris ruošėsi 4 klasių egzaminams, ir K. Ladygą, vėliau Lietuvos kariuomenės generolą. Visi gerai sugyvenome. Sąlygos mokytis buvo palankios.

Sužinojęs, kad yra privati Pavlovskio gimnazija, kuri priima naujus mokinius nuo Naujųjų metų, nutariau pamėginti laikyti egzaminus į šeštą klasę. Egzaminus išlaikiau. Likusių pusmetį reikėjo labai padirbėti. Mat, gimnazija neturėjo valstybinių mokyklų teisių, negalėjo išduoti joms lygiaverčių atestatų. Baigus šeštąją ir aštuntąją klasę, reikėjo laikyti egzaminus, dalyvaujant mokymo apygardos atstovui. Man tie egzaminai buvo sunkesni ir dėl to, kad turėjau egzaminuotis ir iš tų dalykų, kurie buvo išėiti žemesnėse klasėse, pav. gamtos mokslas ir geografija, bet išlaikiau egzaminus ir linksmas grįžau į tėviškę atostogų.

Vilniaus aušriniečių „Rytų Aušrelė“ redakcija: iš k. x d.: Jackus Sondeckis, Matilda Šveikauskaitė, Pranas Indriūnas. 1912.XII.10 d.

MOKYTOJAI

Visur ir visuomet buvo, yra ir bus gerų ir blogų mokytojų. Tokia padėtis buvo ir Pavlovskio gimnazijoje. Pats direktorius Pavlovskis, jau senyvas žmogus, chemikas, geras mokytojas, labai mėgo tuos, kurie gerai mokėsi chemijos. Visi mokytojai buvo rusai, tik visus trejus metus turėjau matematikos mokytoją lenką Šveibakovskį.

Prancūzų kalbos mokytojas Bovi (kaip tikrai buvo rašoma jo pavardė, nežinau) gal ir kalbėjo rusiškai, bet klasėje neištarė nė vieno rusiško žodžio. Jei prancūzų tekstą neteisingai vertėme, jis tik galvą kraipė ir kartojo "Non, non". Jis mus buvo gerai pralamdęs; galėjome šiaip taip pakalbėti prancūziškai. Vėliau, tos kalbos negirdint, jos raštų neskaitant, ji iš galvos išgaravo taip, kad dabar ne viską begaliu paskaityti, nes juk ir prancūzų kalboj daug kas vienaip rašoma, o kitaip tariama.

Kitoks buvo vokietis. Prancūzas - jaunas, vokietis - senas žmogus. Jis atsakinėti šaukdavo alfabeto tvarka per pamoką porą, trejetą mokinių, todėl visada buvo galima žinoti, kada tave šauks. O tai reiškė, kad namuose nėra reikalo pamokos ruošti, pakanka laiko prieš pamoką arba net pamokos metu. Aišku, kiek toli galėjome pažengti su tokiu mokytoju.

Vilniečių moksleivių iškyla 1913 m. gegužės 5 d. Stovi pirmoji kairėje ateitininkė Marcelė Kubiliūtė, o toj eilėj paskutinis — ateitininkų pirmininkas Petras Kerpė. Pirmasis karėje klūpi aušrinietis Kazys Ladyga, o pirmoj eilėj paskutinis šio straipsnio autorius.

Vienerius metus turėjome dar "įdomesni" mokytoją. Jis dėstė rusų literatūrą. Tai senas, aukšto tarnybinio laipsnio valstybinės gimnazijos mokytojas, aukščiausio laipsnio melancholikas. Jis, iššaukęs mokinių atsakinėti, rodos, užmigdavo; per ištisus metus nepažino mokinių, todėl buvo galima atsakinėti ne tam, kuris iššauktas, bet tam, kuris nori savo draugą gelbėti, jei tas pamokos nemoka. Iššaukia, sakysim, Sadovski, o šis pamokos nemoka, kumštelėja man į šoną. Tas reiškia, stok ir atsakinėk už jį. Pažymys rašomas Sadovskiui.

Nukentėjom, kol patyrėm, kad mokytojas negirdi, ką mokinyš at-
sakinėja. Būdavo, mokinyš baigia pasakoti, stovi ir tyli. Sėdi tylė-
damas ir mokytojas. Tik po kurio laiko jis lyg iš miego pabunda,
meta žvilgsnį į tylintį mokinių ir stato jam blogą pažymį, nors tas
ir gerai pamoką atsakė. Mes greitai pastebėjome tą mokytojo silp-
nybę ir, mokiniui nebežinant ką pasakoti (dažnai akiplėšiškesnieji
plepėdavo nieko bendro neturint su pamoka, o visa klasė vos galė-
davo sulaikyti juoką) jis sušukdavo "končil", o jam pritardavo vi-
sa klasė. Tada mokytojas "pabusdavo" ir nedvejodamas rašydavo
patenkinamą pažymį.

Būrelis Vilniaus aušriniečių 1914 m. kovomėn., iš k. į d.: I eilė: Ant. Šveikauskas, O. Nesavaitė, K. Ladyga; sėdi: J. Baubliauskis, O. Kerpauskaitė, J. Janulaitytė, J. Sondeckis, M. Nemeikšaitė. Stovi: J. Baltrušaitis, J. Čiurlionis, V. Čiurlionytė, B. Matulionis, E. Jarošaitytė.

Bene pora metų turėjome idealų istorijos mokytoją. Primiršau jo pavardę. Rodos - Druščic. Neseniai baigęs universitetą. Dabar manau, kad jis buvo gudas. Jis nėra mūsų baręs, bet visi jo klausė, nors mūsų tarpe buvo ir tokių, kurie buvo išvaryti iš kitų mokyklų už "pavyzdingą elgesį". Atsimenu, aš pats, eidamas į mokyklą ne-

mokėdamas pamokos, bijojau, kad tą dieną manęs neiššauktų ne dėl to, kad gausiu blogą pažymį, bet kad mokytojas sužinos, jog atėjau neišmokęs pamokos. Gėda buvo pasirodyti jo akyse blogu mokiniu.

Prisimintinas kun. Jonas Steponavičius. Jis aštuntoj klasėj mokė tikybos mus du lietuvius lietuviškai, lenkai gi turėjo savo mokytoją. Steponavičius buvo ką tik grįžęs iš Leipcigo, kur jis studijavo pas garsų psichologą Wundtą, parašė disertaciją ir gavo filosofijos daktoratą. Jis elgėsi su mudviem kaip su studentais. Pamokoje visą laiką kalbėjo jis, mūsų neklausinėjo. Pamokų turinys, sakyčiau, palyginamoji religijų istorija. Tos pamokos sustiprino mano pažiūrą, kad nė viena religija nemoko blogo, kad ir nekatalikas gali būti "išganytas".

Aštuntoj klasėj buvome apie dvidešimt mokinių. Iš jų du lietuviai (Kairys ir aš), "Pusgaidys" Gaidamavičius nuo Švenčionių, lenkas Gruževskis nuo Ukmergės, rusas, kiti žydai. Visi buvome prileisti prie egzaminų, visi juos ir išlaikėme 1914 m. pavasarį.

AUŠRINIEČIŲ KUOPOJ

Vos spėjus man Vilniuje apsidairyti, Elisonas nusivedė mane į lietuvių "švedų" (taip anuomet vadino tuos, kurie privačiai mokėsi, ir kurių dauguma siekė išlaikyti 4 klasių egzaminus ir stoti į kunigų seminariją ar eiti tarnauti vaistinėje) kuopos susirinkimą. Lankantieji mokyklas turėjo savo slaptą kuopą, kuriai vadovavo Kazys Kepalas, vėliau buvęs Kauno universiteto lotynų kalbos dėstytojas. Ją globojo Emilija Vileišienė. Įstojęs į gimnaziją, ir aš buvau į ją priimtas, o 1912 m. rudenį buvau išrinktas jos pirmininku. Į ją buvo priimami ir "švedai". Man nepatiko Vileišienės globa, todėl pasistengiau nutraukti ryšius su ja. Pradėjome rinktis Lietuvių meno d-jos patalpose, kur gyveno ir dail. A. Žmuidzinavičius. Atsiėmiau iš Vileišienės ir kuopos bibliotekėlę. Gal tai paskatino "Ateities" šalininkus Vilniuje sukrusti veikti atskirai.

Iš žymesnių ateitininkų atsime nu Petraž Kerpę, Faustą Kiršą, anksti mirusią gabią Bortkevičiūtę ir Marcelę Kibiliūtę, vieną iš keturių Vyčio ordinu apdovanotų moterų.

Mūsų kuopoje veikliausi buvo: Matilda Šveikauskaitė, Jokūbas Baubliauskis, Ona Kerpauskaitė, Justinas Baltrušaitis, Pranas Indriūnas, Balys Matulionis, Kazys Binkis, Aleksandras Marcinkevičius (Mantautas). Be jų, kuopai priklausė trys Šveikauskai, K. Ladiga, J. Ramanauskas, J. Štaras, J. Janulaitytė, V. Graurokaitė, J. Kardelis, S. Klungevičiūtė, A. Žvironas, J. Petrėnas ir kiti, kurių pavardžių nebeatsimenu.

Tada atrodė, kad visi esame lygūs, ir tik vėliau paaiškėjo, kad savo tarpe turėjome tokių, kurie suaugę iškilo į mūsų veikliosios visuomenės viršūnes. Tai Kazys Binkis, pomaironinės kartos pirmaujantis poetas, rašytojas Juozas Petrėnas, žurnalistas Jonas Kardelis, jauniausias Lietuvos kariuomenės generolas Kazys Ladyga, fizikas, politikas, nesuspėjęs savo sparnų išskleisti, nes juos nukirto Stalino katorga, Antanas Žvironas, gydytojas ir visuomenininkas Balys Matulionis.

Vilnius jau tada buvo lietuvių politinis ir kultūrinis centras, bet ne lietuviai buvo Vilniaus šeimininkai. Tai buvo lenkiškas, žydiškas ir rusiškas miestas. Lietuvių kalbos viešose vietose beveik niekada neišgirsi. Lietuviškai kalbantieji dažnai būdavo pašiepiami. Daug čia buvo ir lietuvių kilmės moksleivių, kurių lietuviška sąmonė buvo prigesusi. Kai kurie iš jų lietuviškai mokėjo, bet nenorėjo kalbėti, o kiti ir visai buvo pamiršę lietuvių kalbą. Buvo šventa pareiga juos įtraukti į lietuvių sąjūdį.

Buę Vilniaus moksleiviai „Aušriniečiai“: Petrapilio karo medicinos studentas Balys Matulionis, karininkas Kazys Ladyga, Petrapilio universiteto stud. Jackus Sondeckis (Sonda) 1915 m. gale.

Savo susirinkimuose puoselėjome pastangas pasiruošti būti veikliais lietuvių visuomenės nariais. Gyvendami kitų apsupti, turime visur būti pavyzdingi: gerai mokytis, gražiai elgtis, niekur nebijoti pasirodyti esą lietuviais, visada viešose vietose kalbėti lietuviškai. Turime būti kuo šviesiausio proto ir stipriausios lietuviškos dvasios.

Todėl patys rašėme referatus, nagrinėjome "Aušrinėj" skelbtus svarbiausius straipsnius, šaukėmės vyresniųjų pagalbos.

Prieš atostogas aptardavome, ką daryti grįžus į savo tėviškes. Buvo raginta visokeriopai padėti ypač jaunimui, raginti skaityti lietuviškus laikraščius, knygas, į sodžių važiuoti ratuotiems lietuviškais raštais. Kai kurie tikrai daug jų išplatindavo. Raginta rinkti dainas, pasakas ir kitoki folklorą.

"Aušrinė" buvo metusi šūkį: "Pažinkime Lietuvą". Taigi keliaukime po savąjį kraštą! Smarkiai raginame tą šūkį vykdyti.

Aš pats su Pranu Indriūnu 1913 m. vasarą pėsti keliavome iš Vilniaus per Alytų, Kalvariją, Marijampolę, Vilkaviškį... Toliau nebegalėjome, nes Indriūnas susirgo.

1914 m. vasarą su studentėmis Ona Jablonskyte, Viktorija Graurokaite ir "Lietuvos Ūkininko" redaktorium Petru Rusecku pėsti iš Jurbarko pasieniu nužingsniavome iki Palangos, o iš ten į Žemaičių Kalvariją.

Švietė mus dr. Jonas Basanavičius, kada mes aplankydavome jį jo šventovėje - Lietuvių mokslo d-jos patalpose, dail. Antanas Žmuidzinavičius, Stasys Šilingas, Mykolas Šleževičius, Felicija Bortkevičienė ir kt., bet sistematiškiausių žinių apie Lietuvos praeitį ir raštiją mums davė dr. Stasys Matulaitis ir Mykolas Biržiška.

DR. S. MATULAITIS MOKO MUS LIETUVOS ISTORIJOS

Aš jau buvau įsisąmoninęs, kad gerai nežinodamas savo tautos praeities, nesuprasi ir jos dabarties, gerai supratau ir tai, kad mes visi arba visai nieko nežinome, arba labai mažai nežinome apie Lietuvos praeitį, todėl pasistengiau surasti asmenį, kuris galėtų toje srityje mūsų akiratį praplėsti. Tai buvo gydytojas Stasys Matulaitis (1866-1956).

S. Matulaitis, tada socialdemokratų veikėjas, tik po spalio revoliucijos nuėjęs pas komunistus, bet visada pasilikęs lietuviškas komunistas, Kremliaus kulkos išvengęs, bet gavęs kelerius metus valgyti tolimo Sibiro duonelę, labai raštingas vyras, prirašęs daug įvairiausiais klausimais, labiausia pamėgęs Lietuvos istoriją. Jis savo bute, Užupio gatvėj, ir pasakojo mums Lietuvos istoriją nuo seniausių laikų.

Aš jau buvau klausęs Lietuvos istorijos paskaitų, kurias Kaune skaitė moksleivių kuopos nariams poetas Maironis. S. Matulaičio istorija buvo kitokia. Tai ne kunigaikščių, bet lietuvių tautos istorija.

S. Matulaitis atrodė išsimylėjęs į Lietuvos istoriją. Jis mums pakartodamas kalė į mūsų galvas, kad inteligentiškas žmogus negali nesidomėti ir nemokėti savo tautos istorijos. Jūs ne visi, sakė jis, iš istorijos valgysite duoną, bet malonumo visi turėsite.

S. Matulaitis tuo metu rašė ar jau buvo parašęs Lietuvių tautos istoriją, kuri teisleista 1923 metais.

M. BIRŽIŠKA SUPAŽINDINA SU MAŽVYDU, DONELAIČIU

Duris į lietuvių raštijos istoriją mums pravėrė išžymusis lietuvių literatūros istorikas ir visuomenininkas Mykolas Biržiška, tada duoną užsidirbdamas privačiame banke. Mes ir toj srity buvome tokie pat akli, kaip ir Lietuvos istorijos. Ne visi težinojome šią tą apie Žemaitę, Lazdynų Pelėdą, Jakštą, Maironį, Krėvę ar kitus, tada jau garsius rašytojus, o apie senesnius - Mažvydą, Donelaitį, Širvydą, Pošką ir kt. nebuvo nė girdėję. Su Biržiška išmaišėme visus lietuvių raštijos dirvonus, žinoma, vis prabėgomis. Bet jo paskaitos mums daug davė, bent mano galva po jų buvo daug šviesesnė.

Ryšium su tomis paskaitomis man prisiminė toks įvykis.

Paskaitą skaitė S. Šilingo bute, Žvėryne. Staiga Biržiška neteko sąmonės. Visi baisiai išsigandome. Netrukus atsigavo ir tęsė paskaitą. Jis niekada nebuvo tvirtos sveikatos, o dirbo labai daug. Net ir pavargęs, neatsisakydavo mums padėti.

LITERATŲ BŪRELIS

Mūsų tarpe buvo tokių, kurie labiau domėjosi literatūra ir mėgino patys šią tą kurti. Įsteigėme literatų būrelį. Jam priklausė Kazys Binkis, Matilda Šveikauskaitė, Juozas Pronskus, Pranàs Indriūnas, V. Graurokaitė, J. Ramanauskas, Juozėnas, Aleksandras Marcinkevičius (Mantautas). Priklausiau jai ir aš, nors jokių pretenzijų į poetus ar prozininkus neturėjau, bet dailių žodžių mėgau. O be to, juk reikėjo kam nors ir administraciniais reikalais rūpintis - surasti susirinkimams vietą, narius sukviesti ir t. t.

Iškiliausi būrelio nariai buvo K. Binkis, kurio eilėraščių jau buvo išspausdinta laikraščiuose, ir M. Šveikauskaitė, turėjusi talentą rašyti, bet jo neišvysčiusi.

To būrelio iniciatyva 1913 m. pavasarį buvo išleistas didoko formato 16 puslapių leidinėlis "Sniegams tirpstant". Įdomu, kad tą lei-

dinėlių nusipirkau 1950 m. kažkokioj lietuviškų knygų parduotuvėj Čikagoje. Ten gavau ir savo verstas knygas: Liubauskio-Lietuvos istorija iki Liublino unijos, Tugan-Baranovskio - Kooperacijos visuomeninė ir medžiaginė prigimtis, mano parašytą brošiūrą - Kame išganymas arba kas yra kooperacija.

"Sniegams tirpstant" turėjau su daugybe parašų, surinktų 1913m pavasarij kuopos (ne literatų būrelio) surengtame rūtos salėje šauniame bankete. Kaip malonu būtų dabar tuos parašus paskaityti. Bet tas egzempliorius paliko Šiauliuose ir ten dingo karo audroje.

Minėtame leidiny buvo K. Binkio (K. B-nis), J. Pronskaus, (Ainis). J. Ramanausko (Nelaikio Aidas) septyni eilėraščiai, M. Šveikauskaitės (Pušaitė) ir Pr. Indriūno (Pr. Banga) keturi prozos vaizdeliai. Viršelį papuošė tada Kazėnas dailės mokykloj studijavęs Vytautas Bičiūnas, turbūt K. Binkio paprašytas, nes jis buvo redaktorius, o man teko rūpintis išleidimu ir platinimu.

Leidinėlių išleisti taikyta prieš pat minėtą banketą. Neatsimenu banketo programos, bet gerai atsimenu, kad salė buvo gražiai išpuošta ir pilna.

Mūsų kuklus leidinėlis buvo didelė staigmena. Visi džiaugėsi, kad aušriniečiai Vilniuje jau tokie pajėgūs.

"RYTŲ AUŠRELĖ", VAIDINAME "APSIRIKO"

1912 m. išleidome ranka rašytą laikraštėlių "Rytų aušrelė". Jos redakciją sudarė M. Šveikauskaitė, Pr. Indriūnas ir aš. Ją nunešdavau ir dr. J. Basanavičiui. Gal ji išliko mokslo d-jos muziejaus archyve?

1912 m. vaidinome Žemaitės "Apsiriko". Kažkokią rolę ir aš turėjau. Paruošti padėjo pati autorė, bet, reikia pasakyti, tikrasis režisierius buvo Mykolas Šleževičius.

Tame ar kitame mūsų renginy pasirodė ir K. Binkio organizuotas balalaikininkų orkestrėlis, kuriame ir aš rodžiau savo muzikinius sugebėjimus. Esu tikras, jei mano sūnus Saulius, dabar Vilniaus filharmonijos kamerinio orkestro dirigentas, tą muziką išgirstų, išbėgtų lauk galvą susiėmęs, bet mums atrodė, kad gerai grojome.

MOKOME IR MOKOMĖS LIETUVIŲ KALBOS

Vis didėjantis susipratusių lietuvių moksleivių skaičius veikė tuos, kurie savo gimtąją kalbą buvo pamiršę arba jau visai jos nebemokėjo. Atsirado norinčių jos mokytis. Buvome sudarę tokių net visą būrį. 1912 m. Vilniaus mokyklose buvo leistos ir lietuvių kalbos neprivalomos pamokos, kur buvo didesnis skaičius norinčiųjų

jos mokytis. Buvo jos ir Pavlovskio gimnazijoje. Mokė senas mokytojas Jonas Kairiūkštis. Žinoma, mokė paprasčiausių gramatikos taisyklių. Man jos jau buvo žinomos, bet pamokas lankiau, norėdamas kitiems parodyti pavyzdį.

Aš kai kurias lietuvių kalbos gramatikos taisykles išmokau be vadovėlio. Rasdavau knygoje ar laikraštyje parašyta, sakysim: Sahlėj buvo daug žmonių, nėra klausimų, mokinių bendrabutis. Kodėl "žmonių, mokinių, klausimų" žodžių paskutinė raidė nosinė? Aš nežinojau, kad daugiskaitos kilmininkas baigiasi nosine raide, bet sumečiau, kad jei daugiskaitoje žodis atsako į klausimą "ko", tai to žodžio paskutinė raidė turi būti nosinė.

Arba: "Sutikau žmogų, atsakiau pamoką". Kodėl žodžiai "žmogų", "pamoką" baigiami nosine? Nežinojau, kad to reikalauja vienauskaitos galininkas. Man padėjo klausimas "ką". Sutikau ką, atsakiau ką? Jei taip, tai tokiais atvejais rašyk: Mačiau varną, pamečiau peilį ir t. t.

J. Kairiūkščio pamokose aš nieko naujo nebeišmokau, nes jau buvau ir lietuvių kalbos gramatiką vartęs, bet prisipažinsiu, kad ir šiandien jos nemoku tiek, kiek reikėtų. Visos kalbos man sunkiai duodasi. Mažiau už mane mokėjusiems J. Kairiūkščio pamokos buvo labai naudingos.

RYTŲ LIETUVOS MOKSLEIVIŲ KONFERENCIJA

Kaip kuopos pirmininkas buvau atsakingas už jos veiklą, todėl rūpėjo ją visokeriopai plėsti. Laužiau savo galvą tuo reikalu, tariaus su draugais ir vyresniais veikėjais, ypač M. Šleževičium, F. Bortkevičiene. Rūpėjo pamatyti, kaip kitur veikiama, ir iš jų pasimokyti, todėl tuo reikalu lankiausi Marijampolėje, kur aušriniečiams vadovavo Jurgis Krikščiūnas ir Vitalis Serbenta. Gerai veikė ir vilkaviškiečiai. Buvau ir ten nuvažiavęs.

Vienybėje galybė, todėl kilo mintis sukviesti gausesnę būrį ir kartu paieškoti būdų, kaip pagyvinti ir pagerinti jau veikiančių kuopų veiklą, kaip paskatinti organizuotis, kur tebėra palaida bala.

Tokia Rytų Lietuvos pirmoji moksleivių konferencija įvyko 1913 m. pavasarį Vilniuje. Joje, be Vilniaus atstovų, dalyvavo: Kanceleris iš Gardino, Jonas Kirlys iš Seinų, Gutauskas iš Ukmergės, Marcinkevičius iš Trakų. Ar buvo daugiau, neatsimenu. Norėčiau teigti, kad konferencija lietuvių moksleivių sąjūdžiui buvo naudinga.

MŪSŲ SANTYKIAI SU ATEITININKAIS IR KITAIŠ

Kiek prisimenu, santykiai su ateitininkais nebuvo blogi. Neįjautėme vieni kitiems neapykantos. Draugavome. Ne kartą surengdavo-

me bendrą iškylą į gražiąsias Vilniaus apylinkes. Atsimenu susirinkimą (gal tokių buvo ir daugiau), kuriame abiejų kuopų veiklesnieji diskutavome ideologinius klausimus.

Varžėmės dėl "dūšių". Ir vieni ir kiti stengėmės pritraukti daugiau narių, naudodami padorias priemones. "Apaštalavau" ir aš. Čia daug padėjo "Aušrinė", todėl ją uoliai platinau. Kas čia žino, kiek "nekaltų avinėlių" pavyko į manąjį "gurbą" suvaryti, bet vienu laimikiu galiu didžiuotis. Tai vienas išymiųjų Nepriklausomos Lietuvos žurnalistų ir ilgametis "Lietuvos Žinių", o dabar Kanadoj "Nepriklausomos Lietuvos" redaktorius Jonas Kardelis.

Tada jis buvo felčerių mokyklos mokinys. Priklausė aušriniečių kuopai, bet lankėsi ir pas ateitininkus. Nešiodavau jam "Aušrinę" į namus.

Daug vėliau, bene savo amžiaus 60 m. sukakties proga, "Sėjos" žurnale jis prisipažino, kad aš jį "išvedęs iš kelio". Jis anuomet stovėjęs ant briaunos ir nežinojęs, su kuo savo gretas suderinti. Aš jį nuvedęs kairėn, pas aušriniečius, ir už tai esąs man dėkingas. O aš galiu pasigirti demokratiniam lietuvių visuomenės sparnui, suradęs labai naudingą narį.

Su kitų tautų moksleiviais santykiavome tik individualiai. Mano geriausias gimnazijos draugas žydas Moisiejus Gurvičius nusiavedavo mane į slaptą rusų, gal tiksliau mišrią žydų-rusų kuopą. Ji spietėsi apie leistą rusų kalba simpatingą žurnaliuką "Molodyje posevy" (jo atsakingas redaktorius buvo populiarius žydų tautybės, liberalių pažiūrų gydytojas Vigockis ar Visockis).

Su lenkais santykiai buvo aštrūs. Aš pats neturėjau su jais rimtesnių susirėmimų, bet mano geras draugas Balys Matulionis nuo šešių jį užpuolusių lenkų gimnazistų tik kirviu apsigynė. Nenoriu teigti, kad visi lenkai moksleiviai buvo tokie kraštutiniai šovinistai, buvo ir tokių, su kuriais buvo galima kalbėtis, diskutuoti.

Rodos, 1913 m. pavasarį Vilniuje buvo lenkų socialistų moksleivių konferencija, kuriai pirmininkavo būsimas Lenkijos socialistų partijos pirmininkas Niedzelkovskis. Nutarėme konferenciją pasveikinti lietuvių pažangiosios moksleivijos vardu. Tai atlikti buvo pavesta man. Sveikinimo tekstą padėjo paruošti Stasys Šilingas. Vertėju pasikviečiau technikos mokyklos mokinių, būsimą Lietuvos kariuomenės pulkininką, geležinkelio bataliono vadą Jokūbą Baubliauskį (Baublį), nes aš lenkų kalbos nemokėjau.

Sveikinti buvo sutarta lietuviškai dėl principo - tesipratina lenkai prie lietuvių kalbos. Nebuvau ir nesu auksaburnis, bet tą kalbą drožiau drąsiai, nes žinojau, kad jos klausytojai nesupranta. Jei kur "prašausiu pro šali", vertėjas išvers kaip reikia. Pačiam girtis nepadoru, bet plojo smarkiai.

Baubliauskis su lenkais palaikė artimesnius ryšius. Vėliau jis

man yra sakęs, kad konferencijai didelį išpūdį padaręs mano sveikinime pareiškimas, kad lietuvių tauta turi teisę savarankiškai tvarkyti kultūrinį, ekonominį ir politinį gyvenimą, ir kad pažangus lietuvių besimokąs jaunimas to tikslo siekia. Mano sveikinimas buvęs plačiai svarstomas lenkų jaunimo tarpe, pasiekęs net vyresniųjų ausis.

*Buvęs „Keleivio“ redaktorius Jackus Sonda ir
linotipui švino tirpintojas Jurgis Jašinskas.*

KO BUVO VERTA AUŠRINIEČIŲ VEIKLA?

Dabar kiti laikai. Viskas pasikeitė. Kas šiandien atrodo niekas, anuomet buvo didelis dalykas. Čia prisiminta aušriniečių ano meto veikla kai kam gali atrodyti net juokinga, bet į ją reikėtų žiūrėti ano meto akimis. Tada, man rodos, visi sutiksime, kad ji nebuvo tuščia, bet padėjo kurstyti lietuviybės ugnelę Vilniaus padangėje. Bet ne juokai prisiminti, kas dėjosi beveik prieš tris ketvirtadalius šimtmečio. Todėl ir mano atsiminimai tokie blankūs.

POLONIZACIJA LIETUVOJE

Nesiskaitant su istorine tiesa, stengiantis pateisinti Lietuvos krikšto jubiliejų, drištama atvirai teigti, kad nuo Mindaugo laikų Lietuvos valdovai buvo priklausomi nuo Maskvos kunigaikščių, kad iki Jogailos karaliavimo Lietuva buvo perdėm pagoniška, kad Jogaila įvedęs katalikybę Lietuvoje, išgelbėjo ją nuo surusėjimo, kad lenkai lietuvių nelenkino, kad lietuviai priešinasi Lietuvos krikšto jubiliejui tik todėl, jog jie yra alergiški lenkams ir t. t. . . Atsakant į šiuos nepagrįstus teigimus ir priekaištus, pravartu viešai panagrinėti buvusią Jogailos ir Rzeczpospolitos laikais polonizaciją.

Polonizacijai bei lietuvių lenkinimui ir Lietuvos karalijos menkinimui vartus pravėrė valdovo Algirdo ir jo antrosios žmonos Julianos, Tveriaus kunigaikščio Aleksandro dukters, vyresnysis sūnus Jogaila (a. 1350-1434).

Manoma, pasak istoriko ir teisininko J. Dainausko ("Draugas", 1985 m. birželio mėn. 15 d.), kad Jogaila galėjęs būti valdovo Algirdo valdomuose rytų Europos plotuose, kuriuose gyveno rytų gailindai ir skitai (lietuvių giminės), tuomet paplitusios manichėjiečių-bohomilų sektos narys-sektantas. Tai, esą, patvirtina Kamarceno vyskupas-kardinolas Petras savo 1418 metų rašinyje apie manichėjiečius. O popiežius Pijus II (antrasis) savo veikalė "De Stetu Europae. . ." Jogailą tiesiog vadina "Nationae Tartarus".

Taigi, toks tartaras Jogaila, 1386 m. vasario 18 d. Krokuvoje vedęs Vengrijos karaliaus dukterį - Lenkijos karalienę Jadvygą, kuri 1384 m. spalio 15 d. buvo karūnuota Lenkijos karaliene, ėmė sąžiningai vykdyti prieš vedybas Krėvos (Kriavos) pilyje 1385 m. sudarytą susitarimą ir 1413 m. Horodlės aktais dar sutvirtintą pasižadėjimą įtvirtinti visoje Lietuvos valdovų valdomoje teritorijoje Romos apeigų kosmopolitinę katalikybę ir prijungti šias Lietuvos teritorijas prie Lenkijos karalijos amžiniais ryšiais; o kad tai įvykdžius, reikėjo Lietuvos valstiečius ne tik paversti baudžiauninkais, bet ir juos sulenkinti.

Horodlės aktai, kurių turinį lenkai pasistengė suklastoti, sudarė teisinį pagrindą lenkams siekti amžino Lietuvos prijungimo prie Lenkijos. Ir tai pabrėžti, turint grobuoniškus tikslus, lenkų paskelbtuose aktuose buvo parašyta:

"Katalikų tikėjimui praplatinti, visų gerovei ir naudai, mes lenkai pasisavinom, sujungėm, suliejom, suvienijom, surišom Lietuvą su visais jos gyventojais, žemėmis ir tur-

tais su mūsų Lenkijos karalyste"... (Jokūbas Kregždė, "Reformacija Lietuvoje", 30 p. Devenių Kultūros Fondo leidinys, Čikaga, 1980 m.).

Gabi nepriklausomos Lietuvos auklėtinė ir jaunosios kartos atstovė istorikė ir teisininkė Jonė Deveikė (Deveikytė - Navakienė, 1907-1965) teigė, jog Kriavos (Krėvos) 1385 m. aktai ir taipogi Jogailos pasirašytieji kai kurie raštai, iš kurių išplaukė 1413 metų Horodlės aktai, yra fiktyvūs - turinys lenkų iškraipytas. Tai ji įrodė ir apgynė Paryžiaus universitetui įteiktoje dizertacijoje istorijos mokslų doktoratui įsigyti: "Le prétendu privilege du Février 1387 à la Lithuanie".

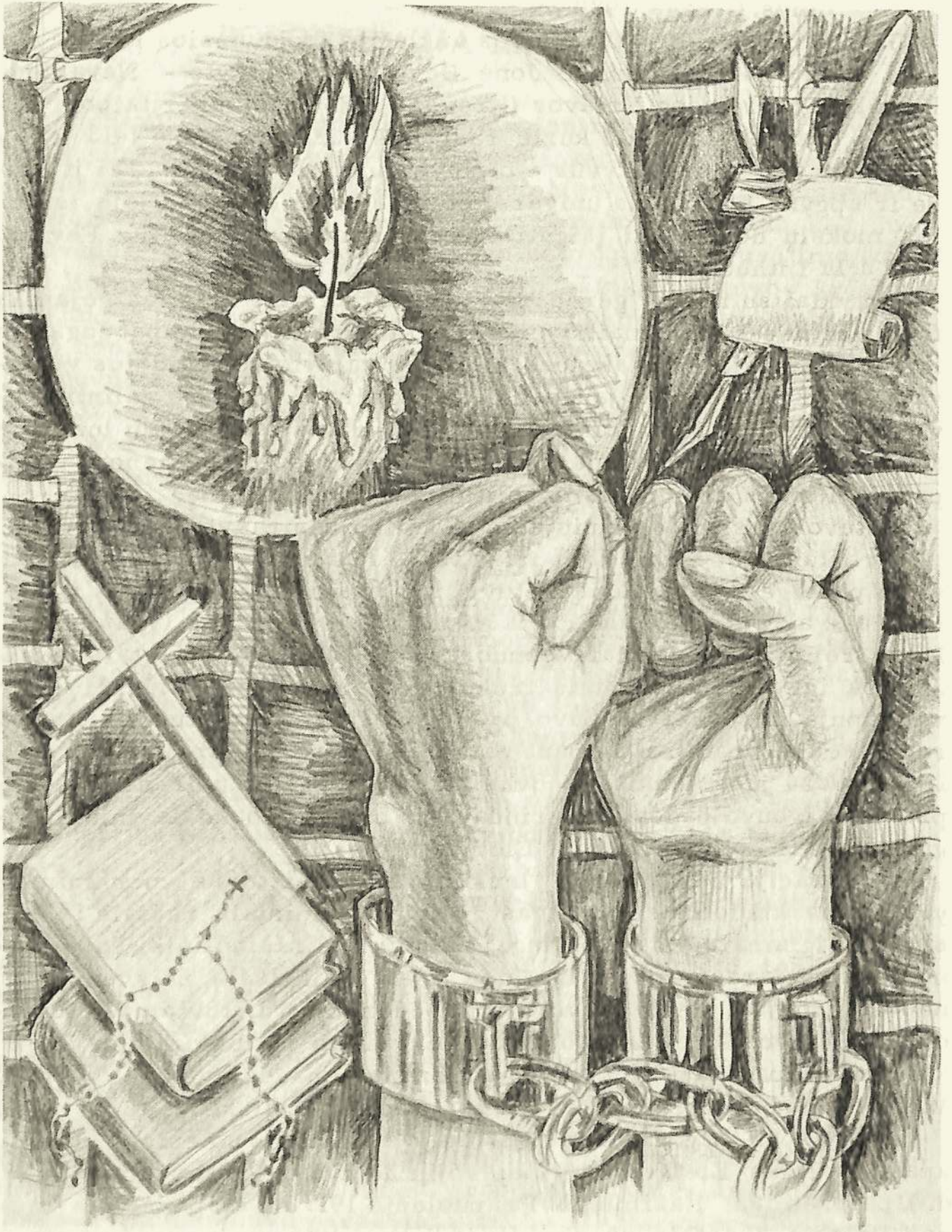
Santykiai su mūsų "geradariais krikščioniais" vis aštrėjančia forma ir nepateisinamais veiksmais ėmė reikštis nuo pat Jogailos laikų, kai Jogaila, pasiskelbęs Lietuvos valdytoju, nužudžius valdovą Kęstutį ir būdamas jau Lenkijos karaliumi, pradėjo dalinti privilegijas iškiliesiems, tuo pačiu suvaržydamas valstiečių luomą ir atimdamas teises visiems tiems, kurie neišpažino ar nenorėjo išpažinti Romos apeigų kosmopolitinį katalikų tikėjimą.

Lietuvos sostinėje Vilniuje bei Gardine pasirašytais ir paskelbtais raštais bei aktais 1387 m. vasario 17, 20 ir 22 d. d. Jogaila atvirai paneigė išgarsėjusią lietuvių ir jų valdovų toleranciją į laisvę. Tais aktais buvo suvaržyta asmens laisvė, laisvė išpažinti bet kurią religiją, vedybų laisvę, nuosavybės ir t. t. Žodžiu, tais aktais Jogaila įgyvendino amžiais trukusią prarają tarp valdančiųjų ir valdomųjų ir tuo pačiu buvo pasėta valstybės pamatus griauianti raugo sėkla. Ypač panaikinant valstiečių teisę į jų apdirbamąžemę ir pavedant juos lenkiškos dvasiškijos, dvarininkų ir net šlėktų priežiūrai, buvo padėtas pagrindas bei pamatas baudžiaviniam jungui įsigalėti ir polonizacijai Lietuvoje plėstis.

Polonizaciją bei lietuvių lenkinimas ir Lietuvos menkinimas yra platus klausimas, turtingas įvairiais leidiniais, raštais ir teisingai teigiamais bei neteisingai neigiamais rašinėliais. Todėl ne nuostabu, jei rašant apie tariamą Lietuvos krikštą, neišvengiama nepanagrinėjus lenkų darytos ir tebedaromos lietuviams skriaudos - Lietuvos žemių grobstymo, lenkinimo ir niekinimo. Šiais klausimais pasisako lietuviškoje tremties spaudoje Juozas Žygas, V. Plankūnas, istorikas dr. Algirdas Budreckis ir kiti.

Istorijos dr. Alg. Budreckis studijoje "K. Prapuolenio - Lenkų apaštalavimas Lietuvoje" ("Laisvoji Lietuva", 1985 m. birželio 27 d.), pasiremiant Kazimiero Prapuolenio 1913 m. atspausdinta knyga "Polskie apostołstwo na Litwie", kuri 1916 m. buvo išversta į prancūzų kalbą ir 1918 metais į lietuvių, išsamiai išnagrinėja polonizaciją Lietuvoje.

Nesuklysimė tvirtindami, kad kan. K. Prapuolenis (1858-1933)

ANAPUS

Gitana Brazlauskaitė

geriausiai buvo susipažinęs su lenkų daromomis lietuviams intri-
gomis ir su jų per katalikų sulenkintas bažnyčias žiauriai įgyven-
dinamu lenkinimu. Lenkų vykdomą lietuviams skriaudą kanaunin-
kas Prapuolenis asmeniškai patyrė studijuodamas Varšuvos ku-
nigų seminarijoje ir vėliau jau būdamas Mohilevo metropolito ku-
rijos sekretoriumi Petrapilyje; be to, nemažai vargo ir intrigų ka-
nauninkas patyrė įgyvendinant Petrapilyje katalikų katedroje lie-
tuvų kalba lietuviams skirtus pamokslus ir lietuviškų giesmių
giedojimą. Ypač labai gerai kan. Prapuolenis patyrė daromas lie-
tuviams lenkų pralotų šunybes Vatikane, būdamas Romoje rusų
caro pasiuntinybės sekretoriumi ir Šv. Stanislovo bažnyčios rek-
toriumi, o nuo 1918 metų - būdamas jau nepriklausomos Lietuvos
valstybės neoficialiu įgaliotu atstovu prie Vatikano. Čia reikia
priminti, kad Lietuva ilgesnį laiką prie Vatikano savo oficialaus
atstovo negalėjo turėti, kadangi Vatikanas, lenkams prieštaraujant
ir jiems pataikaujant, vis delsė teisėtai pripažinti Lietuvos ne-
priklausomybę - de jure.

Į Romą kan. K. Prapuolenis nepakliuvo pripuolamai, bet Rusijos
Dumos (seimo) atstovo teisininko Martyno Yčo (1885-1941) dėka,
kai jis 1912 metais, besisielodamas ir besirūpindamas Lietuvos
okupacine padėtimi bei jos ateitimi, išrūpino kan. Prapuoleniui ru-
sų caro pasiuntinybėje sekretoriaus ir Šv. Stanislovo bažnyčios
rektorius vietą.

Neklystant galima manyti, kad dėl lenkų užkulisinių intrigų 1904
m. netekęs Mohilevo metropolito kurijoje sekretoriaus vietos, kan.
Prapuolenis apleido Petrapilį ir apsigyveno Seinuose, kurių apy-
linkėje gyveno jotvingių giminės lietuviai, o pačiuose Seinuose bu-
vo gyvas ir judrus lietuviškos veiklos judėjimas. Juose tad kartu
su kun. Juozu Laukaičiu 1906 m. pradėjo leisti plačiajai lietuvių
visuomenei skirtą savaitraštį "Šaltinį", o 1908 metais - dar ir dva-
siškiams skirtą "Važovą". Šioje lietuviškoje spaudoje, taipogi ita-
lų, vokiečių ir dalinai rusų, kan. Prapuolenis nuolat gvildeno lie-
tuvų-lenkų santykius ir aštriai kritikavo lenkų vykdomą Lietuvoje
lietuvių lenkinimą, ypačiai lenkų vartojamus būdus ir priemones
lenkinimui (polonizacijai) įgyvendinti.

Kad paskelbti spaudoje atskiri kan. Prapuolenio rašyti straips-
niai užsiliktų ateities istorikams, kad jie taip greit nedingtų, nely-
ginant deganti šiaudų sauja, buvo atspausdinti atskiru straipsnių
rinkiniu 1907 metais, pavadinant "Ze stosunków litewsko-polskich"
("Iš santykių lietuviškai-lenkiškų).

Iš tų tad kan. Prapuolenio raštų mes ir sužinome polonizacijos
ir lenkiškų intrigų siekius, būtent: sulenkinti ir visiškai suvirškin-
ti lietuvius taip, kad buvusi kadaise plati ir garsi Lietuvos valsty-
bė (nuo Mindaugo iki Jogailos pasirašytų Horodlėje aktų - karali-

ja) taptų tik nežinoma lenkiškos Rzeczpospolitos šiaurine dalimi. Ir tie tokie lenkų siekiai buvo įgyvendinami kietai ir kartais net žiauriai per katalikų bažnyčias, per vilniškę kapitulą, per Vilniaus vyskupijai priklausančią kunigų seminariją ir per Vilniuje įsteigtą lenkiškąją Jėzuitų Akademiją, kuri 1579 m. karaliaus Stepono Batoro ir popiežiaus Gregoriaus XIII buvo paversta universitetu, dėstant jame lotynų ir lenkų kalbomis. Kai 1811-1812 metų laikotarpyje visos universiteto katedros buvo užimtos lenkų profesorių ir kai visi mokslai buvo dėstomi lenkų kalba, tuomet Vilniaus universitetas pavirto par excellence - lenkų tautinė mokykla. Ir kaip tokia lenkiška įstaiga, jokiū būdu nemanė ir nesistengė būti lietuvių kalbos užtarėja, nes, anot ist. dr. A. Budreckio, tik 1823 m. kažkokiais sumetimais teįstengė atspausdinti lietuviškai lenkišku žargonu Niezabitausko knygelę "Apie bites".

Kad taip, o ne kitaip lenkų užgožtame Vilniaus universitete buvo, tai mums geriausiai paliudija tuometinio Vilniaus universiteto auklėtinis istorikas Simonas Daukantas (1793-1864) Lietuvos istoriją aprašančiuose veikaluose. Kai kartą Vilniaus universiteto auditorijoje paskaitų metu prof. Marzynski's išsitarė, kad jokie lenkų romantikai neįrodys, jog lietuviai buvo idealūs žmonės ir kad jie kūrė savo didingą istoriją, nes jie buvo tik plėšrūs užpuolikai ir Europos siaubas, tai, visiems tylint, vienas tik studentas Simanas Daukantas išdrišo prieštarauti:

"Netiesą kalbi, profesoriau!.. Aš protestuoju ir įrodysiu, kad lietuviai buvo kultūringi ir kad jie sukūrė daug gražesnę istoriją, negu lenkai"... ("Sandara", 1981 m. rugpjūčio mėn. 24 d.).

Pažymėtina, kad S. Daukantas nė vieno rašto ar veikalo neparašė lenkų kalba, griežtai nuo jos atsiribodamas, nors jis ją mokėjo puikiausiai.

Tokių lietuvių tautos niekinimą, išreikštą prof. Marzynski'o Vilniaus universiteto auditorijoje Simano Daukanto studentavimo metais (1818-25), toliau tęsė lenkas L. Janowski's 1916 metais Lausanne, Šveicarijoje, atspausdintame veikaliuke "Litwa i Polszcza", kurio nesąmonėmis ganėtinai pasinaudojo ir kai kurie mūsų nepriklausomos Lietuvos išminčiai.

Nei kiek neprieštaraujant prof. Marzynski'o viešai išreikštai lietuviams paniekai, Janowski's veikaliuke "Litwa i Polszcza" rašo:

"Fikcyje o starożytnej kulturze rzekomo litewskiej, od dawnajuz wymecionę z nauki, figuruje ona tylko w pismach lituwiskich" (9 psl.).

"Chorobliwa postawa ruchu letuwiskiego czyni szkoda polakom, niemniej przeto szkodzi ona i letuwisam"... (24

psl.). (Prasimanymas apie tariamai seną lietuvių kultūrą jau seniai mokslo atmestas, apie tai kalbama tik lietuviškuose raštuose... Pašaipiai: "letuwiskich". Liguistas lietuvių atgimimo pristatymas yra žalingas lenkams, beto, nemažiau žalingas lietuviams... Pašaipiai: "Letuwisam").

Nepriklausomybės laikais Kaune buvusio Vytauto Didžiojo Universiteto prof. Mykolas Biržiška (1882-1962), turėdamas omenyje tuos Marzynski'o, Janowski'o ir kitų lenkų nesąmones, neperdėtai išreiškė savo nepasitenkinimą:

"Išdidžiai žiūrėjo, iš dalies ir dabar tebežiūri į lietuvius lenkai - jų atsiųsti Lietuvon apaštalauti kunigai, XV-XVI a. ir vėlesnių laikų kronikininkai, XIX-XX a. publicistai ir kiti Lietuvos kultūrintojai bei pati jų visuomenė, ypač "lenkais" virtusi, nutautusi Lietuvos rytų parapijose negudri prastuomenė, lenkų kunigų ir jų talkininkų įstatoma į "polską wiarą" ir atitinkamai veikiama". (M. Biržiška, "Lietuvių tautos kelias", Los Angeles, 1952-53 m., I-IVt.

Skaitant ir žinant tokius Lietuvos atžvilgiu neigiamus ir net žalingus lenkų veiksmus praeityje, gi dabartyje girdint ištariant lenkų tautoje iš seno prigijusias patarles, kaip, pavyzdžiui, "jak swiat swiatem, nie będzie polak litwinowi bratem" (kaip pasaulis pasauliui, nebus lenkas lietuviui broliu), arba kad ir istorinę "tiesą" teigiant, jog "Jogaila padovanojęs Lietuvą Lenkijos karalienei Jadvygai kaip vestuvinę dovaną", labai sunku suprasti ir įvertinti mūsų išminčių nors ir švelniai, nors ir klausimo formoje išreikštą lietuviams užgauliojimą, stengiantis būtinai įtikinti ir įteisinti būk tai 1387 m. įvykusį Lietuvos krikštą, tarytum ankstyvesnių Lietuvoje krikštų nebūtų buvę, būtent:

"Ar nebus tik visų tų priekaištavimų numatytam Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejui pati giliausia šaknis mūsų savotiškas, sakyčiau alergiškas jautrumas minčiai, kad Lietuva esanti pakrikštyta iš Lenkijos malonės?" ("Vyskupo informacija" 1986 m. ir "Laisvoji Lietuva" 1986 m. kovo mėn. 6 d.).

Atseit, lietuviai, ypač tie, kurie priešinasi jogailiniam "krikštui", yra lenkiška alergija sergantieji ligoniai; tuo lyg ir patvirtinant buvusio JA Valstybių prezidento Carter'io patarėjo lenko Brzerzynskio pabertą "perliuką", kad lietuviai turi kietas galvas, bet tuščias.

Šiaip ar taip vertinsime polonizaciją, teigiamai ar neigiamai pripažinsime 1387 metų lenkų išpūstą "Lietuvos krikštą", vienaip ar kitaip juos minėsime, vis dėlto, reikia sutikti, kad ne polonizacija ir ne jogailinis "krikštas" suartino Lietuvą su vakarų Europa, bet atvirkščiai: Lietuva tuomet buvo nuo jos atitolinta - tapo tam-

Sveikiname biržietį muziką, PETRĄ ARMONĄ sulaukusį šių metų
pradžioje 80 kūrybingų metų! Čia jį matome diriguojant orkestrui ir
mišriam chorui St. Petersburge, Floridoje.
1986 m. lapkritis

Foto: Vl. Bacevičius

si ir juoda. Jogailos paskelbti "krikšto" priedangoje dekretai ir privilegijos tik suskaldė Lietuvos gyventojus luomais ir įvedė šimtmečius trukusią baudžiavą; tie jo dekretai ir privilegijos virto tuo vidiniu raugu, kuris suėdė valstybės ir valdžios pamatus, kuris privertė 10 rytinių Lietuvos kunigaikštijų atsiskirti nuo Lietuvos ir prisijungti prie Maskvos, ieškant globos ir užtarimo. Tariamame "krikšto" priedangoje paskelbtos privilegijos tik padėjo lenkams lenkinti ir niekinti lietuvius. Per baudžiavą ir polonizaciją, pravardžiuojant lietuvius pagonimis, chamais ir net bydlo'mis (gyvuliais), kurių mužikiškos kalbos Dievas nesuprantęs, buvo prieita prie tokios padėties, kad mužiko sūnui ir baudžiauninkui mokslas buvo neprieinamas. Kai kažkokiu būdu mužiko sūnus Benediktas Klungevičius (žemaitis, bet padauguvyje gimęs Klungiu) tapo Kražių mokyklos mokytoju, o vėliau, būdamas jau vyskupu, Vilniaus vyskupijos valdytoju (1828 m.), tai dar 1819 metais Vilniaus kapitula, kaip mužiko sūnaus, nenorėjo priimti į savo tarpą. (Prof. M. Biržiška, "Liet. Tautos kelias", I t., 57 p.).

Prievarta primesta lietuviams kosmopolitinė katalikybė, kaip pagrindinė 1569 metais sudarytos unijos sąlyga (taipgi prievarta pasirašytos), turėjo Lietuvai neigiamas pasekmes; tai buvo tik Lenkijos ponų ir lenkų bažnytinės hierarchijos gudri irklastinga priemonė pajungti Lietuvą, sulenkinti lietuvius ir juos sulieti su lenkų tauta. Šia kryptimi ypačiai kietai rūpinosi Krokuvos vyskupas ir Romos Katalikų Bažnyčios kardinolas Z. Oleśnicki's, kun. J. Długosz'ius, karaliaus Žygimanto Senojo sūnus vysk. Jonas, Vilniaus vysk. V. Protasewicz'ius - Szuszkowski's ir jo atkviestieji Lietuvon Jėzuitai. Pažymėtina, kad nevedybinis karaliaus Žygimanto Senojo sūnus vysk. Jonas, nors ir buvo Lietuvos kunigaikščių kilmės ainis, nesiskaitė lietuviu, bet lenku. Jis ypač aršiai rūpinosi lenkų kalbos plitimu Lietuvoje ir jos valdose. Todėl nestebėtina, kad iš Lenkijos atvykstančioji katalikų dvasiškija nesidomėjo lietuvių kalba, jos nesimokė ir kitus nemokė. Pasak subolševiškéjusio poeto Liudo Giros (1884-1946),

"Lenkiškoji Katalikų Bažnyčia, platindama Lietuvon atvežtąjį Kristaus mokslą iš Romos via Cracovia, naikino vislab, kas tik buvo lietuviška, buvo "pagoniška"; naikino lietuvių kultūrą; nušlavė beveik visas senovės liekanas; išplėšė nemažai lietuvių tautos daliai dargi gimtąją kalbą! ... "(Ist. dr. J. Jurginis, "Pagonybės ir krikščionybės santykiai Lietuvoje", Vilnius, 1976 m., 15 p.).

Jau nuo XVI a. vidurio lenkų kalba buvo įsigalėjusi bajorų ir bažnytiniuose vyskupų teismuose, seimelių posėdžiuose ir kitur. Gi 1697 m. Varšuvoje susirinkusio Rzeczpospolitos seimo nutarimu lenkų kalba buvo pripažinta valstybine kalba Lietuvoje ir jos

valdose; o 1791 m. gegužės 3 d. konstitucija, priimta Didžiojo Varšuvos Reformatų Seimo, galutinai panaikino DLK suverenumą, kurios karalijos titulas, garbė ir teisė lenkų buvo jau atimta taip vadinamais Horodlės aktais 1413 metais. Tuo būdu Lietuva tapo galutinai paprasta Lenkijos provincija.

Be abejo, kaip ir pridera, šia paskutine Rzeczpospolitos konstitucinė reforma, lygiai kaip ir ankstyvesniaisiais Lenkijos seimų nutarimais, nebuvo patenkinti toli numatantieji Lietuvos valdovai bei konservatyvieji sluoksniai. Jie priešinosi ir protestavo, bet jų jėgos jau buvo per silpnos. Taip Lietuva, tapusi paprasta Lenkijos provincija, žlugo kartu su supuvusia Lenkija. Po paskutinio Rzeczpospolitos padalijimo veik visa etnografinė Lietuva pateko po carinės Rusijos jungu ir tapo išbraukta iš Europos žemėlapiu. Tačiau polonizacija Lietuvoje nepasibaigė Rzeczposp. žlugus: įvairiais etapais bei būdais ji tebesitęsia iki pat šių dienų. Tuo tarpu Prūsijos vardu vadinamoje Mažojoje Lietuvoje beveik laisvai kūrėsi protestantinės religijos ir pasaulietinės lietuviškos raštijos tautinis židinys, labai daug padėjęs Didžiojoje Lietuvoje lietuvių tautinei sąmonei atgimti. Nors ir joje, germanizacijai prasidėjus ir nacizmui išsigalėjus, lietuviybė buvo slopinama ir persekiojama. Bet šis klausimas sudaro jau atskirą temą.

ULRICHŲ CVINGLIO giesmė iš vokiško giesmyno "Kindergesangbuch" 191 giesmės p. A. Balčiauskienės vertimas:

1. Viešpatie, vedžiuok Tu Pats keliu tiesos,
Neleisk nuklysti mums į šalį,
Kad nesidžiaugtų priešai mūsų,
Kurie Tave tik niekint gali.

2. O Dieve, piktųjų kerštą panaikink
Ir savo vardo garbę gink.
Leisk balsą Tavąjį išgirsti
Ir nuoširdžiai Tave pamilti.

3. Viešpatie, pašalink mūsų širdžių kartybę
Ir sugražink ištikimybę,
Kad mes atnaujinę jausmus-
Šlovės giedotume žodžius.

(1984. I. 1)

ISPANIJOS PADANGĖJE

Iberija, arba kitaip vadinamas Pirenėjų pusiasalis, yra tėvynė dviejų senų tautų - ispanų ir portugalų. Portugalijos teritorija užima tik nedidelę pietvakarinę pusiasalio dalį. Iberijos pusiasalis yra Europos dalis, bet atskirtas nuo jos aukštais ir sunkiai pereinamais kalnais. Jis yra lyg tiltas iš Europos į Afriką, bet nuo jos atskirtas Gibraltaro sąsiauriu.

Dėl savo geografinės padėties šis kraštas šimtmečių eigoje pergyveno įvairias okupacijas, kurios į šį pusiasalį atvedė įvairių tautų ir kultūrų žmones. Pirmieji šio krašto gilios senovės gyventojai buvę iberai. Vėliau čia, bent laikinai buvo įsikūrę finikiečiai, graikai, keltai ir kartaginiečiai, kurie trečiame šimtmetyje prieš Kristų buvo užkariauti romėnų, kurie čia įvedė lotynų kalbą, pravedė svarbiausius kelius ir irigaciją. Tačiau jų valdymas pasibaigė, kai penktame šimtmetyje po Kristaus gimimo vestgotai perėjo per Pirenėjų kalnus ir užkariavo šį kraštą.

Karaliaus rūmai Madride.

Gotų valdymas truko apie du šimtmečius, kol 711 metais arabai, kitaip vadinami maurais, atsikėlė iš Afrikos, užėmė beveik visą pusiasalį ir sukūrė čia, ypatingai jo pietinėje dalyje, ano meto žymiausius kultūros centrus. Jie supažindino vietinius gyventojus su to laiko naujausiais žemdirbystės ir gyvulininkystės metodais, o taip pat išmokė juos įvairių amatų. Jie taip pat atnešė daug tuometinio mokslo ir medicinos žinių.

Kai visa tai vyko pietinėje pusiasalio dalyje, šiaurinėje dalyje

organizavosi krikščionys, pasiryžę išvaryti arabus, kas jiems ir pasisekė XV-to šimtmečio pabaigoje, tačiau XIII-tame šimtmetyje vesta inkvizicija prieš "netikėlius" uždėjo amžinos gėdos dėmę ant Katalikų Bažnyčios.

Su Ferdinando II iš Aragono vedybomis su Izabele iš Kastilijos 1479 metais prasideda Ispanijos karalijos laikai ir jos veržimasis į platųjį pasaulį, kuriant naujas valdas ir kolonijas. Tas jų veržlumas sudarė galimybę Kristupui Kolumbui atrasti Amerikos žemyną. Tolimesnė Ispanijos istorija iki XX-to amžiaus pradžios buvo labai audringa.

Nuo 1936 iki 1939 metų krašte vyko žiaurus civilinis karas tarp Maskvos kurstomų ir remiamų komunistų bei kitų kairiųjų partijų ir nacionalistų, kurių pergalė atvedė prie Franco diktatūros. Šis karas labai nuniokojo kraštą ir pareikalavo labai daug pastangų ir išlaidų, atstatant sugriautus miestus, apleistą žemės ūkį ir visą ekonominių gyvenimą. Nežiūrint vakarų pasaulio komunistų ir liberalų sluogsniuose visai niekinamos Franco diktatūros, reikia vis dėlto pripažinti, kad ji užkirto kelią Maskvos užmačioms Vakarų Europoje ir apsaugojo pačią Ispaniją bei Portugaliją nuo daug žiauresnės maskvinio komunizmo diktatūros.

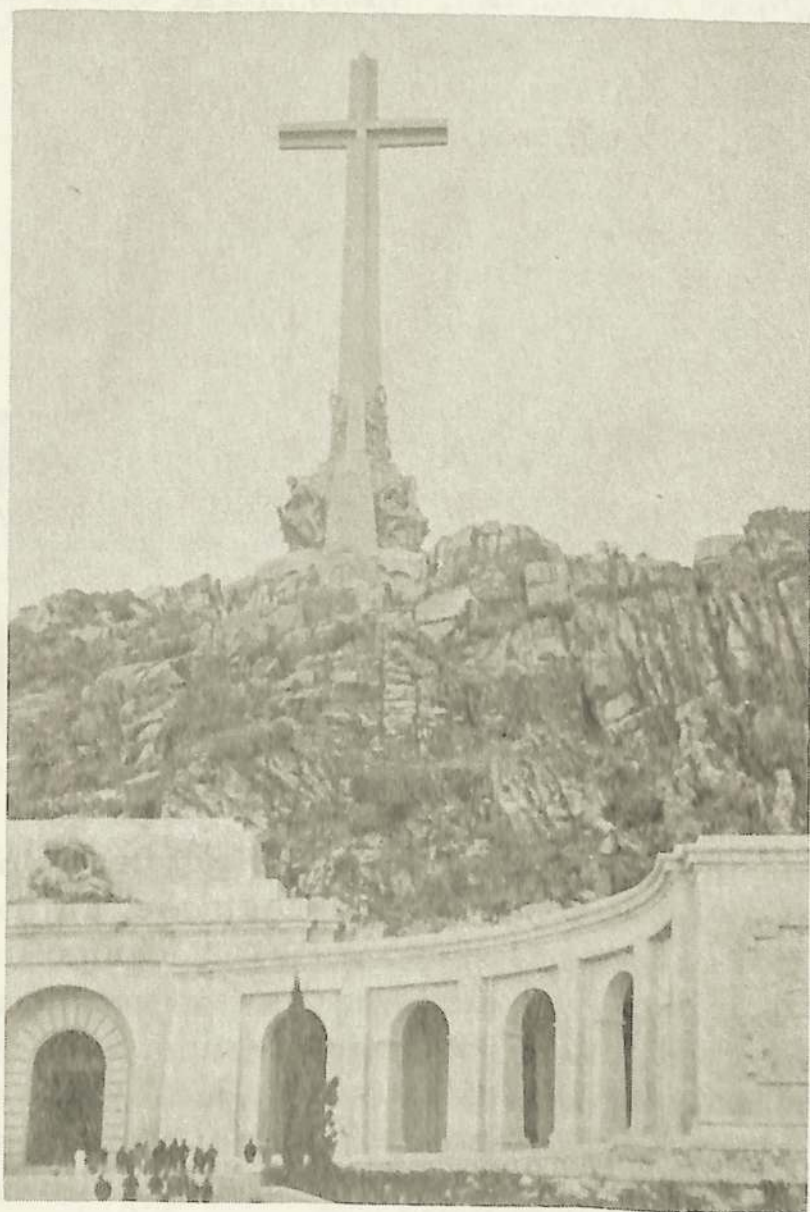

Segovijos akvaduktas (istorinė liekana).

Ispanijos sostinė Madridas yra vienas iš gražiausių didmiesčių pasaulyje. Yra tikras malonumas apžiūrėti jo žymiausias pastatus, parkus ir jo muziejus, kurių didžiausias ir garsiausias yra Prado. Jame randasi labai turtinga paveikslų galerija su daugybe pasau-

linio vardo dailininkų paveikslų, o ypatingai reprezentuojami ispanų tapytojai: Goya, Murillo, Velasquez ir El Greco (Graikas), kurio tikra pavardė buvo Theotocopoulos, tačiau jis ją rašydavo Theotocopuli. Jis buvo gimęs Kretos saloje, dar jaunystėje atvažiavo į Ispaniją ir apsigyveno Toledo mieste. Jis buvo ispaniško baroko atstovas ir pasižymėjo ištęstomis figūromis ir savotišku apšvietimu. Šis muziejus yra pilnas ir kitokių labai vertingų eksponatų, jų tarpe labai daug senų gražių gobelenų.

Paminklas žuvusiems pilietiniame kare „Žuvusiųjų slėnyje“.

Turistai turėtų būtinai aplankyti karališkuosius rūmus, kurie iš oro ir iš vidaus yra labai gražūs ir padaro lankytojams neužmirštamą įspūdį. Prieš rūmus yra aikštė, vadinama Plaza de Oriente, kur stilingai apkarpyti krūmai, medžiai, gėlynai ir įvairios statulos tikrai sudaro karališką vaizdą. Taip pat Madride būtinai reikia aplankyti miesto didžiausią parką Retiro, kuriame yra daugybė gražių medžių, krūmų, puikiai prižiūrimų gėlynų ir nedidelis

ežerėlis, kuriame galima valtelėmis pasiirstyti. Kitame Madrido parke stovi paminklas iškiliam ispanų poetui ir rašytojui Cervantes (1547-1616), kuris su savo Don Kichotu satyros formoje pateikia ano meto riterių romaną. Prieš jo paminklą matome ir jo romano herojus: Don Kichotą riterio šarvuose ant didelio lieso kiuino ir jo ištikimą ginklanešį storulį Sancho Panžą ant asilo.

Prie Toledo miesto (stovi autorius).

Dar iš romėnų laikų išlikusios bulių kautynės tebėra labai populiarios Ispanijoje ir kituose lotynų kraštuose. Gal ne vienam iš mūsų teko skaityti garsaus ispanų rašytojo Vicente Blasco Ibañez romaną "Kraujas ir smėlys", kuriame jis taip vaizdžiai aprašo šį tautinį ispanų sportą. Bulių kautynių arenos randamos beveik kiekviename didesniame Ispanijos mieste, bet žymiausios ir garsiausios yra Madride, Barcelonoje ir Sevilijoje. Kautynės vyksta vasaros metu sekmadienio popiečiais, o kartais ir kitomis savaitės arba švenčių dienomis. Tas spektaklis trunka apie tris valandas ir be kito pagalbinio personalo jame dalyvauja trys matadorai, kurie nukauna po du bulius. Tačiau yra buvę daug atvejų, kai bulius mirtinai subado matadorą arba kurį kitą arenoje dalyvaujantį asmenį. Man teko matyti bulių kautynes Madride. Jų metu vienas matadoras buvo buliaus sunkiai sužeistas. Mums, prie šio sporto nepripratusiems, bulių kautynės atrodo labai žiaurios ir kruvinos, bet ispanų publikos labai mėgstamos ir gausiai lankomos. Portugalijoje ir kai kuriuose kituose lotynų kraštuose šis sportas taip pat

labai mėgstamas, tačiau daug švelnesnėje formoje. Ten buliai nekankinami ir nenukaunami, tik su jais vyksta ristynės, rodančios kovotojų apskrumą ir įvairias komiškas situacijas, sukeliančias daug juoko žiūrovuose.

Apie 30 mylių į šiaurės vakarus nuo Madrido stovi El Escorial. Tai yra savotiškas milžiniškas pastatas, kuriame telpa bažnyčia, vienuolynas, karališki rūmai ir mauzoliejus, kuriame laidojami Ispanijos karaliai. Sakoma, kad šis pastatas buvo XVI šimtmetyje pastatytas karaliaus Pilypo II kaip išpildymas padarytų apžadų po to, kai jam pasisekė sumušti ir išvaryti iš savo žemių prancūzų okupacinę kariuomenę. Šio milžiniško pastato bažnyčia yra išpuošta brangiais paveikslais ir freskais. Kiek toliau nuo šios vietos kalnų slėnyje, pavadintam "Mirusiųjų Slėniu" yra amžino poilsio vieta žuvusiems pilietiniame kare. Čia kalno papėdėje - akmenyje yra iškalta milžiniško dydžio bazilika ir papuošta visų keturių evangelistų figūromis, iškaltomis iš juodo akmens. Virš bazilikos ant kalno stovi 150 m aukščio kryžius. Civilinio karo dalyviai, kadaise buvę mirtini priešai, dabar visi kartu ilsisi šiame slėnyje.

Toliau į vakarus nuo šios vietos stovi tipiškas, akmens siena apsuptas, viduramžių miestas Avila. Jame yra daug įdomių senų pastatų ir puošnių bažnyčių. Jis jau nuo viduramžių buvo laikomas katalikiškosios Kastilijos aristokratijos centru.

Kiek toliau į šiaurės vakarus nuo Madrido yra Segovija. Tai yra taip pat labai senas miestas, kurio ant uolos iškišulio pastatytos tvirtovės paveikslas ne vienam iš mūsų teko matyti. Segovijos gotiška katedra yra labai graži ir įdomi, o dar iš romėnų laikų išsilikęs akvadukas dar ir šiandien aprūpina miestą vandeniu ir yra jo garsenybė.

Apie 45 mylias į pietus nuo Madrido yra garsus Toledo miestas, turintis apie 30,000 gyventojų. Jis pastatytas ant granito aukštumos ir iš trijų pusių apjuostas Tagus upės, per kurią pertiesti du dar arabų laikais statyti tiltai. Iš tolo visas Toledo miestas atrodo kaip milžiniška tvirtovė. Tai yra tikrai labai senas miestas su siauromis, vingiuotomis gatvelėmis ir daug šimtmečių amžiaus turinčiais pastatais ir bažnyčiomis, kurios yra labai įdomios savo statyba ir jose sukauptais meno turtais. Aukščiausioje miesto vietoje stovi tvirtovė. Tai yra milžiniškas keturkampis pastatas su bokštu kiekviename kampe. Pastato viduryje yra didelis kiemas. Civilinio karo metu Toledo ir jo tvirtovė labai nukentėjo. Komunistai buvo užėmę Toledo, bet tvirtovės, kurioje buvo įsitvirtinę nacionalistai, paimti negalėjo. Tvirtovės komendantas, kurio nei vardo, nei kariško laipsnio neprisimenu, nutarė nepasiduoti, nors tvirtovė buvo visą laiką apšaudoma. Komendanto vyresnysis sūnus - jaunas kariškis buvo dar pačioje civilinio karo pradžioje

Sevilijos parodų aikštėje.

Barcelonoje komunistų suimtas ir sušaudytas. Tuo tarpu jaunėnis jo sūnus Madride lankė gimnaziją. Kai komendantas atsisakė pasiduoti, komunistai atvežė iš Madrido jo jaunutį sūnų kaip įkaitą, reikalaujanti pasiduoti, nes priešingu atveju jie sušaudysią jo sūnų. Kadangi tarp tvirtovės gynėjų ir komunistų jėgų dar buvo telefono ryšys, komunistai leido sūnui pasikalbėti su tėvu. Tame pokalbyje sūnus patarė tėvui nepasiduoti komunistams, nes jis esąs pasiruošęs mirti už laisvą Ispaniją. Komunistai, žinoma, savo grasinimą išpildė, ir jaunuolis buvo sušaudytas. Po 70 dienų apsupimo gen. Franco jėgos nugalėjo komunistus ir išvadavo pavargusius ir išbadėjusius tvirtovės gynėjus. Keleriems metams praėjus po civilinio karo pabaigos, buvęs tvirtovės komendantas ir jo žmona buvo mirę. Dabar jie ir abu jų nuo komunistų rankos žuvę sūnus palaidoti koplyčioje po tvirtove.

Vienoje tvirtovės patalpoje, kurioje buvo civilinio karo metu ko-

mendanto štabas, ant vienos sienos kabo portretai tėvo ir sūnaus, o po jais stovi du telefonai, kuriuos tėvas ir sūnus naudojo savo paskutiniame pasikalbėjime.

Tarp daugelio kitų įdomių Toledo pastatų stovi ir dailininko El Greco namas, kuris dabar yra paverstas muziejumi. Galima sakyti, kad visas Toledo miestas yra kaip muziejus. Kiekviename žingsnyje galima rasti ką nors iš senų laikų. Šis miestas vestgotų laikais buvo jų sostinė, tačiau ypatingai praturtėjo ir pagarsėjo kaip prekybos centras ir provincijos sostinė arabų valdymo laikais. Karalius Alfonsas XI-me šimtmetyje atkariavo jį iš arabų ir padarė savo sostine. Tačiau, kai karalius Pilypas II 1560 metais sostinę nukėlė į Madridą, Toledo vėl pasidarė tik provincijos sostine ir jo garsas sumažėjo.

Granados miesto vaizdas.

Važiuojant į pietus nuo Madrido tęsiasi dideli javų laukai ir didžiuliai alyvmedžių sodai, o artėjant dar toliau į pietus - dideli vynuogynai. Visas kraštovaizdis pilnas mažų kaimelių, kurių ankštai sustatyti ir baltai nudažyti namai žvilga karštoje vasaros saulėje. Taip važiuodami pietų link, pasiekiamo kitą garsų Ispanijos miestą - Kordobą. Šis miestas ypatingai pasižymi savo katedra, kuri pastatyta viduryje milžiniškos mečetės, užsilikusios iš arabų valdymo laikų. Šis miestas yra dar labai įdomus savo siauromis gatvelėmis ir istoriniais pastatais, o ypatingai dar iš romėnų laikų išlikusiu tiltu per Guadalquiviro upę.

Važiuodami iš Kordobos pietvakarių link, pasiekiamo garsiąją Seviliją, turinčią apie 300,000 gyventojų. Tai yra žymiausias Andaluzijos miestas prie Guadalquiviro upės, daug aprašytas istorijos

ir literatūros knygoje. Taip pat garsieji operų kompozitoriai, kaip Mozartas, Rossini, Bizet ir kiti savo operų libretams medžiagą paėmė iš šio miesto gyvenimo ir įvykių. Ten besilankantiems turistams rodomas miesto centre prie vienos aikštės esantis senas pastatas. Jame senais laikais buvęs cigarečių fabrikas, kuriame dirbusi Bizet operos herojė gražioji čigonė Carmen. Stovint prieš šį pastatą ir šiek tiek panaudojant vaizduotę, atrodo, kad atsidarys durys ir pasirodys gražuolė Carmen su savo draugėmis ir suskambės neužmirštamų operos melodijų. Nors kompozitorius Bizet niekad nebuvo lankęsis Ispanijoje, tačiau savo muzika sugebėjo sukurti tikrą ispanišką nuotaiką.

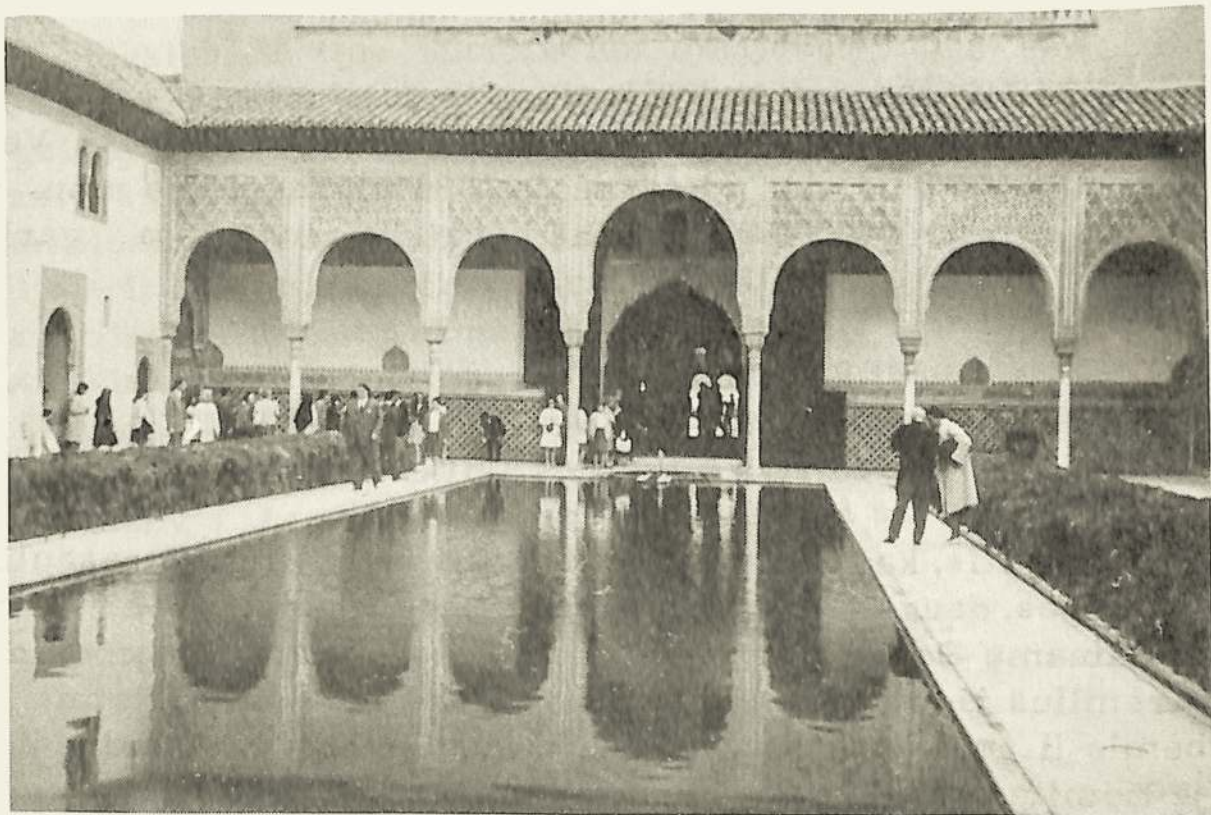

Granada (Alhambros rūmų sode).

Iš daugybės Sevilijos puošnių bažnyčių tenka paminėti katedrą, kuri yra viena iš didžiausių bažnyčių pasaulyje. Ji ir kitos bažnyčios išpuoštos puikiais garsių dailininkų paveikslais, kurių tarpe matome daug Murillo ir Velasquez darbų. Jie abu buvo gimę Sevilijoje. Įėjus į katedrą, lankytojas atsiduria prieš didelį paminklą Kristupui Kolumbui. Jis vaizduoja keturis karalius, nešančius karstą su Kolumbo palaikais. Be bažnyčių, Sevilija taip pat turi daugybę žymių istorinių pastatų iš romėnų ir arabų valdymo laikų. Šis miestas taip pat garsus savo parodomis ir įvairiomis šventėmis, ypatingai per Velykas ir balandžio mėnesį.

Iš Sevilijos važiuojant rytų kryptimi, privažiuojame Granadą. Tai Sierra Nevada kalnų papėdėje išsistatęs miestas, pilnas visokių paminklų, gražių bažnyčių ir vienuolynų. Už miesto ribų ant

kalno stovi garsioji maurų valdovų pilis Alhambra. Šie rūmai buvo pradėti statyti XIII ir baigti XIV šimtmečiuje. Šimtmečių bėgyje jie daug nukentėjo nuo žemės drebėjimų ir vandalizmo, bet dar ir šiandien jie yra vienas iš gražiausių maurų statybos paminklų pasaulyje. Norint šios pilies pasakišką grožį įvertinti, reikia ją pamatyti savo akimis.

Granada (turistai Alhambros rūmų kieme).

Ispanijoje, ypatingai pietinėje jos dalyje, gyvena daug čigonų. Prie Granados viena jų kolonija yra įsikūrusi kalnų olose miesto pakraštyje. Tos olos yra gražiai baltai išdažytos ir turi elektrą ir kitus patogumus. Didžiausia patalpa yra plytelėmis išgrįsta, o jos baltos sienos papuoštos įvairiais vario išdirbiniais, pagamintais čigonų dirbtuvėse. Turistai yra mėgiami ir, apsilankius didesniam jų būriui, čigonai pademonstruoja savo šokius bei įvairias apeigas, pavaišina turistus vynu ir nufotografuoja juos su iš delno ateitį pranašaujančiomis čigonėmis. Sekančią dieną čigonai prisistato prie turistų viešbučio ir pardavinėja jau padarytas nuotraukas ir įvairius savo gaminius. Taip pat reikia paminėti, kad garsieji "flamenco" šokėjai ir gitaristai įvairiuose Ispanijos miestų naktiniuose klubuose daugumoje yra čigonai.

Ispanai, įvairių tautų ir kultūrų mišinys, yra linkę į fatalizmą. Nuo savo likimo nepabėgsi!.. Jie rizikuoja savo sveikatą ir net gyvybę Pamplonos lenktynėse su buliais, jų matadorai rizikuoja gyvybę bulių kautynių arenose, jie pergyveno žiaurų pilietinį karą, pareikalavusį didelių aukų. Prancūzų kompozitorius Bizet šį fata-

lizmą išreiškė savo operoje "Carmen", kur gražioji čigonė Carmen, nežiūrint to, kad kortos jai pranašavo mirtį ir jos draugės perspėjo ją apie jai grėsiantį pavojų, ji vis dėlto pasiryžo dar paskutinį kartą susitikti su savo buvusiu mylimuoju ir jam pasakyti, kad ji jo nebemyli. Toreadoro pergalės muzikai skambant iš arenos, Carmen miršta nuo Don José rankos...

Čia cituojame dr. Vytauto A. Dambrovos straipsnį, tilpusį Venezueloj leidžiamo VLB-nės žiniaraščio 1986 m. rugpiučio mėn. 6-7 Nr., kas ir kaip laimėjo II-įjį Pasaul. karą: "Nesumokėta garbės skola".

VYTAUTAS A. DAMBRAVA

NESUMOKĖTA GARBĖS SKOLA

Reikia stebėtis, kad, 41 metams praėjus nuo antrojo pasaulinio karo pabaigos, daugelyje kraštų viešojo pasaulio opinija metų metais klaidinama Sovietų Sąjungos, dar nėra pilnai įsisąmoninusi, kaip Kremlius išgelbėjo savo imperiją karo metu ir kokiomis aplinkybėmis ji tapo laimėtoja, pergalę kone viena pasisavinusi ir apie ją trimituojanti pasauliui be perstojo iki šios dienos.

Antrojo pasaulinio karo pradžios dieną George Bernard Shaw rašė: Bus tikrai du laimėtojai: Jungtinės Valstybės ir Sovietų Sąjunga".

Nesunku suprasti, kaip Amerika išėjo laimėtoja, bet Sovietų Sąjunga?..

S o v i e t ų   S a j u n g a   b i j o   A m e r i k o s

Šiandien sovietai negaili pinigų ir pastangų visais būdais, išskyrus karą, kovoti prieš Jungtines Amerikos Valstybes, kad jos kaip nors būtų sužlugdytos. Galima sakyti, kad bolševikams į kūną ir kraują yra įaugusi "pareiga" varyti dieną ir naktį propagandos kampaniją prieš galingiausią pasaulio demokratiją. Jei Sovietų Sąjungai pavyktų sugriauti Ameriką, ji taptų pasaulio šeimininke ir valdove, nes Jungtinės Amerikos Valstybės yra vienintelis milžiniškos jėgos kraštas, kuris stabdo sovietų ekspansionizmą ir pasaulinės revoliucijos užmačias. Tikroji slapta priežastis yra ta, kad Sovietų Sąjungos režimas JAV-bių bijo vien dėl to, kad daugelis sovietų gyventojų, Ameriką pažinę "iš tolo" karo metu, o dabar per pavergtiesiems siunčiamas gėrybes, šį kraštą laiko jų išsigel-

bėjimo viltimi. Sovietų Sąjungos žmonės žino, kad jų "didžioji tėvynė" ir "nenugalima raudonoji armija" buvo išgelbėtos JAV-bių, kurias Kremlius dabar norėtų nušluoti nuo žemės paviršiaus.

A m e r i k i e č i a i t e b e m a i t i n a s o v i e t ų ž m o n e s

Mes nekalbame apie tūkstančius milijonų tonų grūdų, kuriuos sovietinis režimas kasmet perka iš savo nekenčiamo priešininko, kad galėtų savo žmones kaip nors išmaitinti. Didžiausi plotai, kuriuose yra įsteigti kolchozai, nesugeba aprūpinti savo krašto žmonių kasdienine duona. Šiandien kalbėti apie ūkinę gerovę Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje ar prisiminti, jog "Ukraina yra buvusi Europos aruodas" - reikštų cinišką pasityčiojimą. Gero derliaus ir laisvo ūkininkavimo laikų žmonės gali tik ilgėtis, keikdami dabartinių žmonių išnaudojimą ir ūkinę netvarką. Per septyniasdešimt revoliucinio režimo metų Maskvos komunizmas negalėjo net duonos problemos išspręsti. Sovietų Sąjunga gali savo kolchozinę sistemą girti, grūdai betgi plaukia iš Vakarų.

K a r o p r a d ž i a i r s o v i e t ų p r a l a i m ė j i m a i

Negalime užmiršti daug svarbesnio dalyko - antrojo pasaulinio karo. Karo pradžioje nacių karo mašina be didesnio pasipriešinimo stūmėsi į Rytus per Rusijos stepes. Ir Stalinas ir mirčiai frontan siunčiami žmonės suprato, kad su savo technika, produkcija ir silpna karo vadovybe ilgai negalės atsilaikyti.

Įvyko betgi kažkas nelaukto. Rusams ir naciams susirėmus mirčiai kovai Sovietų Sąjungos rytuose, sniege ir purve, JAV-bės staiga tapo karo operacijų centru, 1941. XII. 7 dieną japonams užpuolus laivyno bazę Pearl Harboure. Tuo metu beveik visas pasaulis atsidūrė karo liepsnose. Karo histerikos įkarštyje Hitleris padarė kvailiausią sprendimą: keturias dienas po Pearl Harbouro puolimo, jis paskelbė karą JAV-bėms. Šis Hitlerio "šedevras" sukrėtė vokiečius, nes jie tikrai nenorėjo karo su amerikiečiais. Jie žinojo pralaimėsia.

S t a l i n a s - A m e r i k o s s a j u n g i n i n k a s

Čia nusišypsojo Stalinui likimas: jis tapo JAV sąjungininku. Netrukus sovietai susilaukė iš JAV milžiniško ginklų kiekio. Apie tai Stalinas anksčiau nė nesvajėjo. Buvo laikas, kada Stalinas karo reikmenimis, ypačiai žaliavomis, aprūpino Hitlerį. Dabar viskas

vyko atvirksčiai: gėrybių pristatymas ėjo nesustabdomai beveik natūraliai ir vis didėjančiais kiekiais. JAV išvystė istorijoje negirdėtą karo produkciją.

Iliustracijai užtenka vieno pavyzdžio. Netoli Detroito esančioje lygumoje buvo pastatyta didžiausia žmonijos istorijoje halė. Ji buvo pusės mylios ilgio ir ketvirčio mylios pločio. Iš vieno galo į ugnį buvo pilamos žaliavos ir po valandos kitame halės gale jau išėjo pagamintas bombonešis, paruoštas bandymams ir karui. Metų laikotarpy JAV pagamino 8,760 bombonešių. Kitais metais - 48,000, dar kitais - 86,000 lėktuvų. Kas šešios minutės - lėktuvas!

Vienas labai garsių vokiečių karo vadų (gen. Kesselring štabo viršininkas) generolas Siegfried Westphal savo knygoje "Heer in Fesseln" (Kariuomenė retežiuose) rašo, jog prieš amerikiečių išvystytą karo technologiją ir produkciją Hitlerio karinės pajėgos ilgainiui tapo bejėgės. Tuo tarpu milžiniška parama sovietams turėjo lemiamos reikšmės: begriūvąs rusų kolosas atsigavo. Po nepaprastų nuostolių ir pralaimėjimų jis atsigavo, susiorganizavo ir pradėjo pulti. Gaudami ginklus, techninę paramą ir maistą kuone išimtinai iš amerikiečių, sovietai galėjo Stalingrade pakeisti karo kryptį ir istoriją.

S t u l b i n a n t i   s t a t i s t i k a

Gana patikimi duomenys apie dydį karo siuntų, kurias Sovietų Sąjunga antrojo pasaulinio karo metu gavo iš Jungtinių Amerikos Valstybių: septyniolika tūkstančių lėktuvų, penkiasdešimt vieną tūkstantį "džypų", keturis šimtus tūkstančių sunkvežimių, dvylika tūkstančių šarvuotų automobilių, aštuonis tūkstančius priešlėktuvinų patrankų, šimtą penkis povandeninius laivus, šimtą devyniasdešimt septynis torpedinius laivus, penkiasdešimt tūkstančių tonų odos, penkiolika milijonų porų batų, tris milijonus septynis šimtus tūkstančių padangų, du milijonus šešis šimtus tūkstančių tonų plieno, aštuonis šimtus tonų įvairių cheminių produktų, tris šimtus keturiasdešimt tūkstančių tonų šaudmenų, aštuonis tūkstančius tonų gumos ir keturis milijonus septynis šimtus tūkstančių tonų maisto produktų.

Šioji statistika stulbina.

Š i m t a s   m i l j a r d ų   d o l e r i ų   S o v i e t ų
S a j u n g a i   g e l b e t i

Vokiečių generolas Westphal todėl ir sako, kad be šios milžiniškos paramos sovietai nebūtų turėję jokios galimybės apsiginti, ne-

kalbant apie laimėjimus. Jei visas sovietų gautąsias karo meto amerikiečių gėrybes paverstume pinigais, kaina siektų šimtą milijardų dolerių. Tokia yra sovietų garbės skola JAV-bėms, išgelbėjusioms Sovietų Sąjungos gyvybę. Sovietų Sąjunga - ne Suomija: ji niekada nepasiūlė apmokėti šią skolą, jos tikriausiai niekad ir nesumokės.

Žiūrint iš dabartinės perspektyvos, amerikiečių masinė parama vargiai pateisinama. Sovietų Sąjunga buvo milžinas ant molio kojų. Neklydo generolas Patton, sakydamas, kad amerikiečiai, atsiskaitę su Hitleriu ir nacine Vokietija, karo pabaigoje turėjo pasiūsti ir rusus ten, iš kur jie kadaise buvo atėję. Nedaug klydo tvirtindamas, kad ne savaičių, o dienų bėgyje jis būtų tą molio milžiną visam laikui paklupdęs ir būtų buvęs sutiktas su ovacijomis Maskvoje.

Tiktai amerikiečių pagalba atsigavęs, Stalinas ne tik išlaikė sovietinės meškos letenose savo vergų imperiją, drįsdamas laisvai naudoti amerikiečių teiktas gėrybes koncentracijos stovyklose kovai ir terorui prieš bolševizmo aukas, bet derybose gudrumu, išūlumumu ir ginklo jėga įsitvirtino naujose Europos teritorijose. Pagalvokite, nė Lenkija nebuvo išvaduota, o dėl jos Anglija ir Prancūzija paskelbė karą Hitleriui, jam užpuolus Lenkiją. Ryžto, apsisprendimo, politinės vizijos stoka ir karo išvarginto prezidento Rooseveltto lojalumas sąjungininkui - raudonajam carui - padarė tai, kad milijonai žmonių, jų tarpe ir lietuvių tauta tebėra nelaisvėje.

Šuminėti faktai turi versti kiekvieną, ypač prezidento Reagano kritikus JAV Kongrese ir už jo ribų, rimtai susimąstyti ir padaryti atitinkamas išvadas.

Ne be reikalo prezidentas Trumanas, grįžęs iš Potsdamo konferencijos, netrukus pasakė, kad "sutartys, sudarytos su sovietais, nėra vertos nė to popieriaus, ant kurio jos yra surašytos".

E i s e n h o v e r i o   b r u t a l u s   a t v i r u m a s

Pasimokė ir prezidentas Eisenhoweris. Lankydamas stovyklas Muenchene, jis buvo nustebintas, kad visi sakėsi buvę bėgliaiuo komunizmo, o ne nuo nacizmo. Generolas Eisenhoweris ragino pervertėją nebijoti grįžti namo. Karas laimėtas, viskas tvarkoje. Ir tačiau po aštuonių metų (1953. XII. 5) Bermudos konferencijoje, kur drauge su Anglijos ir Prancūzijos premjerais buvo svarstomi atominių ginklų klausimai, prezidentas kalbėjo kita kalba. Churchillio sekretorius memuaruose rašo, kad prezidentas Eisenhoweris labai karštai reagavo į Churchillio pareiškimą, kad sovietų politikoje yra šis tas naujo. Prezidentas Eisenhoweris britų premjerui Churchillui atkirto trumpu, nemandagių, tiesiog vulgaraus turinio

pareiškimu. Štai jo turinys, užrašytas konferencijoje buvusio Churchillio sekretoriaus: "Kiek liečia ministerio pirmininko tikėjimą, jog yra ir naujo sovietų politikoje, Rusija yra gatvės moteris ir ar jos suknelė yra nauja ar lopyta, be abejonės po suknele yra ta pati prostitutė (Eisenhoveris pavartojo vulgarų terminą), Amerika yra nusistačiusi jos dabartinę padėtį pakeisti - išvartyti ją į tolimesnius skersgatvius".

Churchillio sekretorius pastebi: "Abejoju, ar tokia kalba buvo kada nors praeityje panaudota tarptautinėje konferencijoje".

Komentaras nereikalingas.

ALGIRDAS BUDRECKIS

GEDIMINAIČIŲ PIRMŪNAS —

DAUGIAVARDIS VALDOVAS

Nukariavęs Prūsus, Kryžiuočių ordinas pradėjo karą su lietuviais 1283 m. Žiaurios, nepaliaujamos kovos prieš Lietuvą truko per visą šimtmetį, iki DLK Kęstučio mirties 1382 m. Išliko mažai žinių apie Lietuvą 1282-1295 m. laikotarpyje, tai yra, nuo DLK Traidenio mirties iki Vytenio. Mat, du pagrindiniai XIII amžiaus šaltiniai sustojo. "Eiliuotinė kronika" užsibaigė 1290 m., o Ipatijaus metraštis 1292 m. Čia nutrūko, kad ir menkos žinios apie lietuvius.

Bet po DLK Traidenio mirties (1282 m.) Lietuvos valstybiniame gyvenime neįvyko sukrėtimų ar maištų. Vieno valdovo pakeitimas kitu valdovu, matyti, įvyko sklandžiai, monarchinės sukcesijos keliu. Lietuviai ir toliau vykdė didelio masto, apgalvotus karo žygius prieš kaimynus. 1282 m. drauge su jotvingiais lietuviai teriojo Liublino ir Sandomiro žemes Lenkuose; kitais metais per Kuršių Neringą lietuviai puolė Sembą, 1284 m. lietuvių raiteliai vėl nužygiavo Lenkijon. 1285 m. pavasarį lietuviai plėšė Tverės srityje, Rusijos gilumoje.

Rusų metraščiai mini, jog pastarajam žygiui į Naugardo ir Tverės žemes vadovavo didysis kunigaikštis Daumantas (Domant). Ties Tvere 1285 m. kovo 24 d. žuvo "DLK Daumantas". Iš to fakto istorikas Juozapas Puzyna išvedė, jog Daumantas buvo Traidenio sūnus ir tapo didžiuoju kunigaikščiu 1282 m. Tai sukelia tam tikrą galvosūki, kadangi keliuose Sofonijaus "Zadonščinos" variantuose, išdėstoma tokia Andriaus Algirdaičio genealogija, būtent: kunigaikštis Andrius, sūnus Algirdo, anūkas Eidimanto - Gedimino,

p r o a n ū k a s D a u m a n t o - S k a l a m a n t o. Jei Gediminas buvo 1285 m. kovo 24 d. žuvusio Daumanto sūnus, tai Pukuveras, kuris vėliau minimas šaltiniuose, išeitų jam dėdė. Daumanto-Skalamanto klausimas dar laukia išrišimo.

Bet ir po Daumanto mirties vyko tokie pat dideli lietuvių žygiai. Antai, 1287 m. lietuviai rėmė žiemgalius prieš Livonijos ordiną. Veikdami su žiemgaliais 1287 m. kovo mėn. lietuviai sumušė kalavijuočius. Kautynėse žuvo 35 riteriai ir Livonijos ordino magistras Burchardas von Harenas. Taipgi puldinėjo Didžiojo Naugardo ir kitų rusų žemes. Tai vis rodo Lietuvos karingos politikos tęstinumą.

Nuo 1289 m. minima keletas didžiųjų kunigaikščių vardų: Budikidas, Budivydas, Butumeras, Butegeidas ir Pukuveras.

Anot Ipatijaus, "1289 m. lietuvių kunigaikštis Budikidas (Boudikid) su broliu Budivydu (Boudivid) pasiūlė Mstislavui Danilovičiui Vokaviską ir taikingai sugyveno".

Antras vardo variantas "Butigeidas" pasirodė vokiečių šaltiniuose. Tenai jis vadinamas "rex Butegeyde". 1290 m. lapkričio mėn. naujai išrinktas Livonijos ordino magistras Haltas von Hohenbachas parašė laišką vokiečių ordino magistrui Prūsuoze Meinhardui von Quertfurtui, pareikšdamas savo pasiryžimą - artimiausią žiemą visomis savo karo jėgomis pulti karaliaus Butigeido žemes ("toto posse nostro terram regis Butegeyde eodem tempore invademus"), jei Prūsų ordinas tuo pačiu metu išves savo kariuomenę prieš žemaičius ("ista hieme producere exercitum contra hostes Lettovinos videliret de Sameyten").

Iš to kai kurie istorikai laiko Gediminaičių protoplastą Butigeidą žemaičių valdovu. Bet istorikas Ignas Jonynas tai laiko klaidinga išvada, kadangi iki tol lietuviai ir žemaičiai bendromis jėgomis kovojo su vokiečiais ir kadangi karalius, pagal vokiečių sąvoką, buvo stambus valdovas, ne koks sritinis kunigaikštėlis. Rašė Jonynas:

"Butigeido asmenyje tenka matyti greičiau aukštaičių valdovą, karalių, rex, kurio buvimą ordino kronikininko Dusburgo ne vieną kartą yra pažymimas (žr. SRP, I, psl. 149, 151, 155, 159). "

Istorikas Jonynas atmetė "Pukuvero" vardo autentiškumą, argumentuodamas, kad toji lytis nelietuviška, kad prūsų istorikas Hartknochas siūlęs Liutaverą vietoje Pukuvero. Kalbininkas Bezzenbergeris net padarė iš jo Butumerą, kuris nelabai lietuviškai skamba. Jonynas manė, kad rusų metraščio "Budikid" vardas bus perdirbtas iš Butigeido. Jis rado ryšį tarp Budikido susitarimo su Valuinės Mstislavu ir Butegeido kovų prieš kalavijuočius.

Jonynas įtikinančiai dėstė:

"Butegeido sutartis su Valuinės kng. Mstislavu, besirengdamas kovoti su vokiečių ordinu Livonijoje ir Prūsiose, jis norėjo sutraukti tan frontan visas savo jėgas: kadangi valuiniečiai dar nuo Mindaugo laikų stengėsi įsitvirtinti Juodojoje Rusijoje, tai Butegeidas, norėdamas būti tikras dėl jų neutralumo, pats gera ir laisva valia galėjo perleisti jiems Vilkaviškį (s i c! Turėtų būti Volkaviską - A. B.), kad anie jo nepagrobtų patys. Vilkaviškio perleidimo laikas sutampa su Butegeido kovomis Prūsiose, kur lietuvių kariuomenė plėšė net 14 dienų, ir su Mažeikos kovomis Kurše. Mažeika galėjo būti vienas Butegeido priklausomų kng, paskirtų jo kariuomenės vadais".

Anot vokiečių kronikininkų, 1289 m. Lietuvos karalius pasiuntė 8000 raitelių Sembą terioti. Kunigaikštis Mažeika (Maseke) 1290 m. grūmėsi su kalavijuočiais Kurše netoli Kuldingo.

Pirmą kartą "Pukuvero" vardą 1291 m. temini Petras Dusburgas, aną vadindamas Lietuvos karaliumi: "Pucuwerus rex Lethowie". Tai buvo ryšium su Kujavijos nuteriojimu. 1292 m. Pukuveras siuntė savo sūnų Vytenį su didele kariuomene prieš lenkus kunigaikščius Kazimierą ir Lochotą. Lenkai kreipėsi į Kryžiuočių ordino magistrą pagalbos. Kai kryžiuočiai pagaliau atvyko, lietuviai buvo dvi dienas prieš tai pasitraukę iš Lenkijos.

Zenonas Ivinskis teigė, kad Pukuveras, valdęs 1283-94 m., buvo Gediminaičių dinastijos pradininku. Po Traidenio mirties naujojo valdovo padėtis buvo stipri. Jis be pertraukų puldinėjo vokiečius, lenkus ir rusus. Pukuvero valdymas sutampa su kryžiuočių ordino pradėtu karu su lietuviais 1283 m.

Henryk Paszkiewicz ir Jozef Puzyna yra iškėlę hipotezę, kad Traidenis galėjo būti Gedimino senelis. Tuo atveju po 1289 - 1291 minimieji Lietuvos kunigaikščiai galėjo būti Traidenaičiai ar jo giminės, turėję tėvo paskirtas valdas Lietuvoje. Zenonas Ivinskis teigė, kad Dusburgo apie 1291 m. užrašytas Pukuveras, Valuinės metraščio (1289) Budikidas ir Livonijos magistro minimas (1290 m.) Butegeidas yra tas pats asmuo. Tie pavadinimai yra to paties vieno didžiojo kunigaikščio vardo variantai. Pirmasis tą galimybę yra iškėlęs Kazimieras Chodynckis 1926 m., susilaukdamas kitų tyrinėtojų pritarimo. Kalbininkas Antanas Salys, kuris aiškino, kad Pukuvero vardas turėjo būti Putaviras, kuris vėliau, sutrumpėjęs į Putviras, sako, kad istorikai klydo kai visus tris vardus sutapatino.

Šaltinių spragos neleidžia drąsiai ir logiškai teigti, kad Pukuveras paveldėjo sostą, kaip Traidenio sūnus. Atrodo, kad šitokia prielaida istoriškai galėtų būti leistina. Tačiau yra tikra, kad Pukuveras turėjo bent keturis sūnus: Vytenį, Gediminą, Vainių (Voi-

ną) ir Teodorą.

Taipogi aišku, kad kaip Traidenis, Pukuveras buvo kilęs iš rytų Aukštaitijos, greičiausia iš Kernavės apylinkių. Aiškiai pasisakydamas už aukštaitišką Gedimino dinastijos kilmę, pirmasis į tą faktą atkreipė dėmesį H. Paszkiewicz. Iš lietuvių istorikų pirmas, kuris pasisakė už aukštaitišką kilmę, buvo Juozas Jakštas.

Paskutiniai keleri DLK Pukuvero valdymo metai buvo taip pat užimti nepertraukiamais lietuvių karais su kryžiuočiais. Ordinas savo žygius vykdė, labiausiai puldamas Nemuno žemupio dešiniojo kranto pilis. Nors pirmieji jų smūgiai atrodė energingi, bet per dešimtmetį apčiuopiamų laimėjimų nebuvo. Per tuos 10 metų DLK Pukuveras, vėliau sūnaus Vytenio talkinamas, atkakliai atmušdavo agresorius. Užsienio politikoje Pukuveras stengėsi susitaikyti su galingais Haličo-Valuinės valdovais, kovoti dvejuose frontuose prieš nuolat stiprėjantį Vokiečių ordiną. Be to, jis dar rado laiko ir pajėgų apiplėšti lenkų ir rusų žemes.

Po 1295 m. Pukuvero vardas daugiau nebeminimas šaltiniuose. Tad jis turėjo būti miręs tais pat metais. Jo vyriausias sūnus Vytenis be jokių sunkumų, įpėdinystės keliu, įsėdo į didžiojo Lietuvos kunigaikščio sostą.

1986.VI.22 d. po pamaldų, Sinodo pietų metu užkandus, vyko diskusijos įvairiais klausimais. Matosi dalis dalyvių ir svečių, iš k. į d.: E. Pušneraitienė, G. Josuweith, kun. K. Burbulys, kurt. V. Variakojis, kurt. J. Kutra, kun. P. Dilys, kun. St. Neimanas, kurt. M. Tamulėnas, kurt. I. Tamulėnienė.

ATVIRAS LAIŠKAS PROF. ANTANUI KLIMUI

Didžiai gerbiamas p. Profesoriau,

"T Ž" nr. 41 yra atspausdintas Jūsų straipsnelis, pavadintas "Svajonių ir sapnų knyga". Iš pavadinimo spėjau, kad jame pasakojama apie nesubrendėlių bernelio ir mergaitės romantines svajones ir sapnus. Suklydau. Ten rašote apie Jūratės Statkutės de Rosales neseniai išspausdintą veikalą "Baltų kalbų bruožai Iberų pusiasalyje".

Jūsų rašto darbelių skaičiau keletą kartų ir visai suglumau. Nepajėgiu suprasti, kokiai raštų grupei jis priskirtinas. Paminėto veikalo apžvalga? Ne! Recenzija? Ne! Kritika? Absoliučiai ne! Dėl to, kad jame nėra pagrindinių tokios rūšies raštams privalumų bei taisyklių, kurių privalo laikytis kiekvienas juos rašantis.

Norėdamas tą mislę atspėti, pasitelkiau Lietuvių Enciklopediją. Joje apie recenziją ir ją rašantį pasakyta: "Recenzija - t r u m - p a s m e n o, muzikos, mokslo ar kitokio kūrinio įvertinimas. Skiriasi nuo informacijos tuo, kad ten tik pranešama apie kūrinį, o recenzijoje duodamas ir jo įvertinimas. Skiriasi recenzija ir nuo kritikos, kur daugiau susikoncentruojama į gilesnį, vispusišką vertinimą, kai recenzijoje yra daugiau apžvalginės medžiagos. Recenziją rašas turi būti tos srities žinovas, o b j e k t y v u s, i š s a m u s" (L. E. XXV t. 45 psl.).

"Kritika - vertinimas, vertinamasis ko nors aptarimas, nagrinėjimas... Specialia prasme filologijoje kalbama apie tekstų kritiką, istorijos moksluose, apie šaltinių kritiką (pabraukimai visur mano J.)... Intelektualinės srities atveju kritika vykdoma tiesos vardu... Tikra prasme objektyvi kritika įmanoma tik ten, kur klausimas eina apie faktus. (Jūsų rašinio atveju apie kalbotyrą ir istoriją). Tačiau kiekvienu atveju galioja kritikos objektyvumas, reikalavimas ta prasme, kad asmenišką kritiko sprendimą nebūtų absoliutinamas "galutiniu" sprendimu, kad nebūtų vadovaujama si pašaliniais motyvais, kad būtų išlaikoma pagarba žmogui, skiriant žmogų ir pačius vertinamus jo veikalus bei žygius". (L. E. XIII t. 158-159 psl.)

Niekas negali abejoti, kad čia įvardinti recenzijos ar kritikos rašytojams privalomi dėsniai Jums yra nežinomi. Kodėl Jūs juos

visiškai paneigėte ir kokio pykčio priepuolyje tą pagiežą ir pilną netiesos straipsnį parašėte, tiktai Jūs vienas galite paaiškinti. Tuo tarpu jo (to rašinio) skaitytojui, pirma nuodugniai susipažinusiame su J. Statkutės veikalu, tenka stebėtis p. Profesoriaus kategoriškais sprendimais:

1. Kritikos nuostatuose pasakyta: "...kad nebūtų vadovaujama si pašaliniais motyvais". O Jūs, Profesoriau, pabėręs tiradą apie norinčius būti kalbininkais ir paminėjęs kai kurių "ačiū Dievui, tik rankraščiuose matytus" darbus, sutapatinate su tokiais Jūratės Statkutės neseniai išleistą knygą, tvirtindamas: "Kalbėkime visiškai atvirai: knyga yra kažkokių svajonių, sapnų ir iliuzijų rinkinys". Ne, profesoriau! Taip sakydamas Jūs prisipažįstate tos knygos ištisai neperskaitęs, o tik ją prabėgomis pavartęs. Kiekvienas ją ištisai bei atidžiai perskaitęs, žino, kad autorė pati nieko neišsigalvojo, neišsvajojo ir neišsapnavo. Ji visą medžiagą, tiek kalbinę, tiek ir istorinę, prisirinko iš Ispanijos kalbininkų ir istorikų veikalų. Pagrindinę medžiagos dalį pasiėmė iš ispanų kalbininko bei istoriko Ramon Menendez Pidal (1869-1968) veikalų. Apie tą ispanų mokslininką žinių yra L. E. XIII t. 161 psl.) ir J. Statkutės čia minimoje knygoje. Gaila, Profesoriau, kad Jūs to nepasitebėjote. Lygiai, kaip ir Kastilijos ir Leono karaliaus Alfonso parašytos, drauge su savo talkininkais, "Generalinės Kronikos", kurios dalį į lietuvių kalbą išvertė ir su atitinkamais komentarais savo knygoje "Baltų kalbų bruožai Iberų pusiasalyje" atspausdino Jūratė Statkutė. Už visa tai jai priklauso pagarba ir padėka, bet ne grubus jos išpeikimas. Ji pirmoji įnešė šiek tiek šviesos į mūsų istorijos ir tolimos praeities jau pasenusius vokiečių, lenkų, rusų ir kt. šaltinius, kuriais mes remiamės, visaip juos vartaliodami.

Jeigu tie tolimi nuo baltų krašto Ispanijos autorių istoriniai šaltiniai yra neteisingi, tai juos ir reikia peikti bei įrodyti jų klaidingumą, o Jūs, Profesoriau, pasirinkote priešingą metodą: prie gėdos stulpo kryžiuojate tais šaltiniais pasirėmusią ir juos vaizdžiai bei argumentuotai komentavusią.

2. Net ir tuo kryžiovimu ir niekinimu autorės nepasitenkinęs, drauge niekinate tą veikalą savo lėšomis išleidusį "Devenių Kultūrinį Fondą". Cituoju: "Man labai gaila sugadinto popieriaus, be reikalo Devenių kultūrinio fondo išmestų pinigų: knyga neturi absoliučiai jokios vertės... "Šitas Jūsų "apgailėstavimas" suponuoja norą įrodyti, kad to fondo vadovybė nenusivokia lėšų skirstyme lietuviškiems veikalams išleisti. Jūs bandote įrodyti, kad toji vadovybė pinigus paskiria nesusipažinusi su knygos turiniu ir jo vertingumu. Klystate, Profesoriau.

3. Net ir lietuviškų knygų skaitytojus bandoma nuteikti prieš

Jūsų ištisai neperskaitytą knygą: "Man, tikiuosi, mielas "TŽ" skaitytojas atleis, kad aš nesileisiu net į bet kokią šių kaistų puslapių analizę: neapsimoka nei mano, nei skaitytojo laiko gaisinti...". Ir baigdamas savo išvedžiojimus dar kartą agituojate skaitytoją tos knygos, tarytum ji būtų kriminalinio ar seksualinio išsigimimo padaras, neskaityti: "Jeigu kas iš šias eilutes skaitančių panorėtų šią knygą perskaityti, aš siūlyčiau tik vieną patarimą - tegu gal pasimoko, kaip nereikia tokių knygų rašyti...". Į tokių Jūsų, gerbiamas Profesoriau, siūlymą, kaip lietuviškų knygų skaitytojas, atsakau: mieli lietuviškų knygų skaitytojai, neklausykite fanatizmo liga sergančių agitatorių. Skaitykime naujai išleidžiamas lietuviškas knygas ir jas įvertinkime savo nuovoka.

4. Tokie agitatoriai, apsvaigę jiems nepatinkamų autorių niekinimu, kartais ir save skaudžiai nusiplaka, pvz., Jūs, Profesoriau, savo fenomeninio pobūdžio straipsnyje išsitarėte: "Joks kalbininkas, kad ir labiausiai užsisvajojęs ir sapnus pamėgęs, nepriims tezės, esą gal net ir sanskritas gali būti suprantamas kaip "baltų kalbų migracijos (iškeliavimo J.) reiškinys" (309 psl.). Čia jau tikrai per tirštai braukiama senosiomis praėjusių šimtmečių romantiškomis spalvomis. "Į šitą kategorišką Profesoriaus išsireiškimą kviečiu šio rašinėlio skaitytojus pasiimti Lietuvių Enciklopedijos XXVI tomą ir jo 440-441 puslapiuose esantį pasisakymą, kur juodu ant balto parašyta: "...Sanskritų ir lietuvių kalbos priklauso vadinamai s a t e m i n e i grupei indoeuropiečių kalbų šeimoje. Sunku nustatyti indoiraniečių grupės vietą sateminišose kalbose, tačiau aišku, kad kada nors, prieš indoiranėnams iškeliaujant (migruojant J.) į Aziją baltų ir indoiranėnų protėviai yra gyvenę gana arti vieni kitų... Juk ir dabartinės lietuvių kalbos garsus, lytis ir žodžius galima palyginti su lytimis, kurios buvo vartojamos šiaurės vakarų Indijoje beveik prieš 3000 metų".

Jeigu šia prielaida pasiremdama knygos "Baltų kalbų bruožai Iberų pusiasalyje" autorė įrašė savo knygoje, tik kiek kitokiais žodžiais, anksčiau pacituotą pasisakymą dėl sanskritų kalbos migracijos, kodėl už tai ją galima kaltinti, o ne ankstesnį L. E. bendradarbį ta pačia prielaida toje enciklopedijoje įrašiusį? To įrašo autorius esate Jūs, didžiai gerbiamas Profesoriau, todėl ne Jūratei Statkutei, bet Jums priklauso "braukimas senosiomis praėjusių šimtmečių romantiškomis spalvomis."

Nebesileisdamas į visus Jūsų negražių ir neteisingų išsireiškimų komentarus, darau išvadą: Jūsų, Profesoriau, čia paminėtas rašinėlis yra fantastinio pobūdžio padaras. Jis ir pasiliks lietuviš-

koje spaudoje kaip unikumas, rodantis, kaip nereikia rašyti naujų knygų recenzinių ar kritikinių įvertinimų.

Teikitės priimti, didžiai gerbiamas profesoriau, mano nuoširdžią pagarbą Jums!

Jurgis Jašinskas

So. Boston, Mass.

Redakcijos prierasas.

Tėviškės Žiburių Nr. 41 tilpusi prof. Antano Klimo recenzija arba įvertinimas Jūratės Statkutės De Rosales knygos "Baltų kalbų bruožai Iberų pusiasalyje" yra pavyzdys blogai parašytos recenzijos, kuri jos autoriui tikrai garbės neteikia. Yra tiesiog keista, kad žmogus su profesoriaus titulu nesugeba rimtai ir kultūringai išreikšti savo nuomonės.

Reikia laukti, kad ateityje atsiras rimtų kalbininkų, kurie sugebės parašyti kultūringą ir moksliskai pagrįstą šios knygos įvertinimą, nurodydami autorei ir skaitytojams šio veikalo ir jame panaudotų šaltinių teisingumą arba klaidingumą.

Sekmadienį, 1986.VI.22 d., matome dešinėje vysk. Aną Trakį dalyvaujant diskusijose (tai paskutinė nuotrauka, kur matome vyskupą Aną Trakį), iš k. į d.: kurt. J. Kutra, kun. P. Dilys, kun. St. Neimanas, kurt. M. Tamulėnas, kurt. A. Dev. Grigaitienė, kurt. inž. V. Nastopka, pusiau matos J. Palšis, kurt. D. Bobelienė, vysk. A. Trakis.

RICHARD'O NIXON'O ATSIMINIMAI

37-to JAV prezidento Richard'o Nixon'o atsiminimai išleisti 1978 metais trečiąja laida Grosset & Dunlap leidyklos, New York'e. Knyga 1120 psl., kietais viršeliais, 19.95 dol. Iliustruota nuotraukomis, laiškais.

Iki šiol tik tai šeši JAV prezidentai yra parašę, paskelbę savo atsiminimų knygas. Šioje gausu autobiografinių žinių, prisiminimų, įskaitant jo prezidentavimo laikus.

Richard Nilhous Nixon gimė 1913 m. Kalifornijoje. 1937 m. baigė Duke universitetą. Vertėsi advokatūra. Kaip jaunesnysis leitenantas dalyvavo Antrajame Pasauliniame kare, Ramiajame (Pacifiko) Vandenyne. 1946 m. pradėjo valstybininko karjerą. 1956 m. antrą kartą perrinktas viceprezidentu prie prez. D. Eisenhower'io. 1968 m. laimėjo prezidentinius rinkimus prieš H. H. Humphrey ir gavo 43.4% balsų, Humphrey 43%, G. Wallace 13.5%. 1972 m. perrinktas antram laikotarpiui JAV prezidentu, nugalėjęs demokratų atstovą McGovern. 1974. VIII. 9 d. atsistatydino iš JAV prezidento pareigų, apkaltintas pridengimu išsilaužimo į demokratų būstinę Washington, D. C.

Eilė atvejų atrodė, kad R. Nixon draugiškas lietuviams, su lietuviiais nusifotografavęs, davęs teigiamų pareiškimų, spausdintų ne vien lietuvių, bet ir amerikiečių spaudoje.

1970 m. lapkričio mėn. 23 d., Simui Kudirkai nušokus nuo Sovietų Rusijos laivo ant JAV-ių pakrančių sargybos (kariško) laivo, jis buvo amerikiečių atiduotas rusams, kurie Simą Kudirką kruvinai sumušė ant JAV kariško laivo, pilno uniformuotų amerikiečių. Tokiu amerikiečių elgesiu nepatenkintas, Nixon pasakęs: "Outrageous". Pagal žodyną tai reiškia: žiauru, nežmoniška, smurtiška, biauru. Reiškia, jis nepritaręs. Vis geriau, negu nieko...

Okupuoti lietuviai, sužinoję, kad JAV prezidentas vieši Maskvoje, norėjo jam perduoti kokią nors žinią, kad Rusija pavergusi lietuvių tautą. Bet kaip? Tylomis, niekam nesakęs, 1972 m. gegužės mėn. 14 d. Kaune, prie teatro rūmų, susidegino Romas Kalanta, šaukdamas LAISVĖS LIETUVAI. Pavergtojo kruvino šauksmo, deja, JAV prezidentas negirdėjo, o gal jo bendradarbiai pasistengė, kad jo negirdėtų. Minėtų garbingų lietuvių - Simo Kudirkos, Romo Kalanto - pasireiškimus yra aprašę ne vien lietuvių rašytojai.

Ir štai - R. Nixon'o atsiminimai. Jei būdamas prezidentu nen-

rėjo viską pasakyti, tai tapęs eiliniu piliečiu galėjo. To tikėjosi lietuviai, daugeliu atvejų bendravę, talkinę jo išrinkimui ir perrinkimui. Todėl godžiai skaičiau tą knygą, tikėdamasis, kur nors užtikti palankų sakinių (bent sakinių!) apie lietuvius, nors turinyje apie juos nė žodžio. Tikėjausi, kad vardyno sudarytojas bus praleidęs, nutylėjęs ar nepastebėjęs Lietuvos, lietuvių vardo, kai žydams skiriamai ištisi skyriai.

Pasirodo, kad vardyno sudarytojas neklydo: nėra nė žodžio apie Lietuvą (lietuvius), Latviją (latvius), Estiją (estus), ar apie pavergtus Pabaltijo kraštus!

"Rusai tokie kaip ir amerikiečiai"

1947 m. vasario 18 d. JAV prezidentas H. Truman'as surengė priėmimą JAV Kongreso atstovams. R. Nixon'as prisimena, kad tada Truman'as, jam spausdamas ranką, tarė: "The Russians are like us, they look and act like us. They are fine people". (44 psl.) (Rusai yra kaip mes, jie atrodo ir elgiasi kaip mes. Jie puikus žmonės).

Tai ar stebėtina, kad rusai-komunistai amerikiečių prezidentus iš eilės apgaudinėjo. Kažin kodėl, 1969 metais Truman'as taręs, kad rusai meluoja, jais negalima pasitikėti. (Ten pat).

Spalvingumui R. Nixon'as 50 psl. rašo, kad Graikijoje jam nurodė mergaitę, kuriai komunistai nupiovė vieną krūtį dėl to, kad ji nesutiko išduoti savo brolio.

Europiečiai, esą, per švelnūs komunizmui, pataria rusų niekad neblefuoti, jei nepasiryžę įvykdyti. (52 p.)

Koks mėšlas labiausiai dvokia?

1959 metais Nixon'as skrido Maskvon po to, kai JAV prez. D. Eisenhower'is paskelbė Pavergtųjų tautų savaitę. Nieko naujo, taip buvo daroma nuo 1950 m. Bolševikams radosi gera proga tai priminti. Sovietų Rusijos diktatorius Nikita Chruščev, žodis po žodžio, tarė, kad nereikia eiti į išvietes ir tatai valgyti, nes Pavergtųjų tautų rezoliucija dvokianti kaip šviežias arklio mėšlas, ir niekas blogiau nedvokia. Į tai Nixon'as atsakė: "I am afraid that the Chairman is mistaken. There is something that smells worse than horse shit - and that is pig shit". (207 p.) (Aš manau, kad pirmininkas klysta. Yra blogiau dvokiančio už arklio išmatas, o tai yra kiaulės išmatos). Vertėjas išvertė, Chruščev'as paraudęs, bet staiga atsileidęs, pradėjęs juoktis ir sutikęs su palyginimu. Juoktis - kodėl? Kad JAV prezidentas dar pašvankino pavyzdį? Ar jų nuomone tik tiek vertos pavergtos tautos? Vieni jas atidavė, kiti jas pasiėmė -

skirtumas gal mažesnis, kaip tarp naudotų palyginimų.

Kas visad klysta, kas niekad neklysta?

Pasitarimai vykę prie užkandžių apie penkias valandas. Chruščiov vis kartojęs, kad JAV visad klystančios, o Sovietų Rusija niekad neklystanti. Nixon atsakęs, kad taip kalbant nebus galima pasiekti taikos. Reikia daryti nuolaidų, (212 p.) jūs (rusai) tvarkotės kaip norite, bet ir kitiems leiskite gyventi, kaip jie nori. (213)

Toliau rašo apie karą Vietname, vykusį 1965 m. Prezidentas Lyndon B. Johnson (36-sis JAV prezidentas) amerikiečių visuomenei aiškinęs ne tik apie karo sunkumus, bet ir apie reikalą tuos plačius kraštus ginti nuo komunizmo. (269 p.)

Grižtelėjęs prie ankstyvesnės JAV politikos, kaltina JAV prez. John Fitzgerald Kennedy (35-tą JAV prezidentą), taip pat L. B. Johnson'ą, kad pirmoje eilėje turi būti Europos reikalai (343 p.). Komunistai, užėmę Šiaurės Vietnamą, tenai 1954 m. nužudę apie 50.000 žmonių, daug tūkstančių nužudyta kalėjimuose.

Po vienos kalbos R. Nixon'as į Baltuosius Rūmus gavęs per 50.000 telegramų ir 30.000 laiškų. (410 p.)

JAV komunistai sugebėjo universitetuose ir kitur vykdyti didesnes demonstracijas, reikalaujant nekariauti prieš komunistus Vietname, tokius šūkius dangstydami taikos ir humaniškumo vardais. Lapkričio 15 d. San Francisco, Calif., apie 125.000 minia šaukusi "Taikos". Washington, D. C., buvusi 250.000 "taikininkų" minia. Jie degino JAV vėliavas, o pagarbiai aukštyn kėlė komunistines Vietnamo vėliavas. (412-413 p.)

Akademiniais 1969-1970 metais buvę 1.800 panašių demonstracijų, policija areštavusi 7.500, sužeista 462, aštuoni negyvi. Ohio State universitete reikalauta įsileisti daugiau negrų. Areštuota 600, sužeista 20, teko pašaukti 1.200 atsarginės kariuomenės (National Guard), 1969 m. negrų organizacijos "Black Panthers" patalpose Chicago, Illinois, policija atrado kulkosvaidžių, granatų, bombų, šautuvų. Penki policininkai sužeisti, vėliau du policininkai užmušti, šeši sužeisti. 1969 m. Los Angeles, California, policija keturias valandas kovėsi su "Black Panthers", areštuoti 348. Jie žudę, plėšę, prievartavę merginas, šaukę "Off the Pigs" ("Sunaikinti kiaules", o žodis "kiaulė", pagal tuolaikinį negrų žodyną, reiškė policininką, baltą policininką). (469 p.)

Organizacija "Weatherman" praktikavosi sprogdinimuose, žudymuose. Jie 1969-1970 m. įvykdė 174 bombardavimus, kovo 6 d. išsprogdino valstybinį namą, kovo 12 d. įvykdė tris sprogdinimus Manhattan (New York'e) pastatuose, teko iškeldinti 15.000 žmonių. 24-rių valandų tarpe virš 400 bombų grasinimų vien New York'e.

Kovo 30 d. policija Chicago, Illinois, atrado "Weatherman" bombų fabriką. (470 p.)

Tokioje aplinkoje JAV vyriausybė turėjo darbuotis net nepradėjus tiesioginiai karo prieš Sovietų Rusiją, į rusus nepaleidus nė vieno šūvio, tik bandant prilaikyti komunizmo plitimą Azijoje.

Gražios mergaitės geriausios diplomatės

Lankė komunistinę Kiniją ir pasiūlė užmegzti diplomatinius ryšius. Pasikalbėjimai tarp JAV prez. Nixon'o ir Kinijos diktatoriaus Mao:

- Čen Kaišekas jus vadina komunistiniu banditu. Kaip jūs vadinate juos?

- Mes juos vadiname klika.

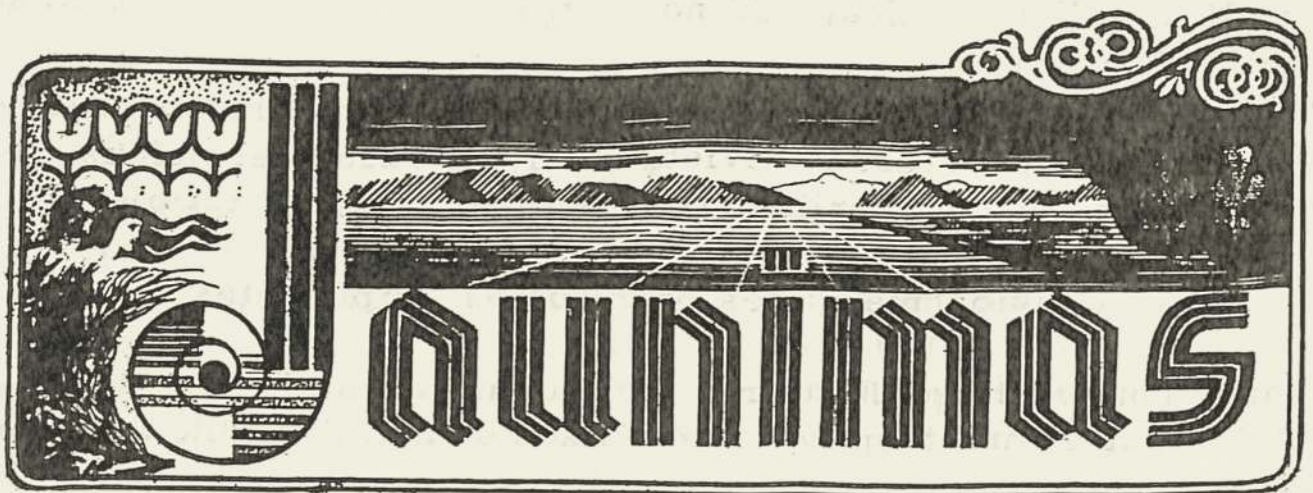
Vėliau Mao pagyręs Kissinger'io apsuksumą. Tada Nixon pridūrė, kad Kissinger'is jau dvylika kartų buvo Paryžiuje ir kartą Pekinge ir apie tai niekas nežinojo, išskyrus porą ar keletą gražių mergaičių. Nixon pridėjo: "Kas moka naudotis gražiomis mergaitėmis ir jų priedanga, tas yra geriausias diplomatas". (561 p.) Mao klausė, kaip dažnai jis naudojasi gražuolėmis mergaitėmis tikslui atsiekti.

Žuvus šimtams milijonų kiniečių, vistiek dar liks 300 milijonų kiniečių

Mao sakęs Nixon'ui, kad, jei karo laiku žūtų šimtai milijonų kiniečių, vistiek dar liktų bent 300 milijonų kiniečių, kurie vėl galėtų pradėti iš naujo atstatyti kraštą. (882 p.)

Richard Nixon'o atsiminimų knyga turi daug amerikiečiams įdomių puslapių. Juos skaitęs svetimtautis pajus, kad viskas pasaulyje sukasi tik apie amerikiečius ir žydus, kurių valia sprendžiami kitų tautų likimai. Kalba apie rusus ir komunistus, bet viskas grįžta atgal Amerikos link. Jo gražiai kalbėtų žodžių apie pavergtus lietuvius nėra, tarsi to nėi sapnuose neminėjęs. Tokia yra šių laikų JAV politika. Būtų kas kita, jei lietuvių būtų šimtas milijonų.

VILIUS NASTOPKA

JONUKO KELIONĖ

-Paimk ir mane, tėveli, - glaudėsi prie tėvelio Jonukas, kada tėvelis atsisveikino ir norėjo nueiti.

- Tu toks mažas, Jonuk. Mano ilga bus kelionė, tu neištversi. Čia tokie geri žmonės, čia tavo dėdė. Jie tave laikys, duos gerai valgyti, o aš maisto mažai turiu. Aš greit sugrišiu...

Tėvelis ėjo tolyn, o Jonukas neatsiliko. Jis paspartino žingsnius ir vėl atsirado prie savo tėvo.

- Tėveli, paimk ir mane... Aš būsiu geras, klausysiu... Aš neatsiliksiu.

- Pasakiau, Jonuk, ir klausyk, - ne juokais tarė ašarodamas tėvas. -Kur tu nueisi, vieno kilometro pėsčias nenueisi... Jonuk, mano, bėk greitai - aš turiu skubėti. Jau priešo tankai šaudo aname miškelyje... Turiu skubėti... Mane gali suimti.

- Greitai bėk pas dėdę... Būk laimingas, mano vaikeli, - neatsukdamas tėvelis pasakė Jonukui.

Tėvas paspartino žingsnius. Jonukas pasiliko. Jis dar kažką sakė, bet tėvas jo neišgirdo. Atsistojo ant kalniuko, o tėvelis leidosi į pakalnę. Po tokių kietų tėvelio žodžių nebandė daugiau vytis. Jis puikiai žinojo, kad tėvas nesvaido tuščiai žodžių.

Tėvas vis ėjo ir ėjo į priekį. Jonukas nenuleido nuo jo akių.

Tolumoje atsigrįžo ir tėvas. Jonukas pamėjo tėveliui rankute, kaip geras laikais, atsisveikindamas - "atia".

Dar matė, kad tėvo rankoje subaltavo nosinė. Jis gerai nesuprato, ar tai jam pamojavo tėvelis, ar dėjo prie savo veido.

Tėvelis pasisuko už miško. Jonukas jo jau nebematė. Atsiduso. Nuleidęs galvą, grįžo pas dėdę, į jo sodybą. Čia visi vaikščiojo it

be galvų. Kažką slėpė. Jonukas jautė, kad artinasi visiems didelis pavojus, kad artėją prieš tankai neša visiems nelaimę.

Jonukas išėjo į kiemą. Pamatė jį dėdė, pasišaukė, liepė padėti. Jis nešė slėpti mėsą, taukus, vilnas. Darbas greit virė. Visi tylėjo, bet visi atrodė pikti.

- Nesakyk, kad esi iš miesto, nes gali čia visiems bėdos privirti. Sakyk, kad esi čia mūsų piemu. Ganyti vistiek reikės, nes, atrodo, nebus kam šįmet ganyti, - pasakė dėdė Jonukui.

- Aš noriu mokytis, - susijaudino Jonukas.

- Mokytis... O kas dirbs? Manai veltui aš čia galėsiu tave maitinti.

Jonukas nieko neatsakė, Jam taip sunku pasidarė ant širdies. Kodėl jie visi tokie pikti? Tėvelis kažkur išskubėjo, dėdė siūlo jam ganyti. Šaltas prakaitas išpylė jam kūnelį. Argi neteks jau lankyti mokyklos, neteks nuvažiuoti į miestą, kur visos knygos, kur toks gražus tėvelio namelis, prie upės?..

Ką galėjo blogo padaryti tėvelis, kad jis turėjo bėgti? Juk tėvelis buvo tik valdininkas, vienos įstaigos viršininkas. Jis gaudavo algą, gerą algą. Jonuką jis mylėjo. Toji meilė dar labiau sustiprėjo, kada mirė motina. Tada tėvas ir sūnus liko neperskiriami draugai. Daug gražių valandų praleido jie drauge.

Bet dabar paliko jį vieną. Apie ganymą tėvelis net neužsiminė, o dėdė tuoj iš pirmos dienos perša jam galvijus.

Netrukus pasirodė ir prieš tankai. Jie, kaip įsiutę vilkai, raižė pasėtus laukus. Niekas jiems nepastojė kelio, niekas nedraudė važinėti po svetimus laukus...

Patirtieji išpūdžiai netilpo Jonukui galvoje. Jis pavargęs krito ant nepaklotos lovos, su drabužėliais, su juodomis rankytėmis. Niekas jam nepasiūlė valgyti, nors valgyti jis pats nenorėjo.

- Kelkis! išgirdo Jonukas surūgusių dėdės balsą. - Metas karves varyti į laukus.

Jonukas pasiraivė. Jam galvutė buvo sunki, lyg švino pripilta. Jis nesuprato, ar čia sapnas, ar tikrovė.

Šoko iš lovos. Svetima vieta, tik pažįstamas dėdės balsas. Bet dėdė būdavo geresnis, kada jis atvažiuodavo pas juos į miestą. Jis ten paglostydavo Jonuką, nuoširdžiai pašnekėdavo, o čia - visai kitoks balsas.

- Valgyti yra virtuvėje, - išeidamas pasakė dėdė.

Jonukas įėjo į virtuvę. Ten stovėjo pieno puodynė ir duonos kepalas. Valgyti baisiai norėjo. Jis nelaukė tolimesnio raginimo. Atsiplovė duonos, išipylė pieno. Greit pasisotino. Išėjo į kiemą. Dėdė jo jau laukė, Karvės stumdėsi iš tvarto, avys taip pat maišėsi po patvorius.

- Susijungsite su Baltraus piemeniu. Jis žino, kur galima ganyti,

kur ne. Žiūrėk, nepraganykite nė vieno gyvulio.

- Ar ilgai turėsiu ganyti? - nedrąsiai paklausė Jonukas.

- Iki vakaro. Pietų atnešime.

Jonukas daugiau nieko neklausė. Nedrąsiai paėmė iš dėdės botagą ir išginė gyvulius.

Diena iš dienos buvo tas pats: anksti keldavos - vėlai guldavo. Kojos nepratusios prie tokių gyvenimo sąlygų, suplaišiojo. Pats Jonukas pasidarė nekalbus. Jis, nors dvylikos metų, suprato, kad toji neteisybė iš dėdės pusės buvo perdidelė. Jis negalėjo nueiti į miestą aplankyti savųjų namų. Uždarė jį tolimame užkampyje, atskyrė nuo miesto.

- Nežinau, ar aš ištversiu, - vieną kartą pasakė savo draugui - kaimyno piemeniui.

- Na ir juokingas tu, - atkirto tas. Ganyti tik malonumas. Aš mokytis nenorėjau ir nenoriu - geriau ganyti.

- Tu nesi matęs kitokio gyvenimo, tai taip ir sakai, - atsikirto Jonukas.

- Didelis iš tavęs ponas - nepratęs! Dabar ganai ir tiek, - erzino Baltraus piemuo Juozas.

- Aš mokiaus, mane tėvelis toliau leis mokytis. Aš nenoriu ganyti, - vos neverkdamas teisinosi Jonukas.

Juozas buvo geras berniukas. Jis mylėjo Jonuką. Jis mylėjo jį už jo gerą ir atvirą būdą. Jonukas jam pasakodavo apie miestiečių gyvenimą, apie mieste likusius namus.

- Tu gali neganyti. Tu prašyk dėdę, kad jis leistų tave į miestą. Už namus tu gausi nuomos, turėsi pinigų ir galėsi mokytis, - užjautė Juozas.

- Aš jau sakiau dėdei. Jis sako, kad mūsų namuose gyvena svetimi. Už juos jokių pinigų negauna. Mat mano tėvelis, sako, yra didelis prasikaltėlis.

Juozas susimąstė. Jų vaikiški protai nesumetė apie prasikaltimus. Tik tiek pagalvojo, kad yra buvęs didelis prasikaltimas, nes buvo atimti namai, ir jam, Jonukui, tenka vilkti sunkų piemenėlio jungą.

- Mano dėdė visai neleidžia kalbėti apie tėvelį. Jis bijo ir mane čia laikyti. Sako, kad dėl manęs jį gali išvaryti iš namų, uždaryti į kalėjimą, kam jis laikas prasikaltėlio sūnų.

- Ar ten, mieste, daugiau pažįstamų neturi? - teiravosi Juozas.

- Tėvelis tai turėjo labai daug. Visas miestas tėvelį pažinojo.

- Na, tu nuvažiuok į miestą, aplankyk juos, papasakok apie savo vargą. Jie pasigailės tavęs, priims, leis mokytis.

- Bet kodėl tėvelis neleido man pasilikti mieste, o atvežė į kaimą?

- Gal tavo tėvelis bijojo, kad karo metu nesubombarduotų. Todėl

ir išvežė. O dabar karas pasibaigė, frontas jau toli vakaruose, - gali drąsiai gyventi mieste.

Juozo iškeltos mintys nedavė Joneliui ramybės. Jis norėjo papasakoti dėdei, pabučiuoti jam rankas ir paprašyti, kad jis leistų į miestą. Bet į vakarą pradėjo abejoti. Jis dėdei jau nekartą buvo iškėlęs panašių minčių, bet dėdė visuomet likdavo kietas ir užsispyręs.

- Jokių kalbų. Tu gyvensi čia. Tu esi paliktas man, ir aš tau neleisiu niekur išeiti. Tokia buvo tavo tėvo valia. Prie to pasiliksiu ir aš, - užkirsdavo dėdė ir baigdavosi Jonelio visos svajonės.

Bet dabar iškeltas Juozo planas į miestą vykti pas tėvelio pažįstamus Jonukui neišėjo iš galvos.

- Aš išbėgsiu iš savo dėdės namų. Jam bus saugiau, ir aš būsiu laimingesnis, - pasakė kartą Jonelis.

Iš vakaro susidėjo reikalingus šventadienius drabužėlius, kuriuos buvo atsivežęs važiuodamas su tėveliu iš miesto, pasislėpė sūrių, atsiplovė dešros, sviesto, duonos. Viską susidėjo į mažąjį čemodanėlių, paslėpė palovyje.

Iš ryto pasakė dėdei, kad negalės ganyti, nes skaudanti galva. Dėdė patikėjo, per daug nesirūpino. Juk galėjo vaikui ir suskaudėti galva. Nauji rūpesčiai spaudė dėdei galvą. Dažnai važinėdavo į miestą, dažnai ir pas jį lankėsi svetimi žmonės. Žodžiu, dėdė turėjo tiek savo rūpesčių, kad nė kiek Jonelio neištarė ir nesuprato jo planų.

Nutaikęs gerą progą, apsirengė šventadieniniais drabužėliais ir išėjo. Nusileidęs iki pakalnės, tekinas pasiekė miškeli, - tą patį miškeli, kuriame pasislėpė ir jo tėvelis, kada jis dar stovėjo ant kalniuko.

Kelią į miestą Jonukas žinojo labai gerai. Už miškelio buvo vieškelis, kuris įsirėmė į plentą. Plentas ėjo tiesiai į miestą. Pas dėdę su tėveliu buvo daug kartų buvęs.

Pasiekęs plentą, jis jautėsi daug ramesnis. Čia buvo nemažas judėjimas: vieni važiavo į vieną pusę, kiti į kitą.

Jonukui atrodė, kad visi į jį žiūri ir supranta, kad jis pabėgęs nuo dėdės. Paėjęjęs plentu, gavo daugiau drąsos. Juk jis ėjo ne vogti, bet į savo namus, į miestą. Ten buvo daug jo draugų, kurie turėjo tėvelius, kurie galėjo lankyti mokyklą...

- Bet kodėl aš toks vargšas, kodėl mano tėvelis buvo toks blogas, kad jis turėjo palikti mane pas piktąjį dėdę? - galvojo Jonukas, skaitydamas baltus plento akmenėlius.

- Kur eini, vaikeli? - stabtelėjo moteris, važiavusi viena vežime.

Jonukas krūptelėjo. Jam nesmagu pasidarė, kad jį užkalbino. Bet, gavęs drąsos, pasakė:

- Į miestą.

- Aš važiuoju taip pat į miestą. Sėsk - pavėžėsiu, nes ilgas kelias pėsčiam.

Jonukas pažiūrėjo į nepažįstamą moterį, į silpną arkliuką. Jis atsiminė, kad iš dėdės namų iki miesto reikėdavo važiuoti penkias valandas. Toks kvietimas jam patiko. Jis padėjo nepažįstamai moterėlei ir įsėdo į ratus.

- Kaip tu vardu?

- Jonas.

- Kur tėvai gyvena?

- Mieste, - Jonukas melavo.

- Buvai svečiuose? - kamantinėjo moterėlė.

- Taip. Buvau pas dėdę. Arkliai užimti, negalėjo manęs nuvežti į miestą, - pasakojo Jonukas, bijodamas, kad nekristų ant jo koks įtarimas.

- Ką tėveliai dirba mieste? - teiravosi moterėlė, vis suplakdama arkliui, kuris nenoriai tempė tuščią vieninkį vežimėlį.

- Raštinėje, - melavo Jonukas.

- Gal tavo tėvelis valdžioje sėdi?

Jonukas pagalvojo, kaip jam reikia atsakyti į šį klausimą. Jis juk nepažįstamai moterėlei negalėjo sakyti tiesos, negalėjo pasakyti, kad jo tėvelis yra dabartinių žmonių priešas, kad jis bėgo nuo jų. Kas gali žinoti, kas ji per viena.

- Ne, - išsprūdo Jonukui.

Moterėlė pasidarė dar atviresnė. Ji pradėjo pasakoti Jonukui, kad dabartiniai valdžios ponai yra daug kartų blogesni, negu aną kartą. Jie visiems nepasitiki, visus persekioja. Jeigu kurie yra išbėgę, tai jų šeimos, o kartais net ir giminės nukenčia. Ji dar pridėjo:

- Vienintelė laimė yra dar tokia, kad mūsų jaunų vyrų yra pasislėpę miškuose. Jie visi ginkluoti. Jeigu ne jie, tai priešai mus visus be eilės suiminėtų. Jie kaip žvėrys. Neklausia ir nežiūri.

- Sakot, daug yra miškuose mūsų lietuvių? - nustebo Jonukas.

- Ar tai tau tėvelis nesakė? - nustebo moterėlė. - Daug yra, vaikeli.

- Kas juos maitina?

- Maisto jiems užtenka. Maitiname juos visi, kurie nekenčiame priešų.

- Kur jie miega?

- Miškuose, klojimuose. Jie daug baimės įvaro saviems parsidavėliams ir naujos valdžios žmonėms.

Jonukui ant širdies pasidarė gera. Jis pagalvojo, kad jo tėvelis dabar miške su šautuvu.

Moterėlė iki miestelio daug naujienų pripasakojo Jonukui. Jis pasidarė daug gudresnis, negu ten pas dėdę, bėgiodamas paskui ne-

drausmingas karves.

Prie miestelio Jonukas padėkojo moterėlei, o pats pagal šventorių pasileido į savo namus. Jis nejuto, kaip paspartino žingsnius, nes taip buvo pasiilgęs namų, upės...

- Bet juk namuose gyvena svetimi, - neišėjo Jonukui mintis, - Kas man toliau daryti? Jeigu tėvelis nenorėjo, kad aš čia rodyčiaus, gal neverta man ten eiti.

Sustojo prie šventoriaus. Medžių pavėsyje atsisėdo. Jokių pažįstamų. Seniau šventoriuje arba aplink šventorių būriuodavosi vaikai, o dabar, lyg tyčia, niekas nesirodė.

Jonukas buvo išalkęs. Jis išsitraukė sūrio gabaliuką, pradėjo kramtyti.

Taip gera, kad jis buvo išbėgęs iš dėdės ir atvykęs į miestą.

- Gal čia, netoliese, yra mano tėvelis, gal namo ateina, gal aš jį sutiksiu, - galvojo.

- Sveikas, Jonuk, - pasveikino Jonuką.

Jonukui prieš akis išdygo kunigas, buvęs tėvelio geras draugas, šitos bažnyčios klebonas.

- Kaip tu čia atsiradai? - nustebęs klausinėjo kunigas.

Jonukas bendrais bruožais nupasakojo būklę, išdėstė savo vargus.

- Negerai padarei, kad grįžai čia. Na, bet eikime į vidų, duosiu arbatos, ten laisviau galėsime pasikalbėti.

Jonukas geros nuotaikos nenustojo. Tik jis jautėsi toks nelaimingas. Ir šitas kunigas, kuris buvo toks geras tėvelio draugas, pasakė, kad jis Jonukas, negerai padaręs, kad dėdę palikęs.

Jonukas ir anksčiau buvo buvęs kunigo namuose. Tik dabar jo kambarėlis buvo visai kuklutas. Nebuvo minkštų baldų, nebuvo ir tų gražiųjų paveikslų, kurie anksčiau puošdavo klebono saliono sienas.

- Dabar, Jonuk, ne gyvenimas, bet mirtis viešpatauja čia žemėje. Tu dairais, kad nėra minkštųjų baldų ir paveikslų. Čia yra tik mažmožis. Žinau, kad tu esi ir būsi gudrus vaikas, niekam nepasakosi. Tu esi nelaimingas, bet Lietuva yra dar nelaimingesnė. Ji pakelia tokius didelius vargus, jog sunku visus išpasakoti. Daug žmonių kiša į ugnį, varo į vakarus kariauti, daug sukišo į kalėjimus, daug išveža... Joneli, laimingi yra tie, kurie truputį pasitraukė iš namų. Jie dar gali Dievui dėkoti, kad nepateko budeliui į nasrus. Mūsų vyrai dar kaunasi. Jų pilna miškuose. Jie neduoda priešui plėsti, naikinti ir griauti mūsų gražiųjų sodybų... Tavo tėvelio taip pat ieškojo, dažnai ir aš esu tardomas.

- Ką mano tėvelis jiems blogo padarė?

- Jonuk, nieko. Jis yra tik tiek kaltas, kad mylėjo savo tėvynę ir neapkentė svetimųjų.

- Ar aš galėsiu į savo namus nueiti?

- Neik, Jonuk, - bus tau daug blogiau. Apie mokyklą tu nesvajok. Dabar mokyklose mokoma, kad nereikia mylėti savo tėvų, nereikia mylėti savo tėvynės. Neapykanta sėjama jaunuolių širdyse, kerštas. Bažnyčios ir kunigai pašiepiami...

- Kunigėli, bet aš gal galėsiu būti reikalingas. Turbūt, mano tėvelis čia miškuose. Aš noriu jam padėti, aš noriu padėti visiems lietuviams, - sujaudintas pasakė Jonukas.

- Per mažas esi, Jonuk, tavo jėgos yra silpnutės. Grįžk tu vėl pas savo dėdę, paganyk jo gyvulius. Dar ateis geresni laikai, sutiksi dar tėvelį, vėl galėsi mokytis, vėl galėsi kartu gyventi.

Jonukas pravirko. Kunigas taip pat apsiašarojo. Jis palaimino jauną vaikutį, atskirtą nuo tėvo - našlaitį. Pernakvoti liepė pas davatkėlę, kuri kaip tik buvo užsukusi pas kleboną.

- Laimingai, Jonuk, Viešpats su tavim.

Davatkėlė nusivedė Jonelį pas save.

- Žinai, tetulyte, aš noriu aplankyti motinos kapą. Taip seniai buvau pas ją...

Nubėk, vaikeli, tik labai trumpai. Turėsi gerai išsimiegoti. Rytoj teks toli pėsčiam eiti.

- Išsimiegosiu, tetulyte, - ir išbėgo.

Nuėjo į kapines. Kapinės stovėjo toliau nuo miesto. Motutei tėvelis buvo pastatęs gražų paminklą. Greit surado. Atsiklaupė. Buvo pavakarys. Šiluma, kylanti iš žemės, veržėsi aukštyn ir susiliejo su Jonuko malda. Joneliui pasidarė tvanku ir silpna. Jis atsisegiojo apsiaustelį. Pakalbėjęs poteries, pratarė:

- Miela, motut! Aš esu visai vienas. Tėvelio aš taip pat nebeturiu... Aš gyvenu pas dėdę - ganau... Brangioji Motute, ar tu mane matai ten iš aukštybių?.. Užtark mane pas Dievulį... Paprašyk jį, kad jis išvartytų iš mūsų žemės priešus, kad aš galėčiau vėl gyventi kartu su tėveliu... Gal esu negeras, bet aš taip mylėjau jus... Aš verkiau, kada tu mirei... Miela Motute, man taip sunku vienam, - krutėjo Jonuko lūpytės.

Ašaros pradėjo byrėti jam iš akių. Taip lengva pasidarė jam. Toks ramus atsikėlė nuo motutės kapo.

- Aš žinau, kad tu išprašysi Dievulį, motinėle, kad mes vėl būtume su tėveliu... Tada abu atlankysime tavo kapą, - pratarė nueidamas.

Saulė jau buvo pasislėpusi už miesto. Mieste jau degė šviesos. Jonukas palengva apleido kapines. Seniau jam buvo baisu net praeiti pro kapines, bet dabar, kada jo motutė gulėjo kapuose, jis nejautė jokios baimės. Čia gulėjo jo artimiausias žmogus: čia gulėjo jo motina, palikusi jį dešimties metų.

Dabar, ši vakarą, našlaičiui artimiausias žmogus buvo pasislė-

pęs po žemėmis, prislėgtas brangaus paminklo.

Jonukas nenoriai išėjo iš kapinių. Eiti pas davatkėlę Agotą nebuvo noro. Kada vėl jis pamatys miestą?.. Dėdė gali jį dar mušti, kad neatsiklausęs išėjo. Apie miestą teks tik mintimis pagalvoti. Čia, mieste, taip ramu, taip gera... Kapinės, motina, nors namuose ir svetimi gyvena, bet namai lieka namais.

- Dabar pavakarys. Manęs niekas nematys... Būtinai turiu nueiti į savo namus... Pažiūrėsiu nors iš tolo, - galvojo Jonukas.

Jis pats nejuto, kaip, apėjęs upelį, jau stovėjo prieš savo namus. Languose degė šviesa. Jo kambarėlyje buvo tamsu. Ten tiek žaisliukų buvo palikę. Kur jie dabar? Svetimi vaikai jodinėja ant jo medinio arkliuko, kurių tėvelis buvo nupirkęs pereinamais metais. O kiek knygų? Tėvelis turėjo gražią biblioteką. Viskas nuėjo šuniui ant uodegos. Jis taip staigiai turėjo viską palikti, negalėjo pasiimti net reikalingiausių daiktelių.

- Gal man užteiktų paprašyti? - susimąstė Jonukas. - Žmonės negali būti tokie pikti. Juk tie žaislai yra mano paties nuosavybė. Bet ne! Kunigas neliepė, dėdė draudė... Geriau eisiu pas Agotą.

Agotą rado nusiminusią. Ji pagalvojo, kad Jonukas kur įkliuvęs, kad taip ilgai užgaišo.

- Nebijok, tetulyte, man čia takeliai geriau žinomi, negu tau.

Agota davė valgyti. Paklojo ant suplyšusios sofutės guolį ir prižadėjo rytą anksti kelti, kad dar suspėtų sugrįžti pas savo dėdę.

- Greitai jie ir bažnyčias uždarys. Visus kunigus baigia sugrūsti į kalėjimus, - palinkėjusi labos nakties, baigė Agotėlė.

Jonukas ilgai negalėjo užmigti. Jis galvojo apie tėvą, kuris išėjo nežinomais keliais, palikęs jį ant kalniuko bestovintį, apie motiną, kuri ilsėjosi po marmurine statula, apie žaisliukus, kuriais žaidė svetimi vaikai...

- Viešpatie, atitolink nuo mūsų kančias. Atnešk džiaugsmą ir ramybę, - baigė dienos mintis Jonelis ir užmigo.

Agota Jonuką prikėlė labai anksti. Išklausęs Agotos patarimų, jis padėkojo Agotai už nakvynę ir išvyko atgal į kaimą. Nenoromis apėjo miesto. Toks stiprus jausmas jam buvo likti čia mieste, bet, prikalbėtas klebono ir Agotos, nutarė atsiprašyti dėdės ir vėl stumti su Juozu piemenuko dienas.

Saulė buvo jau arti pietų, o jis dar nė pusės kelio nenuėjo. Taip maži buvo jo žingsniukai ir toks baidus tinginys buvo apnarpliojęs jo sąnarius.

Priėjo miškelį. Atsisėdo. Susisvajavo. Truputį užvalgė, nes beveik visas maistas buvo nepalietas - tik mažas sūrio gabaliukas.

- Iš kur tu, jaunuoli? - prakalbino Jonelį.

Jonukas atsigręžė. Jis pamatė jaunuolį su šautuvu.

- Nenusigąsk! Mes esame nebaisūs geriems, bet blogi - iš ke-

lio! Ar tu ne išdavikų sūnus?

Jonukui lengva pasidarė. Jis pasiūlė nepažįstamajam sūrio, paklausė, ar jo tėvelio nėra kartu su jais. Išpasakojo jam viską, kaip geriausiam savo draugui, bičiuliui.

- Nežinau, aš esu dar naujokas, bet galime paėjėti tuo takeliu. Ten mūsų daugiau. Galėsi paklausti. Tavo tėvelį aš pažinau. Geras buvo žmogus. Jis daug nusipelnęs Lietuvai.

Netrukus pasirodė ir daugiau. Jonukas sužinojo, kad jo tėvelio nėra.

- Gal kituose dalinėliuose. Mūsų tokių lizdų yra labai daug. Pilnas kraštas primėtytas, apjuostas stipria grandine, - aiškino jam.

- Norėčiau prie jūsų prisidėti. Tokiu būdu gal surasčiau savo tėvelį. Aš esu toks vienišas... Paraudo Jonukas.

Visi sužiuro vieni į kitus. Šitoks mažytis peršasi į jų eiles. Per savo tėvo ieškojimą jis gali daug pasitarnauti tėvynei.

- Kiek tau metų?

- Dvylika pilnų, - drąsiai atsakė. - Buvau perėjęs į antrąją klasę.

- Sunku tau, vaikeli, bus čia. Tu toks jaunutis.

- Man daug lengviau bus čia, negu pas dėdę. Kad būtų ir sunkiau, bet žinočiau, kad esu arčiau tėvelio...

Partizanai sutiko pasilikti Jonuką savo eilėse. Jam nurodė, kur turi apsistoti. Kartu su ginkluotaisiais neleido jam pasilikti, nes buvo per mažas vartoti ginklą. Jis tik pasidarė ryšininkas tarp daugelio grupelių. Jo gera orientacija, miklus protas, greiti ryšiai labai daug naudos davė apylinkėse besislapstantiems vyrams. Išžvalgyti, nunešti raštelius, sugaudyti žinias Jonelis taip išsimiklino, kad niekas už jį geriau nepadarydavo. Jį pamilo visi, pradedant vadu, baigiant eiliniu partizanu. Dažniausiai Jonuko terbelėje būdavo tik elementorius. Jis amžinai slankiojo į "mokyklą", į tą pavojaus slėnį, kuris saugojo tautą nuo pražūties. Sužinojo Jonuko dėdė, sužinojo klebonas ir Agota. Bet jie buvo bejėgiai prieš jį. Jisėjo tėvo pėdomis. Jis nešė nuvargusiems laisvę. Tuos žodžius pasakė ir savo mirusiai motinai tuokart kapuose... Ji jam nieko neatsakė...

Laikas bėgo. Įvykiai keitėsi. Keitėsi ir Jonuko gyvenamoji vieta. Jis lengvai priprasdavo ir naujose vietovėse.

Jau baigėsi karas. Taika turėjo viešpatauti žemėje. Bet toji taika buvo tik popieriuje, gražiuose diplomatų salionuose, o pasaulyje virė pragaras, baisnis už karą...

Nyko pasaulyje žmonės, kaip maro metu. Tušti laukai - tuščios sodybos! Kur tie žmonės?! Vieni išbėgo toli į kitas valstybes, kiti gynė tėvų žemę, tretį buvo išgabenti į tolimus kraštus sunkių darbų dirbti, ketvirti kalėjimuose ir koncentraciniuose lageriuose

"Motinos globoje"-dail. H. Kregždienės
skulptūra.

Foto T. Pavilionis

meldė Dievą, kad sumažintų ir užbaigtų jų kančias; penkta žmonių kategorija ilsėjosi žemėje: dalis buvo kritę už laisvę, dalis taip žuvę.

Po karo partizanų eilės praretėjo. Jonukui taip pat atsirado daug kliūčių, daug pavojų, bet jis kantriai atlikdavo jam skirtąsias pareigas.

Dievulis išklausė Jonuko maldų. Vaikas sužinojo, kad jo tėvelis atsidūręs svetimame krašte - laisvas, pasiilgęs jo, gailisi, kad palikęs jį vieną našlaitį nežinioj, tarp svetimųjų, kad jo sveikata einanti menkyn nuo nuolatinių rūpesčių.

- Ar aš jį dar pamatysiu? - guodėsi Jonukas.

- Ten sunku patekti. Reikia mokėti svetimųjų kalbų. Didelė rizika pereiti visas draudžiamąsias zonas, - aiškino jam parnešęs žinią apie tėvelį.

- Pripratau prie vargo. Svetimųjų kalbų truputį moku, - gyrėsi Jonukas.

- Nepatarčiau, - aiškino jam. - Kelionė surišta su dideliais pavojais. Ją gali pakelti tik dideli.

- Man sakė tą patį tėvelis, sakė tą patį ir klebonas su dėde, bet paklausk mūsų vyrų, ar aš netinku ir tokiam žygiui, - spyrėsi Jonukas.

- Aš vėl grįšiu atgal. Paimsiu tik atostogų. Grįžęs vėl dirbsiu šį įprastą darbą, - aiškino jį savam vadui.

Visi, žiūrėdami į šį pasiryžėlį, sumišo. Taip rizikuoti, vos tryliktus metus peržengusiam, būtų buvusi nesąmonė, bet Jonukas nenusileido.

- Aš grįšiu. Mes nepaliksime vienos tėvynės. Aš tėvelio lūpomis paraginsiu daug, daug iš ten žmonių. Jie ten be darbo, o čia tiek daug darbo, - dėstė Jonukas.

Niekas negalėjo perkalbėti Jonuko. Jo pasiryžimas buvo tvirtas: jis nesvyravo. Partizanų vadui teko tik paspausti berniukui ranką ir padėkoti už atliktus žygius.

- Aš grįšiu, - pratarė Jonukas.

- Negrįši, Joneli. Tu rasi ten savo tėvelį. Jeigu laimingai pasieksi, ten ir pasiliksi, - netikėjo vadas.

- Ten yra tėvelis, bet čia yra palaidota mano motutė... Ji išprašė Dievulį, kad aš pamatyčiau savo tėvelį. Kas pasimels ant jos kapo, jeigu aš ją vieną paliksiu?.. Čia mano namai, mano tėvynė...

Visi susijaudino. Jaunojo didvyrio drąsa ir tokie artimi jų širdžiai žodžiai ne vienam išspaudė ašaras.

Jonukas su palydovu iškeliavo į nežinomus tolius. Daug vargo, daug nemigos naktų teko jiems pakelti. Tekdavo ir išsiskirti, nes to reikalavo saugumas, teko ir pavieniui pralįsti pro pavojingas spragas. Bet laimė buvo jų pusėje. Erškėčiuotu keliu pasiekė tą kelią, kuris buvo niekeno nevaržomas savo tėvelį pasiekti.

Ir kada jis pasiekė stovyklą, kurioje gyveno jo tėvelis, buvo praėjęs mėnuo. Stovyklos kieme plevė savo trispalvė, o po smėlių žaidė patenkinti vaikučiai. Jie buvo linksmi, nes gyveno su tėveliais. Kalbėti jiems tarpusavy niekas nevaržė.

Palydovas atvedė Jonuką pas stovyklos vedėją.

- Ar galėsime pas jus pernaktuoti? - pasiteiravo stovyklos vedėją.

Stovyklos vedėjas pasiteiravo, iš kur jie atvykę. Jam smulkiai buvo paaiškinta jų kelionė ir tos kelionės tikslas.

Stovyklos vedėjas pabučiavo smulkutį Jonuko veidelį ir išpaudė į jo rankutes didelę šokolado plytą.

- Kur mano tėvelis? - nekantravo Jonukas.

Jam buvo pasakytas kambario numeris. Jis net neatsisveikinęs pasileido laiptais. Rado numerį. Pravėrė duris. Lovoje miegojo Jonuko tėvelis. Toks susenęs, pražilęs.

Jonukas pribėgo prie lovos, apkabino tėvą, pradėjo bučiuoti. Tėvelis pravėrė akis ir net sustingo. Jis negalėjo tikėti, kad čia buvo jo sūnus, jo mylimas Jonukas, kuris buvo paliktas ant kalnelio.

Iki vėlybos nakties tėvo ir sūnaus kalboms nebuvo galo. Juodu vienas kitu džiaugte džiaugėsi.

- Aš taip gailėjaus, kad tavęs nepasiėmiau tada kartu su savim. Vargo būtų buvę, bet tavo dabartinis vargas buvo daug didesnis, mano mielasis Joneli.

- Gerai, tėveli, kad mane palikai. Aš ten daug kam padėjau. Aš buvau jų ryšininkas, žinių tiekėjas... Aš dabar tik atostogų...

- Joneli, Joneli, koks tu didelis vyras!.. Aš didžiuojuos tavim... Tu daug nusipelnei...

- Tu taip pat savo tautai buvai nusipelnęs... Aš ėjau tavo pėdomis...

- Obuolys nuo obels netoli nurieda, - džiaugėsi tėvas.

Jonukas papasakojo apie motutę, apie jos kapą ir maldas, kurias sudėjo prie kapo, papasakojo apie dėdę, kleboną, Agotą.

- Tik namuose nebuvau, nes bijojau, kad manęs ten neuždarytų, tamė dideliame rūsy, kur mamytė raugindavo kopūstus ir agurkus... Ar atsimeni, tėveli, dar tą rūšį?

Tėvas nusišypsojo.

- Atsimenu, vaikeli.

Ir tol jie šnekėjosi, kol Jonuko nuvargęs kūnelis susirietė ant tėvo kelių. Jis užmigo tokiu saldžiu miegu, kaip gerais laikais. Per miegus Jonukas vis dar kartojo:

- Tėveli, tėveli...

Uchte, 1946. IV. 20

LINES WRITTEN WITH A NEIGHBOR IN MIND

We long to tell our friends who lie in pain,
Burdened by utter helplessness and fear,
That death is natural like the sun and rain.

That there can be for all a glad refrain
Sung when we pass the inevitable frontier.
We long to tell our friends who lie in pain

To picture death upon a higher plane,
Not as a black-clad reaper, make it clear
That death is natural like the sun and rain.

To speak, evoking visions to sustain,
Of smiling visitor with words of cheer.
We long to tell our friends who lie in pain

That death is good, and lovingly humane.
This we can say to them and be sincere,
That death is natural like the sun and rain.

We'd like to see in hours that still remain
A sign of sweet surrendering appear.
We long to tell our friends who lie in pain
That death is natural like the sun and rain.

Lois Grant Palches

IŠKYLA PALEI RHEINĄ

1986 m. spalio 5 d. (sekmadienį) visiems evangelikams moksleiviams ir kviestiesiems svečiams Evangelikų jaunimo ratelio vadovas Kun. Fr. Skėrys suruošė, kaip ir pastaraisiais metais, metinę ekskursiją pagal Rheiną. Tai buvo jo 27 ekskursija. Norėdamas išreikšti nuoširdų, draugišką, tolerantišką ir ekumeninį bendradarbiavimą su kitomis jaunimo organizacijomis, kartu keliauti pakvietė skautus, ateitininkus, visus katalikų mokinius-es, gimnazijos mokinių komitetą, direktorių, mokytojus, tarnautojus, darbininkus, virtuvės personalą ir t. t., vienu žodžiu - visus, kas kruta ir juda Romuvoje. Ekskursijoje dar dalyvavo kunigo Fr. Skėrio svečias iš Čikagos Vytautas Mikūnas (Dr. Vydūno Fondo pirmininkas) ir svečias iš Kauno, kuris lankė savo gimines Vakarų Vokietijoje.

7.30 val. prie gimnazijos vartų atriedėjo du dideli modernūs autobusai. Dėka gimnazijos ūkvedės p. Lucienės, iš gimnazijos virtuvės paimtas sausas pietų davinys, sumuštinių, vaisių ir arbatos bei gaivinančių gėrimų, taip, kad nereikėtų nuvykus į vietą arba pakeliui belstis į tuo metu dažnai uždarytas valgyklų duris. Be to, restoranuose viskas labai brangu ir mokiniai negalėtų iš savokišenišenių prisivalgyti. Tas laikas daug naudingiau panaudotas geresniam vietovių pažinimui.

8.00 val. autobusai išriedėjo iš Romuvos su 85 asmenimis. Šių metų ekskursijos programoje numatyta aplankyti Rheino upės slėnį: Lorelei, Rūdesheim, Niederwald paminklą ir Mainz. Kelionė prasidėjo autostrada ligi Wiesbadeno. Tada autobusai pasuko į Taunuso kalnus, per miškus ir laukus. Rudenį vaizdai labai gražūs: lapuočiai buvo pasipuošę savo gražiausiais drabužiais. Gamta žavėjo ne tik akį, bet ir širdį. Pravažiavome Schlangenbad ir Bad Schwalbach vietas.

Dr. J. Kregždės rezidencijoje, iš k. į d.:
dail. H. Kregždienė, jų anūkas Jason (8 m.),
dail. H. Pavilionis ir dr. J. Kregždė.

Foto T. Pavilionis

Rheinas pasiekiamas prie St. Goarshauseno. Čia upė labai siaura ir gili, o kalnai kyla stačiai į viršų. Tai siauriausia Rheino vieta. Vienas kalnų yra Lorelei. Autobusai užvažiuoja į pačią viršūnę. Apie ją pasakoja legenda, kad ant uolos sėdėdavo graži mergužėlė, šukuodavosi savo ilgus auksinius plaukus ir labai gražiai dainuodavo. Valtininkai žiūrėdavę į ją, klausydami puikių dainų, o jų laiveliai tuo tarpu suskildavę į uolas, ir taip jie žūdavę. Tą legendą labai gražiai yra išreiškęs didysis vokiečių poetas ir dainius Heinrich Heine. 1823 metais jis parašė eilėraštį apie Lorelei. Melodiją pritaikė muzikas Friedrich Silcher 1838 metais.

"Aš nežinau, ką tatau reiškia, kad toks liūdnas esu. Pasaką senųjų laikų, užmiršt negaliu, negaliu... (Ich weiss nicht, was soll es bedeuten, dass ich so traurig bin. Ein Märchen aus alten Zeiten, das kommt mir nicht aus dem Sinn). "Iš tikrųjų ir šiais laikais prie Lorelei kalno Rheinas yra pavojingiausias. Pro šią vietą laivams galima tik su specialiu vandens ir uolų žinovu plaukti. Lorelei kalnas yra 132 m. nuo vandens paviršiaus ir labai status. Ekskursijos vadovas visus įspėjo, kad niekas neitų už užtvartų ir nesistumdytų. Šiurpas krečia žiūrint į apačią, jeigu kas nors iš mokinių nukristų. Iš viršaus labai puiki panorama, nes Rheinas daro čia keletą kilpų ir laivai atrodo kaip degtukų dėžutės. Laivų susisiekimas ir sekmadieniais labai didelis. Malonu stebėti jų plaukimą iš viršaus. Apvaikščioję visą Lorelei, grįžome atgal prie autobusų valgyti iš gimnazijos pasiimtų pietų. Vos tik virtuvės šeimininkės atidarė dėžes, bematant jos ištuštėjo. Čia gavome šnicelį, duonos ir arbatos.

Pavalgę nusileidžiame nuo kalno ir dešine Rheino puse vykstame į Rūdesheimą. Pravažiuojame Kaub, Lorch, Assmannshausen vietas. Kairėje - ant kiekvieno kalno pilis, o tų kalnų virtinė nesibaigia... Slėniai apsodinti vynuogėmis. Dešinėje - upė, vis dar siaura, bet kartais nuo karto salelė, o ant salelės - pilis. Gražūs vaizdai ir saulutė įkaitina autobusus, taip, kad jauties lyg vasara būtų sugrižusi. Ne be reikalo kiekvienas amerikietis, japonas ir iš kitur atvykęs turistai Europoje, būtinai stengiasi pamatyti Rheiną, plaukti laivu iš Rūdesheimo ligi St. Goarshauseno ir čia įlipti į Lorelei kalną.

Ant Rheino kalno virš Rūdesheimo miesto yra didžiulis paminklas Germanija. Tai 12,38 metrų aukščio statula, lieta iš 32.000 kg bronzos, simbolizuoja Vokietijos suvienijimą.

Po 1870-71 metų prieš Prancūziją laimėto karo, po kurio Bismarckas suvienijo Vokietiją (Antrasis Reichas) šis paminklas buvo pastatytas priminti tą istorinį momentą ateinančioms kartoms. Tas imponantiškas paminklas pastatytas 1883 metais ir iššventintas su didelėmis iškilėmis. Prancūzai po Antrojo pasaulinio karo no-

Liet. evangelikų grupė prie kun. Harry Durkes Los Angeles 1986.X.5 d. pasaul. komunikacijos dienos proga; iš k. į d.: J. Kutra, B. Glazė, R. Datis, V. Datis, J. Glazė, A. Glazė. Foto Vyt. Glazės

rėjo jį susprogdinti, nes jis jiems rakštis akyse. Tai yra visos Vokietijos nacionalinis paminklas, kuris kainavo 1.200.000 auksinių markių. Germanija laiko dešinėje rankoje Vokietijos kaizerio karūną ir kairėje kardą. Šiems laikams ji yra išpėjantis prisiminimas, kad karai 19 ir 20 amžiuje daugiau nesikartotų ir visos tautos ramiai, taikiai ir draugiškai sugyventų. Labai gaila, kad 20 amžiuje įvyko du pasauliniai karai, kur milijonai žmonių žuvo. Germanijos paminklas pašaiptai vadinamas storiausia ir sunkiausia Vokietijos moterimi.

Iš čia nuvažiuojame į miestelį, kuris statytas romėnų laikais. Rūdesheimas pilnas turistų iš viso pasaulio pakraščių. Tas miestas yra ir konjako ir šampano gamybos centras. Žymiojoje Drosselgassėje, siauroje gatvėje, kurioje tik karčiamos ir suvenyrų krautuvės, mums per daug susigrūdimo. Patraukiame toliau, kur ramiau. Čia mokiniai dar sukirto atsivežtų sumuštinių ir išgėrė arbatos. Bet jau vėl laikas tęsti kelionę, nes čia buvo duota tik viena valanda.

Iš čia autobusai mus veža tiesiai į Mainzą per Hesseno valstybės sostinę Wiesbadeną. Mainz'as yra gana didelis miestas, turi virš 200.000 gyventojų ir daug pramonės. Jis yra Rheinland-Pfalz valstybės sostinė. Norėjome aplankyti Švento Martyno ir Švento Stepono katedras, bet gaila dėl rekolekcijų ir vakarinių pamaldų

mus į vidų neįleido. Pamatėme ją tik iš lauko. Keliems mokiniams ir ekskursijos padėjėjui pasisekė įeiti į vidų ir apžiūrėti. Kokia ta katedra didelė ir įspūdinga. Ji viena iš seniausių romaniškų Vokietijos bazilikų, pradėta statyti 975 metais, išventinta 1009 m. Tris kartus bažnyčia yra degusi, vieną kartą beveik griuvusi, kadangi pamatai nusmuko, bet vis iš naujo pastatyta, pataisyta ir atnaujinta. Modernaus Mainz'o miesto centre ji stovi tokia, kokia ji buvo ir pirmame tūkstantmetyje. Šaltas oras viduje: kampuose, prie stulpų, šoninėse kapelose stovi milžiniškos įvairių šventųjų statulos, ant sienų dideli paveikslai. Kaip gaila, kad atvykome tokiu nepatogiu laiku, kai maldininkų srovė teka į bažnyčią. Norėtume ilgiau pasigrožėti bazilika, bet skaudančia širdimi turime trauktis, nes negalime trukdyti tikintiesiems pamaldų.

Prieš katedrą yra spaudos muziejus, vadinamas Johann Gutenbergo muziejumi. Dar apie 1450 m. knygos buvo pagal seną būdą perrašomos ranka. Tiktai turtingi galėjo įsigyti tokias knygas, kadangi jų kaina buvo labai aukšta. Jonas Gutenbergas iš Mainz'o ilgai galvojo, kaip suprastinti knygų padauginimą. Jam atėjo į galvą mintis lieti metalines raides, kurias vėliau buvo galima sudėti į žodžius. Po vartojimo, tos raidės vėl buvo išardomos ir sudedamos į naujus sakinius. Pagerinimai, kuriuos jis pritaikė savo spaudžiamojoje mašinoje padarė galimu greitą spausdinimą. 1455 m. Gutenbergui pasisekė pagaminti puikią lotynišką Bibliją. Gutenbergo muziejuje galima matyti 42 eilučių Bibliją t. y. pirmoji atskirom raidėm spausdinta knyga ir spausdinimo mašinų iš tų laikų.

Laikas važiuoti namo, nes kiekviena kelionė kartą turi baigtis. Iš Mainz'o įvažiuojame į autostradą ir pro Darmstadt'ą pagal Bergstrassę nepajutome, kad jau Hemsbachas ir tuojuo Hüttenfeldas, Romuva, lietuvių kultūros centras.

Kunigas Fr. Skėrys visiems dėkoja už dalyvavimą ekskursijoje, už gerą elgesį, už drausmę ir punctualumą. Didelę padėką jis išreiškė vicedirektoriui Ronaldui Tesnau, mergaičių bendrabučio vedėjai mokytojai Genei Venckuvienei ir jos pavaduotojai mokytojai Elenai Tesnau už pagalbą kelionės metu. Neužmiršo padėkoti ir E. Lucienei su virėjomis už įdėtą gerą maistą. Abiem šoferiam buvo irgi išreikšta padėka ir finansinė parama.

Graži kelionė baigėsi. Ji praplėtė visų ekskursantų akiratį. Visi laimingai sugrižo linksmi ir patenkinti į gimnazijos valgyklą, kur dar pavakarieniavo. Visi dėkojo kunigui Fr. Skėriui už tokios labai puikios kelionės suorganizavimą ir pravedimą, o jis džiaugėsi, kad ji gerai pavyko.

Kun. Fr. Sk.

EVA TAMULĖNAITĖ

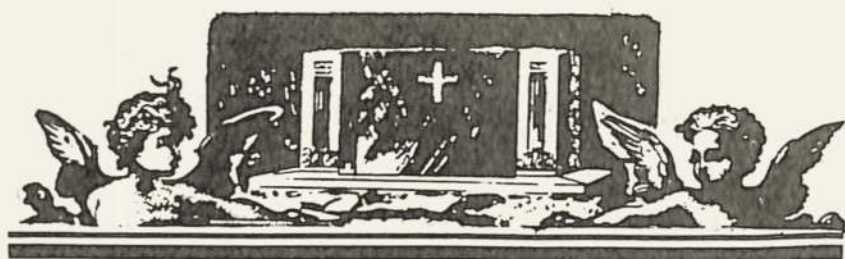

V. VOKIETIJA . Daugelis dar prisimena 1985. XII. 1 d. Jaunimo centre "Margučio" surengtą solistės Evos Tamulėnaitės koncertą. Solistė Eva Tamulėnaitė visus nustebino savo stipriu lyriniu sopranu ir puikia laikysena scenoje. Šis jos pirmas pasirodymas lietuvių scenoje buvo visiems maloni staigmena.

Šiuo metu Eva Tamulėnaitė gyvena ir dirba Vakarų Vokietijoje, dar kartą pasirašiusi penkerių metų sutartį su Gelsenkirchen'o "Musiktheater im Revier". Dabar ten statoma Augusto Strindbergo opera "Fräulein Julie", kur Eva turi pirmąją Julie rolę. Šios operos muzika yra moderniška, reikalaujanti didelių pastangų. Sekanti opera yra Richard'o Strauss'o "Der Rosenkavalier", kurioje ji turi Anninos rolę.

Atrodo, kad Eva dabar turi didesnes ir jos balsui geriau tinkančias roles. Ji savo darbu yra patenkinta.

IT

IŠKELIAVĘ AMŽINYBĖN

VYSKUPAS ANSAS TRAKIS

(1912. VI. 2 Kuršeliai - 1986. VI. 23 Čikaga)

Vysk. A. Trakis gimė 1912 m. birželio 2 d., Kuršelių kaime, Trušelių valsčiuje, Klaipėdos apskrityje, pasiturinčių ūkininkų Trudės Baltrytės ir Miko Trakių šeimoje. Ansas buvo septintasis vaikas iš trylikos vaikų. Keturi mirė jauni. Anso tėvas buvo sakytojas-liaudies pamokslininkas, pasižymėjo puikia iškalba.

Ansas Trakis 1934 m. baigė Vytauto D. gimnaziją Klaipėdoje, 1934-36 m. studijavo VDU evangelikų teologijos mokslus ir humanitarinių mokslų fakultete. Išvykęs Šveicarijon studijavo Bazelio universitete teologiją ir filosofiją. Mokslus baigė 1940 m. vasario 24 d. Tais pačiais metais liepos 28 d. Tauragėje ordinuojamas kunigu. Pastoracinių darbų dirbo Tauragės ir Šilalės evangelikų - liuteronų parapijose.

Karo metais A. Trakis keliavo per stovyklas, 1945-47 m. Hofo mieste Bavarijoje buvo vikaras, politinių ir karinių stovyklų kunigas. Po karo dirbo lietuvių pabėgėlių stovyklose Bamberge, Vunsiedelyje, Schweinfurte pastoracinių darbų. Drauge organizavo lietuvių evangelikų Sinodą ir Bažnyčią tremtyje. Nuo 1948 m. buvo Lietuvių Ev. liut. Bažnyčios tremtyje vicesenjoras. Nuo 1951 m. Chicagos Tėviškės parapijos klebonas, patarnavęs ev. liut. parapijoms Toronte, Collinsvilėj, Detroite, Clevelande, Montrealyje. 1955-57 m. buvo Augustanos teologijos seminarijos sisteminės teologijos lektorius Rock Islande, Ill. Dalyvavo Ženevos ekumeniniuose seminaruose, atstovavo lietuvių evangelikų jaunimui Pasauliniuose Bažnyčių suvažiavimuose Oksforde (1936-1938). Velionis redagavo "Evangelikų žodį", 1952 m. paruošė Palydovą lietuviui evangelikui svetur, 1957 m. paruošė ir redagavo Evangelikų giesmyną su maldomis. Reiškėsi visuomeninėj veikloj. Jaunystėje buvo "Aušros" moksleivių draugijos valdybos narys, universiteto choro, studentų sąjungos valdybose, nuo 1949 m. evangelikų skautų vyriausias dvasios vadas. Amerikoje veikė BALFe, globojo savo parapijos jaunimo būrelius, chorą, lituanistinę mokyklą, prisidėjo prie Kristijo-

no Donelaičio lituanistinės mokyklos įsteigimo. Paskutiniu metu dirbo BALFO direktoriaus ir centro valdybos vicepirmininko pareigose, veikė Lietuvių Bendruomenėje, Mažosios Lietuvos draugijoje. Skautų sąjungos yra apdovanotas Lelijos ir Geležinio Vilko ordinais. A. Trakis 1984 m. buvo ordinuotas vyskupu. Mirė 1986 m. birželio 23 d. Palaidotas Lietuvių Tautinėse kapinėse 1986 m. birželio 26 d. šalia savo motinos.

Velionis giliai liūdinčius paliko savo parapijos narius, žmoną Adelę, sūnų Martiną su šeima.

Mirus mielam prieteliui a. a.
vyskupui A. TRAKIUI,
reiškiu gilią užuojautą žmonai
Adėlei, sūnui Martynui ir kitiems
giminėms bei artimiesiems.

Jonas Karvelis
Florida

Pagerbdama 1986 m. gegužės 26
dieną mirusį kuratorių
PETRĄ VARIAKOJĮ
skiriu "Mūsų Sparnams" 25 dol.
Stasė Jakubonienė

1986. V. 30
Čikaga

P. S.
Šiuo taisome netikslumą praei-
tame "M. Sp. " Nr. 60, kur laužant
išleistas aukotojos parašas.
Atsiprašome!   Redakcija

LYDIJA MICKAITYTĖ-JAŠINSKIENĖ

(1921. II. 10 - 1985. XI. 30)

Ji buvo Lietuvos pajūrio, Klaipėdos krašto, lietuvaitė, Elzės Kruviniutės ir Valterio Mickaičio duktė. Jie gyveno Pagėgių mieste. Lydija jame baigė pradinę mokyklą ir šešias gimnazijos klases. Baigusi jas, 1938 metais įstojo į Tauragės Mokytojų Seminarijos III-ji kursą.

Kandidatus į tą seminariją parinkdavo Klaipėdoje veikusių gimnazijų (Klaipėdos, Pagėgių ir Šilutės) direktoriai, bendradarbiaudami su seminarijos direktorium. Kandidatų iš Klaipėdos krašto ir visos Lietuvos būdavo daug.

1939 metų kovo mėnesį Hitleris ultimatyviu būdu atplėšė nuo Lietuvos Klaipėdos uostą ir visą kraštą. Tauragės Mokytojų seminariją lankę klaipėdiečiai jaunuoliai atsidūrė labai keblioje padėtyje: grįžti pas tėvus į gimtinę, ar pasilikti nepriklausomoje Lietuvoje ir baigti mokslą?

Didžioji tų jaunuolių dalis sugrįžo, o atkaklesnieji ir lietuviais pasiryžę būti, pasiliko nežinomam likimui. Jų tarpe ir Lydija Mickaitytė. Ji 1940 metais labai gerais pažymiais baigė Tauragės Mokytojų Seminariją, gaudama pradžios mokyklos mokytojos atestatą.

Pasilikusius Lietuvoje jaunuolius klaipėdiečius pradėjo globoti seminarijos mokytojai ar buvę jų artimi pažįstami. Lydijos globėjais atostogų metu sutiko būti šiuos atsiminimus rašančiojo bro-

Lydija Jašinskiene

lis ir brolienė Jašinskai, turėję nedidelį, bet gerai vedamą ūkį Bir-
žų krašte, Varniūnų kaime. Čia Lydija artimai susidraugavo su
savo buvusiu mokytoju ir abu susitarė sukurti šeimą. Jų vedybines
apeigas ir palaiminimą atliko ev. liuteronų kunigas J. Keleris
Tauragės bažnyčioje 1940 metų liepos 2 dieną.

S u k a k t u v ė s   i r   a m ž i n a s
a t s i s v e i k i n i m a s
(Ištraukos iš dienoraščio)

Trečiadienis, 1985 m. liepos 3 d.

Šiandien miniu labai reikšmingą sukaktį, vakar, liepos 2 dieną,
atšventęs. Ši sukaktuvinė šventė buvo mudviejų su mano Lydija
drauge, t. y. bendra.

Iš anksto tai šventei ruošiausi, vis gailėdamasis negalėdamas
kokią vertingą dovaną Lydijai nupirkti ir padovanoti. Nors iš kitos
pusės į tas sukaktuves žvelgdamas, jaučiu ir suprantu, kad jokia,
nors ir brangiausia dovana, negalėčiau mano Lydijai atsidėkoti už
jos kantrybę ir pasiaukojimą man, gyvenant mums abiems kartu,
Tokios materialinio pobūdžio dovanos visame pasaulio turtų loby-
ne nėra ir jos iš viso niekur negalima surasti. Tik savo širdyje ją
turiu, nors nepajėgiu jai parodyti, tuo labiau į rankas įteikti.

Todėl tik simboliniai stengiausi tą parodyti. Liepos 1 dieną pas
gėlininką nupirkau puokštę žydinčių gėlių - spalvotų gvaizdikų ir
raudonų bei geltonų rožių. Įmerkiau jas į nupirktą kristalinę vazą
ir ankstyvą sukaktuvių rytą, kai Lydija dar ilsėjosi, padėjau jas
virtuvėje ant stalo, prie kurio ji ruošiasi prieš išeidama į darbą.
Kartu padėjau ir atvirutinį sveikinimą. Jame įrašiau:

"Brangiausioji,

Keturiasdešimt penkeri !!! Kiek daug metų, tačiau koks
trumpas laikas: juk nė susipykti nesuspėjome... Dėl to, kad
Tu buvai ir tebesi geriausia ir kantriausia mano žmona ir
mudviejų Giedrės motina...

Šimtą tūkstančių kartų AČIU, DĖKUI, AČIU, AČIU ! Tau,
mano mylimiausias Pupuli !!!

Tavo

Vyrulis

1985 m. liepos 2 d.

Šitaip (Pupulis ir Vyrulis) mes vienas kitą pradėjome vadinti
mudviejų vedybinio gyvenimo pradžioje. Šie vardai pasiliko gyvi
iki pat šios dienos.

Tos dienos rytą, grįžęs su šuneliu iš kasdieninio pasivaikščio-
jimo Atlanto pakrante, pasveikinau ją asmeniškai. To pasisveiki-

nimo momento neužmiršiu iki mirties.

Apkabinau ją, sėdinčią ir besipuošiančią prieš veidrodį, bučiavau jos akis, lūpas, plaukus, rankas, spausdamas jas. Ji vis kartojė: "Ačiū, Vyruli, ačiū! Kiek daug pergyventa . . . , kiek daug. . ." Abiejų balsai drebėjo ir ašaros slopino jų tylų kuždėjimą. Pagaliau susivaldęs ištariau: "Nesijaudink per daug, Pupuli", spausdamas ir bučiuodamas jos rankas. . . Toks buvo mudviejų pasisveikinimas 45-rių metų sukaktuvių proga.

Kito panašaus pasisveikinimo nebeteks pakartoti: man jau slenka 78-ji metai. Gal dar liko keli metai, o gal tik mėnesiai, savaitės, dienos, ar net tik valandos. Stoviu ant "vištos" kojų. O Lydija-Pupulis, nors 14 metų už mane jaunesnė, pergyveno sunkią vėžio operaciją. Buvo pagydyta, tačiau tos ligos žymių rasta kitoje kūno vietoje. . . Atsiduodu likimo valiai, geisdamas, kad aš pirmas pasitraukčiau į Nežinomybę, ir kad mano Lydija galėtų džiaugtis saulės šviesa dar ilgą metų eilę. . .

Per ilgą mudviejų bendro gyvenimo laikotarpį turėjome ir labai skaidrių prošvaisčių, bet daugiausiai varganų dienų ir tragiškų laikotarpių, kuriuose mano Pupulis nesuklupo, juos herojiškai perkentėjo, savo valia, kantrybe ir pasiaukojimu padrąsindama mane. Ji geriausia pasaulyje moteris.

Vakar pavakare grįžo iš tarnybų Lydija, mūsų Giedrė, o truputį vėliau ir jos vyras Alen'as. Visi keturi nuėjome į geriausią So. Bostone restoraną - "Farragut Hause" papietauti. Čia mūsų jaunikliai išgėrė bonką vyno, Lydija apelsinų sunkos stiklą, o aš du "haibolus" džino, atmiešto gazuotu vandeniu.

Sugrįžus iš ten, žentas Alen'as pripylė stiklus šampano. Visi, pasisveikinome mudviejų su Lydija 45-rių metų vedybinio gyvenimo sukaktuvių proga. Iš čia pakilome į III-jį namo aukštą ir ten iš balkono stebėjome iššaunamų į padanges sproginėjančių raketų sriautą. Širynt juokais pasakiau Lydijai: "Pupuli, vakarykštis raketų "fejervarkas" buvo mums skirtas". "Taip, mums. . ." O iš tiesų tai buvo liepos 4-tos, Amerikos šventės išvakarės.

Pirmadienis, 1985 m. gruodžio 30 d.

Nerašiau nuo mudviejų su Lydija 45 metų vedybinio gyvenimo sukaktuvių dienos. Nebuvo ko rašyti? O, ne! Buvo per daug pergyvenimų. O antra nepajėgiau, nes tie pergyvenimai vargino, kankino ir tiesiog iš proto varė. Ne mane vieną, bet ir brangiausiąją Lydiją. Tos jos kančios vis stiprėjo kasdien. Kūnu ir dvasia. Klaidkuma ar košmariškas sapnas? Taigi, kad tatau būtų buvęs vien sapnas, iš kurio galima atsibusti. Ne, ne sapnas, bet nuolatinė kančia, verčianti išprotėti. Kad tik pajėgčiau išlaikyti sąmonę ir sveiką gal-

voseną. Nors bent iki to laiko, ką esu užsimojęs parašyti Lydijos atminimui. Kad tik suspėčiau ir užtektų fizinių ir protinių pajėgų, kad, Dievuliau, užtektų. . .

Šiandien taip pat yra sukaktuvės. Jos neilgo laiko: lygiai tik vienas mėnuo. . . 1985 m. lapkričio 30 dieną 12 val. 30 minučių vidurdienio metu paskutinį kartą šiame pasaulyje atsisveikinau su savo Lydija-Pupuliu arba Lėlyte. Ji amžinai užmerkė savo mėlynas akis ir jos kilniausioji, kokia tik gali būti žmogaus krūtinėje, širdis sustojo plakusi. Beveik dviejų metų neįsivaizduojama vėžio ligos kankynė pabaigė baisųjį savo darbą. Viską mačiau, viską pergyvenau kartu su savo Lydija, ją slaugydamas paskutinėmis jos gyvenimo savaitėmis. Viską dar ir dabar tebejaučiu ir žinau, kad niekas, kuriam neteko to stebėti, negali įsivaizduoti ir suprasti tos ligos baisenybių, niekas niekad os savo šeimos nario ar artimo bičiulio ta liga sergančio neturėjęs ir tos klaikomos nepergyvenęs. . .

J. Jašinskas

MARĖ KREGŽDIENĖ

1986 m. spalio 9 d. Kauno ligoninėje, po sunkios ligos mirė Marė Pavilonytė-Kregždienė sulaukusi 75 m. amžiaus.

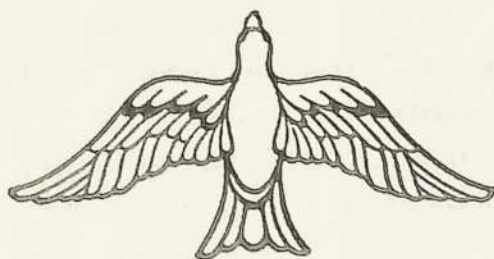
Gimė 1911 m. Iškonų km. Biržų aps. reformatų Povilo ir Marės Mizaraitės Pavilonių šeimoje. Buvo ištekėjusi už Kosto Kregždės Medeikių kaime.

Jie užaugino sūnų, Romualdą ir dukrą Astą, kuri ištekėjo už J. Gudaičio ir dabar gyvena Raudondvaryje, Kauno apylinkėje. Visi Pavilonių ir Kregždžių šeimos nariai pasiliko ok. Lietuvoje, išskyrus Hermaną Pavilonį, kuris 1927 m. atvyko į Ameriką ir sukūręs šeimą dabar gyvena Kalifornijoje (jis yra dailin. inžinierius).

Velionė palaidota Medeikių kapinėse spalio 15 d., dalyvaujant gausiam skaičiui giminų ir draugų. Laidotuvėms patarnavo kun. R. Moras.

P. S. Žurnalo redakcija reiškia užuojautą bendradarbiui dail. inž. Hermanui Paviloniui ir visai jo šeimai.

Redakcija

VASARIO 16 GIMNAZIJA V. VOKIETIJOJE

Vasario 16-tos gimnazija dar 1954 metais pradėjo savo darbą kaip stovyklos gimnazija. Joje mokosi ne tik lietuviai mokiniai iš Vokietijos ir kitų Vakarų Europos kraštų, bet ir iš JAV, Kanados, Brazilijos, Argentinos, Dominikonų Respublikos ir net iš Mali (Afrika).

Gimnazijos tikslas yra išlaikyti lietuvišką kultūrą ir lietuvių kalbą, kuri priklauso indo-europiečių kalbų šeimai ir šalia sanskrito yra labai svarbi kalbotyrai. Gimnazijos dėstomoji kalba yra lietuvių. Išskyrus dėstomąją kalbą, gimnazijos mokslo programa nesiskiria nuo vokiečių gimnazijų. Abiturientai, baigę šią gimnaziją, turi teisę stoti į bet kurią Vokietijos universitetą arba kitą aukštąją mokyklą ir būti pilnateisiu studentu.

Prie gimnazijos veikia bendrabutis, kuris yra plečiamas. Jame gyvena apie 90 mokinių. Norima pastatyti prie gimnazijos kitą pastatą, kuriame tilptų salė, biblioteka, kambariai muzikos studijoms ir patalpos lietuvių kultūros institutui, kuriame būtų kaupiama originalioji lietuvių literatūra. Gimnazijos direktorius Šmitas planuoja čia ateityje organizuoti literatūros dienas.

Rennhof pilies rūmai, kur gimnazija ir bendrabutis buvo pradžioje įsikūrę, 1984 metų birželio mėnesį labai nukentėjo nuo gaisro, bet dabar yra remontuojami. Remontui ir statybos projektams dalį lėšų duoda Vakarų Vokietijos valdžia, kitą dalį tikimasi surinkti iš laisvojo pasaulio lietuvių.

IŠEIVIJOS LATVIAI ROMOJE

1986 metų birželio mėn. 25-29 dienomis Romoje lankėsi apie 300 latvių, priklausančių įvairioms krikščioniškoms religijoms, ir kartu su popiežiumi paminėjo prieš 800 metų augustiniečio vienuolio Meinhardo, pirmojo Livonijos vyskupo, pradėtą krikščionybės skelbimo darbą dabartinės Latvijos teritorijoje. Šiame minė-

jime dalyvavo tik latviai iš laisvojo pasaulio; iš Latvijos į šį minėjimą Sovietų Sąjunga niekam neleido vykti. Kadangi didžioji Latvijos dalis yra protestantiška, tai ir šiame minėjime buvo žymiai daugiau protestantų negu katalikų, bet pats minėjimas praėjo ekumeninėje dvasioje.

Šis minėjimas buvo organizuotas latvių katalikų, gyvenančių laisvame pasaulyje. Protestantams minėjime vadovavo ev. liuteronų arkivyskupas Lūsis. Minėjimas buvo pradėtas Vatikane, kur popiežius Jonas Povilas II visiems dalyviams suteikė bendrą audienciją. Po to Šv. Petro bazilikoje buvo bendros pamaldos. Mišias aukojo popiežius ir jose dalyvavo be latvių taip pat ir daug kardinolų, vyskupų ir beveik visas Vatikano diplomatinis korpusas.

ESTŲ DAINŲ ŠVENTĖ

Vakarų Vokietijoje, Heidelberge, 1986 m. liepos mėn. 25-27 dienomis įvyko ketvirtoji Europos estų dainų šventė. Dalyvavo jų chorai iš Vokietijos, Prancūzijos, Belgijos, Anglijos ir Švedijos. Iš viso dalyvavo daugiau kaip 500 dainininkų, o svečių iš 16-kos kraštų buvo virš 1500.

Pirmoji šventės diena buvo pradėta trijų veiksmy vaidinimu ir kultūros vakaru su estų tautiniais šokiais ir dainomis. Antroji šventės diena buvo pradėta išpūdinga eisena Heidelbergo gatvėmis, nešant plakatus su užrašais: "Laisvė Estijai", "Laisvė visoms pavergtoms tautoms" ir t. t. Eisena baigėsi Heidelbergo Universiteto aikštėje dainų švente, kuri su oficialia dalimi truko virš dviejų valandų.

Įdomu, kad daugelis turistų ir žiūrovų net nežinojo, kur ta Estija yra, kokią kalbą naudoja. Tiesiog liūdna pagalvojus, kaip tas Pabaltijis net pačioje Europoje yra užmirštas. Tačiau tenka nuoširdžiai pasveikinti estus, kad jie šia gražia švente vėl įrašė ne tik Estijos, bet ir viso Pabaltijo vardą, jei ir ne į Europos žemėlapius, tai bent į kelių tūkstančių vakariečių galvas ir mintis. Šventės metu šalia estų vėliavos plevėsavo ir Lietuvos bei Latvijos vėliavos, tuo pabrėždamos šių trijų nelaimingų tautų tvirtą nusistatymą numesti žiaurus ir kruvino komunizmo pančius ir vėl laimingai kurti laisvą ir saulėtą ateitį prie amžinai ošiančios Baltijos.

Trečią šventės dieną buvo iškilmingos pamaldos, kurias laikė Stockholmo estų vyskupas Veem ir devyni kunigai - 5 estai, 3 vokiečiai ir lietuvis kun. F. Skėrys. Tikinčiųjų pamaldose dalyvavo apie 1200. Tuo ir buvo baigta ši graži estų šventė.

Šventę plačiai aprašė vietiniai laikraščiai, pabrėždami Estijos ir viso Pabaltijo okupaciją ir tuo primindami visam pasauliui apie šių kraštų tragišką likimą.

NUO 1986 M. BIRŽELIO 1 D. IKI 1986 M. GRUODŽIO 1 D.
GAUTOS "MŪSŲ SPARNAMS" AUKOS

M. Bernstein, V. Vokietija-50 dol.
Kun. P. ir H. Diliai, Čikago-50 dol.
A. Mačiulis, St. Petersburg, Florida,
50 dol., kun. Fr. Skėrys, Vokietija,
50 dol., C. J. Gushas, Lemont, 30
dol.; po 25 dol.: V. Nastopka, Bal-
timore, E. Tunkūnas, Gardner, Lit.
Protest. S-ga, Los Angeles; po
20 dol.: V. Trečiokas, Ottawa, XXX
CT, A. Gustaitis, Los Angeles, M.
Tamulėnas, Racine, A. Kuolas, To-
ronto, S. Klimkaitienė, Čikago; P.
Kezelis, Australija-12, 60 dol., St.
Stropus, Australija-12, 43 dol., A.
Kenstavičius, Hope-12 dol. J. Ša-
kinis, Hot Springs-20 dol.

Po 10 dol. :

P. Devenis, Calgary, H. Petkus, CA,
M. Kleinaitis, FL, J. Karvelis, FL,
Rev. P. Palches, Concordia, Rev.
St. Neimanas, Evanston, M. Žymar-
tas, L. Angeles, V. Prūsas, Berwyn,
J. Vaisiūnas, Caracas; J. Indriūnas,
P. Lampsatis, L. Kairys, A. Zakas,
E. Pušneraitis, M. Plačienė-visi
iš Čikagos O. Dagienė, Petersburg,
VA (iš 1985 m.)

Po 7 dol. :

A. Kappa, Toronto

Po 6 dol. :

J. A. Steponaitis, San Francisco

Po 5 dol. :

Rev. dr. T. Žiūraitis, Washington
DC, M. Hermanas, Burbank, IL, J.
Sonda, Dorchester, M. Laurinavi-
čienė, Čikago, M. Brakas, Sioux
Fall, V. Sherksnis, Gardner, P. Jau-
nius, Toronto, J. Gepneris, Union
Pier, I. Punkrienė, Toronto

Po 4, 62 dol. :

P. Lukoschaitis, V. Vokietija

Po 2 dol. :

K. Sabalienė, St. Petersburg Beach

Po 1 dol. :

P. Mieliulis, Čikago

* * *

Svetima valiuta aukojai:

J. Pipynė, Anglija-5 Sv., R. Baliu-
lis, V. Vokietija-15 DM.

* * *

Per "Mūsų Sparnų" atstovą Ka-
nadoje žurnalui aukojai: (Can. dol.)
A. Ruzgienė-50 dol., J. Dambaras-
10 dol., J. Jasinskas-10 dol., J.
Preikšaitis-7 dol., J. Trečiokas-
5 dol., Preikšaitienė-3 dol.

* * *

Gautos aukos "Mūsų Sparnams"
iš TĖVIŠKĖS parapijos už 60 Nr.

Ida Palaitis ir Ruth Wosilait a-
bi iš Racine, WI po 5 dol.;
Ida Jonušaitis-10 dol., Vilius Puo-
džius-5 dol., Aldona Buntinas- 5
dol., Agathe Bikneris-5 dol., A. A-
nysienė-5 dol., Norkaitis-5 dol.,
H. Dreyer-4 dol., I. Paulikaitis -3
dol., Irma Laisvėnaitė-5 dol., Pal-
myra Lampsatienė-5 dol. Visi iš
Čikagos. * * *

Už aukas ir bendradarbiavimą
reiškiame nuoširdžią padėką!

Redakcija ir Administracija

* * *

Aukotojas, jei nerastų savo pavar-
dės aukų sąrašė, prašomas susi-
siekti su administracija:

"Mūsų Sparnai"

•5718 S. Richmond St.

Chicago, IL 60629

Ph. (312) 925-7918

GAUNAMOS KNYGOS

1. Kun. V. Kurnatauskas "Evangelikų tikybos knyga lietuviams tremtyje" su prof. dr. kun. P. Jakubėno ir senj. kun. A. Kelerio pratarme. Išleista Schleswig-Holstein, 149 psl. Kaina 3 dol.

2. Jūratė Statkutė de Rosales "Baltų kalbų bruožai Iberų pusiasalyje", mūsų tolimos proistorės šaltiniai. DKF-do leidinys Nr. 8; 1985 m., 328 psl., drobės viršeliai, kaina 15 dol.

3. Brunonas Bušackis "Radvila Juodasis", biografija. DKF -do leidinys Nr. 1, iliustruotas, istorinis veikalas, 263 psl. Kaina 5 dol.

4. Jurgis Jašinskas "Julius Janonis, poetas ir revoliucionierius". Monografija su poeto ir šeimos nuotraukomis ir su autoriaus epilogu. Išleido "Naujienos", Čikaga 1975 m., 265 psl. Kaina 8 dol.

5. Dail. Dagys "Sculptures", jo darbų jubiliejinis albumas. Dalis darbų-spalvotos nuotraukos. Luksusinis leidinys. Išleido Devenių Kultūrinis Fondas, 1985 m. Kaina USA 35 dol.

6. Viktoras Karosas "Lietuvos ryšys su Amerika". Istorinė apybraiža. DKF-do leidinys Nr. 2, Čikaga, 1978 m. Iliustruota, skirta JAV 200 m. nepriklausomybės paminėjimui. Gale yra plati santrauka anglų kalba, 176 psl. Kaina 3 dol.

7. Jokūbas Kregždė "Reformacija Lietuvoje". Istorinė apybraiža. DKF-do leidinys Nr. 5, Čikaga, 1980 m. Knyga gausiai iliustruota, 272 psl. Kaina 5 dol.

8. Jokūbas Kregždė "Lietuvos Reformatų Raštija". Istorinė apžvalga. DKF-do leidinys Nr. 4, Čikaga, 1978 m. Iliustruota rašytojų nuotraukomis ir tituliniais knygų lapais, 271 psl. Kaina 5 dol.

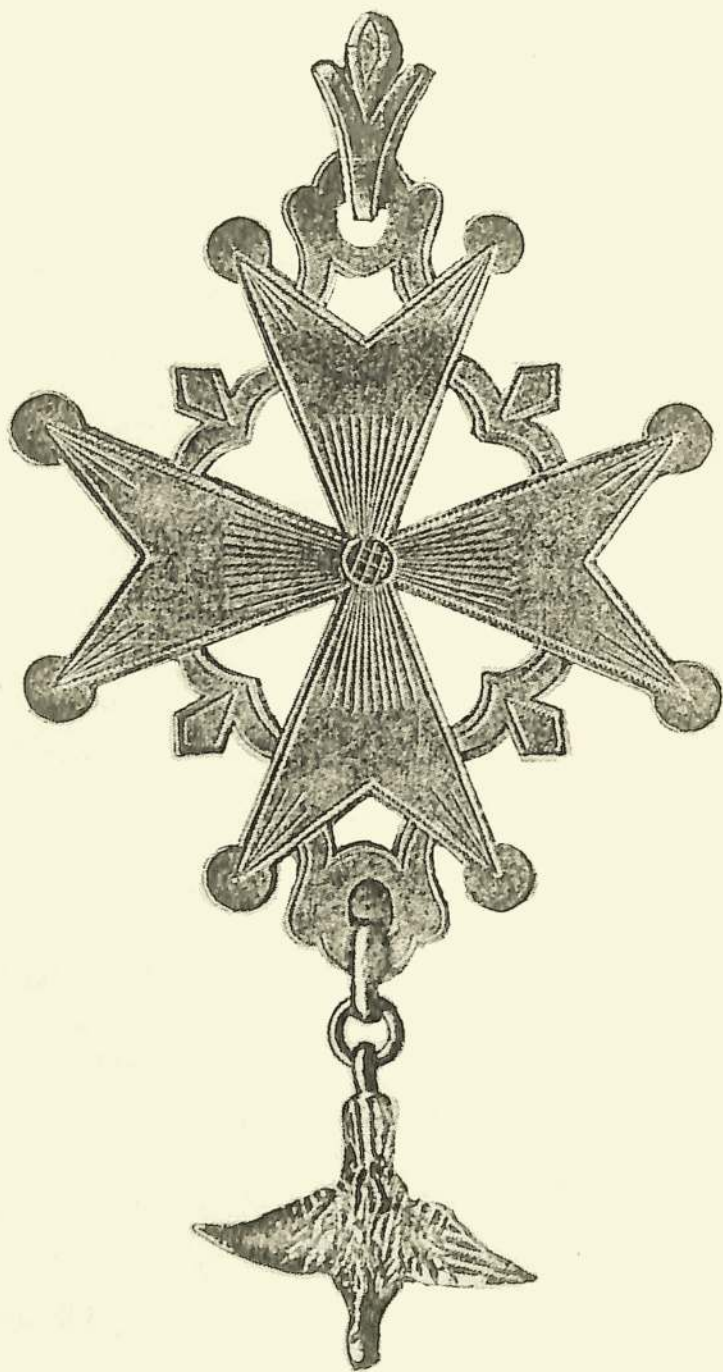
9. Motiejus Karaša "Gyvenimo Sūkuriuose", atsiminimai ir pergyvenimai iš 1901-1951 m. laikotarpio. DKF-do leidinys Nr. 7, Čikaga, 1982 m., kietais drobės viršeliais, iliustruota, 424 psl. Kaina 12 dol.

10. Juozas Andrius "Lietuva-Lithuania"-žemėlapis, DKF-do leidinys. Spausdino J. Kapočius 1979 m. Formatas-35"x25". Kaina 6 dol.

Užsakant knygas prašome prisiųsti knygos vertės Money Order ir 1 dol. persiuntimui šiuo adresu:

DKF

P. O. Box 10782
St. Petersburg, FL
33733

HUGENOTŲ KRYŽIUS, vartotas 16 ir 17 amž.